

KATOLÍCKA UNIVERZITA V RUŽOMBERKU

Teologická fakulta v Košiciach

Katedra filozofie

**Uplatňovanie spoločenskej zodpovednosti v Ústave SR
z aspektu rozvoja ľudskej osoby**

Diplomová práca

Slavomíra Mareková

Školiteľ: PhDr. Marko Rozkoš, PhD.

Košice 2010

Zadávací hárok

Abstrakt

MAREKOVÁ, Slavomíra: Uplatňovanie spoločenskej zodpovednosti v Ústave SR z aspektu rozvoja ľudskej osoby (Diplomová práca). Katolícka Univerzita v Ružomberku. Teologická fakulta v Košiciach. Katedra filozofie; Školiteľ: PhDr. Marko Rozkoš, PhD; Obhajoba: Košice, 2010. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister.

Táto diplomová práca má teoretický a empirický charakter. Zaoberá sa vzťahom súkromného záujmu a verejného záujmu ako faktoru sociálneho prostredia. Ďalej poukazuje na príčinnú súvislosť medzi uplatňovaním spoločenskej zodpovednosti a jej významom. Vymedzuje základný pojmový aparát súvisiaci s uplatňovaním spoločenskej zodpovednosti jednotlivca a celej spoločnosti na základe analýzy dostupnej odbornej literatúry. Definuje nositeľov spoločenskej zodpovednosti, hodnoty a ciele spoločnosti. Rozoberá všeobecné aspekty spoločensky zodpovedného správania založeného na rešpektovaní ľudskej dôstojnosti. Ponúka všeobecný náčrt aplikácie spoločensky zodpovedného správania v praxi a zamýšľa sa nad možnosťami rozvoja ľudskej osoby.

Kľúčové slová: ľudská prirodzenosť, komunita, spoločenská zmluva, zodpovednosť, spoločnosť, sloboda, láska, ľudská dôstojnosť, rozhodovanie, práca.

Čestné prehlásenie

Dolu podpísaná Slavomíra Mareková, narodená 23. júna 1968 v Košiciach, týmto čestne prehlasujem, že som diplomovú prácu s názvom:

Uplatňovanie spoločenskej zodpovednosti v Ústave SR z aspektu rozvoja ľudskej osoby vypracovala sama a že pramene a literatúru, ktorú som pri jej tvorbe použila, som uviedla v bibliografii tejto práce.

Ďalej prehlasujem, že jadro práce obsahuje 87 249 znakov.

V Košiciach, 25. 02. 2010

Obsah

OBSAH.....	5
ZOZNAM SKRATIEK A SYMBOLOV	7
ÚVOD	8
1 SPOLOČNOSŤ BLÍŽNYCH	9
1.1 ĽUDSKÁ PRIRODZENOSŤ	9
1.1.1 Ľudská prirodzenosť z pohľadu filozofov	10
1.1.2 Ľudská prirodzenosť a kultúrna identita	16
1.1.3 Ľudská prirodzenosť a miesto jej pôsobnosti	17
1.2 KOMUNITA.....	19
1.2.1 Poňatie komunity v dejinných súvislostiach	19
1.2.2 Potreba komunity	22
1.2.3 Komunita a individualita	23
1.3 SPOLOČENSKÁ ZMLUVA	25
1.3.1 Akty vzniku a formovania zákonodárnej moci	25
1.3.2 Cieľ spoločenskej zmluvy politického telesa	28
1.3.3 Spoločenský poriadok politického telesa	31
2 SOCIÁLNA NÁUKA CIRKVI.....	32
2.1 ENCYKLIKA O ĽUDSKEJ PRÁCI – LABOREM EXERCENS	32
2.1.1 Dôvod vzniku encykliky	32
2.1.2 Prínos encykliky pre sociálne otázky	32
2.2 ENCYKLIKA O MANŽELSTVE A RODINE – FAMILIARIS CONSORTIO	38
2.2.1 Dôvod vzniku encykliky	38
2.2.2 Prínos encykliky pre sociálne otázky	38
2.3 ENCYKLIKA – HUMANA VITAE	39
2.3.1 Dôvod vzniku encykliky	39
2.3.2 Prínos encykliky pre sociálne otázky	39
3 SOCIÁLNY BAROMETER „ROZUMIE ČLOVEK ŽIVOTU?“	41
3.1 PROJEKT VÝSKUMU	42
3.1.1 Predmet výskumu	42
3.1.2 Cieľ výskumu	42
3.1.3 Úlohy výskumu	42
3.1.4 Hypotézy výskumu	42
3.1.5 Výskumné metódy	42
3.1.6 Etapy výskumu	43

3.1.7	<i>Charakteristika výskumnej vzorky a lokality výskumu</i>	44
3.2	VÝSLEDKY VÝSKUMU A ICH INTERPRETÁCIA	44
3.2.1	Vybrané charakteristiky respondentov	44
3.2.2	<i>Vybrané aspekty realizácie statusu osoby, ktorá zabezpečuje starostlivosť o svojich blížnych, ktorí sú na jej pomoc odkázaní</i>	47
3.3	ZÁVER A ODPORÚČANIA PRE PRAX.....	49
ZÁVER.....		51
BIBLIOGRAFIA.....		53
PRÍLOHY		57

Zoznam skratiek a symbolov

SR Slovenská republika

LE Laborem exercens

Úvod

Pozitívny obrat k demokracii ako vyhovujúcej forme organizácie spoločenského života je zároveň aj výzvou k zodpovednosti. Osud človeka a celého ľudstva závisí od jeho intelektuálne – humánnej aktivity a prirodzenej ľudskosti, zodpovednosti za seba samého i ľudstva v celku.

Ako ľudsky žiť a zároveň aj ľudsky byť je jeden z motívov, ktorý ma inšpiroval k napísaniu tejto diplomovej práce. Podnetom boli sociálne dôsledky politiky Slovenskej republiky voči osobám, ktoré zabezpečujú starostlivosť o nezaopatrené a na pomoci iných závislé osoby. Ide o osoby, ktoré po rokoch zodpovednej starostlivosti sa zamýšľajú nad tým, či ich slobodné a zodpovedné rozhodnutie pomôcť svojim blízkym bolo naozaj správne. V reflexii nad životom hľadajú odpoveď na otázku „Kto som? Kam patrím?“ Splytujú sa seba samých a snažia sa pochopiť svoju podstatu, hodnotu, cieľ a zmysel života. V odpovedi hľadajú východisko a perspektívu.

Cieľom práce je zamyslieť sa nad poslaním človeka, vzťahom súkromného a verejného záujmu, zodpovednosťou jednotlivca a celej spoločnosti.

Diplomová práca je rozdelená do teoretickej a empirickej časti. Teoretická časť je rozdelená na dve kapitoly, z ktorých jedna je zameraná na priblíženie pojmov ľudskej prirodzenosti, komunity, spoločenskej zmluvy. Druhá kapitola obsahuje encykliky, ktoré potvrdzujú teóriu z prvej kapitoly z pohľadu rodiny ako základnej bunky spoločnosti. Tretia kapitola je venovaná empirickej časti ako konfrontácii verejných a súkromných záujmov.

V tejto práci sú použité metódy vedecké, priame, komparatívne a štruktúrna analýza. Základnými a zásadnými prameňmi informácií tejto práce sú encykliky „Laborem exercens, Humanae vitae, Familiaris consortio.“

1 Spoločnosť blízkych

Jedným z posolstiev kresťanstva sa stala láska k blížnemu. Podľa názorov Aristotela a Akvinského je ľudská bytosť *zoon politicon*. Ich argumentácia spočíva v tom, že pre človeka je prirodzené byť časťou spoločnosti.

„Nech považujeme človeka za sebestačnejšieho, zjavne existujú určité vlastnosti jeho prirodzenosti, ktoré ho interesujú v osude iných. Teší sa z ich šťastia, hoci by sa na ňom sám podieľal, a samotné vedomie jeho šťastia ho činí šťastným.“¹ Inak povedaná, jedinec si členstvo v spoločenskom zriadení racionálne nevyberá, pretože by mu to prinášalo kalkulovaný úžitok, ale preto, že je to v jeho prirodzenosti. Ľudská bytosť má zároveň prirodzenú tendenciu k dobru a silné inherentné spoločenské cítenie.

„(...) princípy ľudskosti a empatie s druhými vstupujú tak hlboko do nášho cítenia a majú na nás tak silný vplyv, že sú nás schopné vybudieť k tomu najradikálnejšiemu odsúdeniu, či naopak k plnému súhlasu s daným činom.“²

Tento poznatok ovplyvňuje pohľad na spoločnosť a zároveň aj na formovanie nástrojov, ktoré s ňou operujú. K pochopeniu filozofie spoločenskej regulácie je potrebné priblížiť jednotlivé súvislosti.

1.1 Ľudská prirodzenosť

Človek by sa mal správať prirodzene, robiť to, čo je mu prirodzené, byť pravým, sám sebou, takým, akým je. Avšak jeden sa prirodzene správa tak, iný zasa opačne. Prirodzenosť je vlastne čosi, ako sklon správať sa určitým spôsobom, bez akéhokoľvek prinútenia, jednoducho podľa seba. Pod prirodzenosťou sa najčastejšie chápe povaha človeka. Predstavuje synonymum niečoho, čo sa nedá skryť, utajiť, to, čo človeka prezrádza, kto je, čo je. V takomto význame má prirodzenosť blízko aj k autenticite alebo identite, len s tým rozdielom, že prirodzenosť ako keby bola človeku daná a identitu si môže človek voľiť, meniť, utvárať. Aj sám človek má nejakú predstavu

¹ SEDLÁČEK, T.: *Ekonomie dobra a zla*. Praha : 65. pole 2009, s. 162.

² SEDLÁČEK, T.: *Ekonomie dobra a zla*, s. 175.

o tom, čo znamená byť ľudskou bytosťou, alebo akou bytosťou je človek. Hoci je to iba jeho laická teória o ľudskej prirodzenosti, riadi sa ňou, ak už nie v konaní, tak aspoň v myslení a posudzovaní konania druhých. Odpoveď na pôvod ľudskej prirodzenosti hľadali aj mnohí filozofi.

1.1.1 Ľudská prirodzenosť z pohľadu filozofov

Termín prirodzenosť sa vyskytoval už v starovekej filozofii. Najstarší filozofi pri hľadaní prvých príčin predpokladali, že všetko čo existuje má svoju svoju podstatu, prirodzenosť, svoju pôvodnú danosť, ako niečo, čo ľudia nevytvorili, čo odkazuje na pôvod, zrod, vznik a genézu vecí. Táto prirodzenosť je nemenná, menia sa len jej stavy, formy a podoby. Takže čo raz vznikne ako niečo, takým už nemôže nebyť. Prirodzenosť je teda súbor znakov a kvalít, s ktorými sa daná vec alebo bytosť objavuje, vstupuje na scénu, rodí sa. Vzniká ešte skôr, než vznikne daná vec, jav alebo bytosť, pretože je už obsiahnutá v zárodok danej veci a plne sa prejaví aj potom, ako sa tento zárodok rozvinie.

Povedať o človeku, že je v ňom niečo, čo je určujúcou silou, čo ho robí tým, čím je a akým je, nie je jednoduché. „(...) už temný Herakleitos vedel, že podstata sa rada skrýva a zdá sa, že zo všetkých podstát akoby to najviac platilo práve o ľudskej prirodzenosti.“³ Napríklad pytagorovská škola sa pri definovaní prirodzenosti zameriavala na ľudskú dušu a odlišnosť človeka od ostatných živých bytostí videla v tom, že človek má rozumovú časť duše, ktorá je nesmrteľná a vedie človeka do nebeských sfér, kde vládne harmónia, ktorá sa dá vyjadriť iba matematikou a hudbou. Je to vlastne božstvo, ktoré má dokonalú prirodzenosť a ktoré musí vládnuť nad človekom, pretože ten zostáva tvorom od prírody spúštným a vo svojich pudoch, túžbach a citoch nestály. Zároveň predpokladali, že človek má aj nižšiu časť duše, spoločnú s ostatnými živočíchmi, ba aj telesné zmysly, ktorými je ukotvený v prírode. O človeku sa vyjadrovali ako o rozumnom živočíchovi, čo vyjadruje podstatnú dvojakosť človeka, čo sa ťažko spája do jedného harmonického celku. Tento prístup pytagorovcov

³ VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade*, s. 43.

naznačoval, že prírodné ako telesné a zmyslové je zdrojom disharmónie a živelnosti, oproti ktorým stojí božská harmónia. Podstatou bola podľa nich prirodzenosť čísla a jej sila, ktorá zabezpečuje poriadok celého kozmu.⁴

Sofisti v prirodzenosti vyostri dualizmus, a to rozlíšením medzi fyzis⁵ a nomos⁶. Prirodzenosť spájali s fyzis a kládli ju do protikladu k spoločenskému⁷ ako umelému a ľuďmi iba dohodnutému, čo je ľudskej prirodzenosti nepriateľské a škodlivé. Ich postoj k prírodnej prirodzenosti bol nejednodoznačný. Napríklad sofista Antifón⁸ spájal zákony prírody s nevyhnutnosťou, pretože sú veci, ktoré sú od prírody pre všetkých ľudí nevyhnutné a uvádzal príklad, že všetci ľudia dýchajú ústami a nosom do vzduchu a všetci ľudia jedia rukami, čo preňho znamená, že od prírody sú všetci ľudia rovní. Na druhej strane zákony obce sú nepriateľské prírode, keď stanovujú pre oči, čo môžu vidieť a čo nie, pre ruky, čo môžu robiť a čo nie, pre nohy, kam môžu ísť a kam nie a pre myseľ, po čom túžiť a po čom nie. Radikálnejší sofista Kallikles⁹ tvrdil, že k prírodnej prirodzenosti človeka patrí nevyhnutne aj agresia a hrubá sila, ktorá sa musí presadiť. Na druhej strane Antifón tvrdil, že z ľudských vecí najdôležitejšia je výchova. K nemu sa pridal aj Kritiás¹⁰, ktorý naznačoval, že kedysi bol život ľudí neusporiadaný, podobný zvieraciemu a vládla v ňom hrubá sila. Ale práve preto, ktosi z ľudí vynašiel zákony, náboženstvo a výchovu, lebo cvičením sa ľudia skôr stávajú dobrými ako od prírody. Protagoras¹¹ zastával stanovisko, že mravným cnostiam je možné učiť sa. Grécka filozofia tak odlíšila od fyzis nielen nomos ale aj techné, ako niečo získané,

⁴ Porov. VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade*, s. 44.

⁵ príroda, telo, telesnosť z lat. In: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/fyzis> (20.2.2010).

⁶ zákon z lat. Porov. <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/nomos> (20.2.2010).

⁷ zákony obce. Porov. VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade*, s. 44.

⁸ Antifón z Atén (480 – 411 p.n.l.) bol grécky sofista demokratického zamerania, ktorý sa zaoberal spoločenskými otázkami, problémami poznania, matematiky a biológie. Antitézu zákon - príroda vyhotil ešte väčšmi než Hippias: „Väčšina z toho, čo je spravodlivé podľa zákona, je nepriateľské voči prírode“. Podľa prírody niet rozdielu medzi urodzenými a neurodzenými, ani medzi Grékmi a barbarmi. In: http://sk.wikipedia.org/wiki/Antif%C3%B3n_z_At%C3%A9n (20.2.2010).

⁹ Kallikles žil na prelome 5. – 4. storočia p.n.l. Porov. VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade*, s. 44.

¹⁰ Kritiás (460 - 403 p.n.l.) je grécky politik, sofista a básnik. Bol Gorgiovým a Sokratovým žiakom. In: <http://sk.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%A0peci%C3%A1lne%3AH%C4%BEadanie&redirs=0&search=kriti%C3%A1s&fulltext=Search&ns0=1> (20.2.2010).

¹¹ Protagoras (480 – 410 p.n.l.) bol starogrécky filozof, najvýznamnejší sofista; v oblasti teórie poznania stúpencom Herakleita; v otázkach náboženstva liberálny, bol obvinený z ateizmu. Základom jeho filozofie je tvrdenie, že človek je mierou všetkých vecí; pri tých, ktoré sú, je mierou ich bytia, pri tých, ktoré nie sú, mierou ich nebytia. T.j. že človek určuje, čo jestvuje a čo nejestvuje. Poznanie a bytie nie je teda objektívne, lež iba subjektívne. Človeka obmedzujú nedostatočné poznávacie schopnosti. Protagoras poukazuje predovšetkým na klamlivosť zmyslového vnímania. Človek sa tu chápe ako individuum, pre ktoré niet žiadnej všeobecnej a všeobecne platnej pravdy. Podľa tohto gnozeologického relativizmu jestvujú o každej veci dve navzájom protikladné výpovede. In: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Protagoras> (20.2.2010).

naučené a osvojené vlastnými silami. Kým umelé môže prirodzené ohrozovať, techné ako remeslo a umenie ho môže rozvíjať. Podľa sofistov prírodné stránky ľudského bytia sú nevyhnutné a spoločnosť a zákony, ani náboženstvo a výchova nemajú byť alternatívou k nim, ale skôr majú na nich stavať. Prirodzenosť pre nich zamenala okrem podstaty a nevyhnutnosti aj prírodnosť ako opaku melého alebo získaného. Prirodzené je čosi vnútorné, pôvodné, originálne, je to dar prírody.

Platón¹² a Aristoteles¹³ rozumeli pod prirodzenosťou čosi pozitívne, čo je zdravé a správne, čo je v súlade s podstatou a povahou i cieľom a určením danej veci. Platón uznáva prirodzenosť, hoci cnosť podľa neho nepochádza ani z nej a ani z učenia, ale je daná božím údelom. Platón formuluje princíp pre svoju ideálnu obec: „aby každý robil podľa svojej prirodzenosti iba jednu úlohu, ktorá mu prislúcha, teda iná prirodzenosť sa má iným zamestnávať“.¹⁴ Prirodzenosť je pre Platóna východiskom konštrukcie ideálneho štátu, kde jeho štruktúra má zodpovedať jednotlivým typom ľudí podľa typológie ich duší, ktoré majú odlišnú prirodzenosť. Prirodzená podstata pre Platóna znamená, že všetko čo sa deje proti prirodzenosti, spôsobuje bolesť, čo sa však zhoduje s prirodzenosťou, spôsobuje radosť. Takže neprirodzený stav, neprirodzené miesto, neprirodzený nadbytok, či nedostatok sú príčinami najrozličnejších chorôb, porúch, pohrôm a nepriaznivých zmien. Princíp prirodzenosti je pre neho kritérium hodnotenia spoločenského i mravného života, pretože ľudia sa majú rozhodovať v zhode s našou prirodzenosťou a nie proti nej. A tak musia ľudia porovnávať život so životom, príjemnejší s bolestnejším, pričom platí, že príjemnosť si ľudia želajú, nepríjemnosť si nevolia ani neželajú, pretože k ľudskej prirodzenosti patria predovšetkým pocity príjemnosti, nepríjemnosti a žiadosti, od ktorých nevyhnutne závisí najväčšie úsilie každej smrteľnej bytosti. Preto si ľudia musia uvážiť, aký druh života si ich prirodzenosť žiada.

Aristoteles chápe prirodzenosť v jednote prírodnej veci a jej podstaty. Dospieva k tomu, že prirodzenosťou je prvá látka, tvoriaca základ všetkých vecí, ktoré majú

¹² Platón (428 – 348 p.n.l.) bol Sokratov žiak, spolu s Aristotelom najvýznamnejší grécky filozof. Najväčší vplyv mala jeho teória ideí a filozofia štátu. In: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Plat%C3%B3n> (20.2.2010).

¹³ Aristoteles (384 – 322 p.n.l.) bol starogrécky filozof a polyhistor, filozof staroveku, zakladateľ logiky a špecializovaných odvetví. Strávil v Akadémii 20 rokov svojho života pod vedením Platóna. Jadrom jeho filozofie je ontológia, ktorú vytvoril kritickým pretvorením Platónovej teórie ideí. In: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Aristoteles> (20.2.2010).

¹⁴ VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade*, s. 46.

počiatok pohybu a zmeny v sebe samých, ale aj tvar a forma tejto látky. Dodáva, že prirodzenosť je druhom podstaty a k tej patrí nielen tvar, ale aj účel a cieľ. Pri výklade podstaty hovorí, že ide o všetko, čo vzniká prirodzene teda z prírody na rozdiel od ostatných druhov vzniku, ktoré sa nazývajú umelým tvorením. Pojem ľudskej bytosti Aristoteles rozširuje o spoločenský rozmer. Nielen rodina, ale aj štát je podľa neho prirodzené spoločenstvo, pretože človek je svojou prirodzenosťou štátotvorná bytosť. Žiť v štáte je pre človeka nielen prirodzený stav, ale aj cieľ, ktorý akoby bol zakódovaný v ľudskej prirodzenosti, pretože príroda nerobí nič bezúčelne. Prirodzenosť predurčuje kto je akým človekom, vrátane jeho spoločenského postavenia, pretože živý tvor sa skladá z duše a tela, z ktorých jedno podľa svojej prirodzenosti vládne, druhé je ovládané. Takže to, či niekto vládne alebo je ovládaný závisí od prirodzenosti. Dobrý je podľa Aristotela ten, ktorému je schopnosť byť dobrým od prírody daná a táto schopnosť je iba potiaľ, pokiaľ sa to človeku od prirodzenosti dostalo. Prirodzenosť rozhoduje, ale k tomu, aby sa človek stal dobrým a cnostným je možné dôjsť okrem prirodzenosti aj zvykom a rozumom. Najprv sa treba narodiť, ako človek, nie ako iný živočích, a ďalej s určitými vlastnosťami tela a duše. Niektoré vlastnosti nie sú užitočné, lebo zvyky ich menia

a môžu sa vyvíjať k horšiemu alebo lepšiemu. Do zvykov aj do prirodzenosti môže zasiahnuť rozum, ak sú ľudia presvedčení, že je to tak lepšie. Zvyk sa dá ľahšie zmeniť ako prirodzenosť, ale najdôležitejší je rozum. Podľa Aristotela je človek rozumnejší než živočích, teda naznačoval, že rozum patrí k prirodzenosti človeka a nestojí proti jeho živočíšnej, prírodnej stránke. Rozum a rozumná činnosť je účelom prirodzenosti. Aristoteles ako tvorca perfekcionista konceptu o ľudskej prirodzenosti tvrdil, že cieľ človeka spočíva v jeho rozvíjaní a zdokonaľovaní. Ľudská prirodzenosť je podľa neho mocná, ale nie všemocná, nie je možné ju ignorovať, ani obchádzať, ale medzery v nej vyplňať techné¹⁵.

Helenistické školy hovorili o prirodzenom púde, nadaní, o cnosti ako dokonalej prirodzenosti a rozlišovali veci na prirodzené, v zhode s prírodou a neprirodzené, proti

¹⁵ U Platóna a Aristotela znamená špeciálnu naučenú schopnosť či odbornosť, prípadne získanú skúsenosť. Môže to byť schopnosť remeselníka, lekára alebo výtvarného umelca, nie však básnika alebo filozofa. Je charakteristická tým, že jej účelom nie je sama činnosť, ale jej výsledok. Niekedy sa stavia do protikladu k epistemológii, pravému poznaniu, ktoré neslúži žiadnemu inému cieľu. In: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Techn%C3%A9> (20.2.2010).

prírode. Definovali dobrý život ako život v zhode s prírodou, teda s vlastnou ľudskou prirodzenosťou. Predstavitelia neskorého rímskeho stoicizmu zakomponovali do ľudskej prirodzenosti etický rozmer¹⁶, ktorý chápali v širšom spoločenskom význame, nielen bezprostredne v medziľudskom. Marcus Aurelius¹⁷ charakterizoval ľudské bytosti ako rozumné bytosti, ktoré boli vesmírnou prírodou stvorené kvôli sebe navzájom, aby si spoločne prosperovali, a nie aby si škodili. Ten kto úmyselne alebo neúmyselne hreší proti vesmírnej prírode porušuje jeho poriadok.

Epikurejci so svojím zameraním na šťastie a blaženosť človeka v pozemskom živote tvrdili, že ľudská prirodzenosť sa naučila mnohým rozličným veciam a že ju k tomu prinútili samé okolnosti. Keďže cieľom človeka má byť pokoj duše a zdravie tela, svoju prirodzenosť nesmie človek znásilňovať, ale ju poslúchať. K tomu však človek potrebuje zvládnuť žiadosti, z ktorých jedny sú prirodzené a druhé márne a z prirodzených sú jedny nevyhnutné a druhé iba prirodzené. Voliť si má človek iba tie žiadosti, ktoré sú mu prirodzené a zároveň nie škodlivé. Epikuros¹⁸ odporúčal život v ústraní a pokoj oproti styku s ľuďmi.

Skeptici tvrdili, že keďže pri takzvaných dobrách všetci ľudia nemajú rovnaké pocity, tak nejestvuje nijaké prirodzené dobro. Podobne neexistuje ani nič neprirodzené zlé. Dobro je len v duši, teda v mysli subjektu, ktorý si volí. Skeptici tu mali na mysli mravné a duchovné hodnoty.

Téma ľudskej prirodzenosti bola dominantná aj na prahu novoveku. Descartes¹⁹ aj Thomas Hobbes²⁰ arugumentovali, že človek je agresívna a egoistická bytosť vo svojej

¹⁶ záujem o druhého. Porov. VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrad*, s. 49.

¹⁷ Marcus Aurelius (121 – 180 p.n.l.) bol rímsky cisár a filozof, prezývaný filozof na tróne, predstaviteľ mladšieho stoicizmu. In: http://sk.wikipedia.org/wiki/Marcus_Aurelius (20.2.2010).

¹⁸ Epikuros (341 – 270 p.n.l.) bol bol grécky filozof obdobia helenizmu, materialista, zakladateľ epikureizmu. Nadviazal na Demokritov atomizmus, pričom zmiernil jeho prísny determinizmus a zdôvodnil slobodu vôle tým, že doň zaviedol moment náhody: Epikuros dáva atómom v ich pohybe možnosť odchýlky. Dianie vo svete potom už nie je jednoznačne určené predchádzajúcimi príčinami. Objavujú sa náhody a môže vzniknúť niečo nové, neočakávané. Vytvoril individualistické etické učenie, podľa ktorého sa za najvyššie dobro považuje slasť a za hlavný predpoklad blaha pokoj duše. Cieľom poznania je oslobodiť človeka od strachu z bohov a zo smrti. Epikuros sa vysmieva strachu ľudí zo smrti. Hovorí, že kým človek žije, smrti niet a preto nemá dôvod báť sa jej, a keď smrť prišla, tak už niet človeka, ktorý by sa jej bál. Epikurova etika nachádza blaženosť a slasť v umiernenom spôsobe života, ktorý je naplnený duchovnými pôžitkami z filozofického rozjímania. Telesné pôžitky sú krátkodobé a prechádzajú do svojich protikladov, trvalú blaženosť dosahuje iba pokojná duša filozofa. In: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Epikuros> (20.2.2010).

¹⁹ Descartes (1596 – 1650) bol francúzsky filozof, matematik, predstaviteľ racionalizmu, špeciálnovedný bádateľ vo viacerých prírodovedných odboroch. Postupom od metodického pochybovania k nepochybnému *Cogito ergo sum* (Myslím, teda som) začal obrat k subjektu, k vlastnej filozofii Ja. Descartes sa tým stal predovšetkým priekopníkom v oblasti kritiky poznania. In: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Descartes> (20.2.2010).

podstate. Alexander Pope²¹ tvrdil, že žiadne skúmanie nemôže byť človeku vlastnejšie než skúmanie ľudskej prirodzenosti. Ferguson a Hutcheson²² dokazovali, že láska, priateľstvo, citovosť, sympatia a podobne sú rovnako súčasťou ľudskej prirodzenosti ako egoizmus, teda ľudská podstata nie je taká jednostranne zlá, ako u Hobbesa. Kant si neskôr uvedomil, že nie ľudské poznanie závisí od predmetov, ale od ľudskej vlastnej konštitúcie t.j. že človek je ten, kto poznáva, a je otázkou, čo vôbec môže podľa svojho usporiadania poznať. Základom poznania sa tak stali možnosti subjektu, ľudská vlastná prirodzenosť a identita. Osvietencov zaujímalo úplné poznanie toho, aká je ľudská bytosť, vrátane jej prežívania, túžob, vkusu a tak ďalej.²³

V západnej filozofii sa sociálne, prírodné a kultúrne kládlo do protikladu. Spor starých sofistov o to, čo je v ľudskom živote určujúce, či príroda alebo konvencia, zvyk alebo norma, teda či to, čo pochádza od prírody alebo to, čo je výtvorom človeka. Podľa tohto názoru existujú dva poriadky, v ktorých ľudia žijú prírodný a kultúrny poriadok.

Obdobie racionalizmu hovorí o kultúre ako o tom, čo si ľudia ukladajú sami sebe, aby nielen prežili, ale sa aj zdokonaľovali, aby sa zachránili a nezdegenerovali. Kultúru považovali za dôležitejšiu ako prírodu. Tento názor bol protikladom romantickému názoru Rousseau²⁴, ktorý tvrdil, že príroda je to najdokonalejšie, čo musí ľudstvo obdivovať a k čomu sa môže len približovať, čo má byť pre ľudí vzorom, modelom podľa ktorého majú žiť. Tradične sa predpokladalo, že čo je dané prírodou sa nedá zmeniť, ale ak je dané kultúrou, tak áno. Tento názor moderných filozofov 17. storočia sa

²⁰ Thomas Hobbes (1588 – 1679) bol anglický filozof, mechanistický materialista, teoretik štátu a práva, teoretik spoločenskej zmluvy. Tvrdil, že na počiatku žili ľudia v prirodzenom stave, teda v stave rovnosti. Avšak ten je v živote človeka iba na samom začiatku, t.j. keď sa narodí, no vplyvom výchovy a prostredia dochádza k nerovnosti. Tá vedie k tomu, že sa ľudia delia na silných a slabých, medzi ktorými dochádza k boju. Nakoniec každý s každým vedie vojnu. Ľudia si to uvedomujú, dostávajú strach a na jeho základe uzatvárajú spoločenské zmluvy. Tento prirodzený stav vedie k občianskemu stavu a ten zase k právnemu stavu. In: http://sk.wikipedia.org/wiki/Thomas_Hobbes (20.2.2010).

²¹ Alexander Pope (1688 – 1744) je považovaný za jedného z najväčších anglických básnikov 18. storočia. In: http://sk.wikipedia.org/wiki/Alexander_Pope (20.2.2010).

²² Francis Hutcheson (1694 – 1746) bol írsky filozof, ktorý rozvíjal teóriu mravného citu. In: http://sk.wikipedia.org/wiki/Te%C3%B3ria_mravn%C3%A9ho_citu (20.2.2010).

²³ VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade*, s. 51.

²⁴ Jean-Jacques Rousseau (1712 – 1778) bol francúzsky filozof obdobia osvietenstva, ktorý kritizoval predovšetkým racionalizmus svojej doby a proti preceňovaniu moci rozumu osvietencami požadoval, aby sa nezanedbávala kultúra citu. Stavia sa skepticky ku kultúrnemu pokroku ľudstva. Vyzdvihuje prírodného človeka na človeka kultúrneho a volá po návrate k prírode. Základ štátu Rousseau videl v nezrušiteľnej zmluve medzi ľudom a panovníkom. Citát: Človek je od prírody dobrý, spoločnosť ho pokazila. In: http://sk.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau (20.2.2010).

nepovažuje za nesprávny, pretože, ľudia menia prírodu, a naopak mnohé, čo je vlastným, ľudským, kultúrnym produktom, nemajú ľudia v moci a nemôžu zmeniť. Kultúrny poriadok si ľudia vytvorili sami, ale to, že ho lepšie poznajú neznamená, že ho vedia aj lepšie ovládať.

Novoveká veda oddeľuje ľudskú prirodzenosť od jeho spoločenského bytia, abstrahuje jeho sociálnosti a sociálne podstaty, odtrháva prírodu od kultúry a spoločnosti, prírodné od neprírodného. Tento prístup predpokladá hotového človeka ako abstraktné izolované individuum, asociálne a ahistorické. Takéto chápanie človeka je bez perspektívy.

Stará idea ľudskej prirodzenosti sa spájala s ideou univerzality, ktorá hovorila, že ak sú všetci ľudia, musia byť rovnakí. Idea kultúrnej identity sa naopak spája s ideou partikularity, respektíve multikulturality čo znamená, že ak sú všetci ľudia, môžu byť aj rôzni. Ľudská prirodzenosť má zabezpečovať rovnakosť, kým kultúrna identita rôznosť. Kultúrna identita predpokladá, že obsahy myslenia individua sa nevytvárajú v mentálnych procesoch prebiehajúcich v hlave izolovaného individua, ale sú konštruované v dialógoch a komunikácii. Tento prístup sa sústreďuje na človeka ako komplexnú bytosť, ktorá je v interakcii s ostatnými ľuďmi v ľudskom svete – kultúre, spoločnosti, civilizácii. Jedným z centrálnym konceptov sa podľa S. Halla a P. du Gaya ukazuje byť koncept kultúrnej identity. Podľa názoru J. A. Loughneya človek, aby pochopil sám seba, musí pochopiť a reflektovať svoje psychologické a sociálne ukotvenie v rámci špecifickej komunity, ktorá interpretuje život v termínoch svojej konkrétnej a partikulárnej kultúry.²⁵

1.1.2 Ľudská prirodzenosť a kultúrna identita

Človek ako pýtajúca sa bytosť, si kladie často otázku „kto som?“. Odpoveď je spätá s otázkou „kto sme?“ Ak je odpoveď „som človek“, potom si to vyžaduje otázku, čo znamená byť človekom. Teda v istom momente a na istom mieste je človek jedným, na inom a inde je človek druhým. To znamená, že termín identita nemôže človeka

²⁵ Porov. VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade*, s. 54.

zafixovať. Identita nie je nemenná, utvára sa a pretvára, skrýva v sebe možnosť byť iným. Nie je to hľadisko personálne ale hľadisko toho, čo ju utvára, príroda alebo kultúra. Keďže človek nie je abstraktné individuum, kultúra predchádza jeho osobnú identitu, pretože komunita predchádza jeho osobnú existenciu. Inak povedané človek sa rodí do konkrétnej komunity, komunita si vytvára svoju kultúru a táto kultúra vytvára identitu príslušníka komunity t. z. dáva a odovzdáva mu svoju kultúru, a to je to, čo sa nazýva kultúrna identita. Nositeľom a tvorcom kultúrnej identity je teda komunita a aj jej príslušníci. Jednotlivci si ju spolu-utvárajú, ale najprv si ju musia osvojiť. Kultúrna identita je rozhodujúca pre spôsoby správania a komunikácie ľudí v danej komunite. Je to kľúč k ostatným identitám človeka ako multiidentitickej bytosti²⁶, to, čo robí človeka tým čím je, tým kto je, aký je. Človek si ju vytvára aj sám, hoci nebadane, t.z. kultúra je to, prostredníctvom čoho si človek vytvára vlastnú identitu.

Kultúra má spoločensky sebazáchovnú a adaptačnú funkciu a preto je prirodzene konzervatívna, kým kulúrna zmena je to, čoho sa človek môže obávať. V ľuďoch môže kultúra prevládať ako tradícia, ktorá má svoje žánre a prostredníctvom nich sa uchováva, pestuje, kumuluje. Kultúrna zmena predstavuje najhlbšiu zmenu a väčšinou prichádza na podnety zvonka, než sama od seba. Politická kultúra predstavuje iba časť celkovej kultúry a nemôže byť iná ako je celková kultúra.

1.1.3 Ľudská prirodzenosť a miesto jej pôsobnosti

Človek ako animal emotionale, má prirodzené a rozmanité emocionálne potreby, ktoré si môže najplnšie uspokojovať a realizovať v priestore, ktorý sa nazýva domov. „Domov nie je miesto, kde bývaš, ale miesto, kde ti rozumejú.“²⁷ Je to miesto, ku ktorému človek cíti niečo silné, citové puto, viazanosť a väzbu, kde patrí svojou bytosťou, a kde má korene ako rastlina. Je to zázemie, ktoré mu poskytuje úľavu i obnovu síl, miesto, ktoré má prednosť pred všetkými ostatnými miestami na svete, aj keď si toto miesto človek primárne nevyberá, ale bol doň prinesený.

²⁶ bytosti, ktorá má viac identít, respektíve identita bytosti, ktorá má viac vrstiev. Porov. VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade*, s. 55.

²⁷ VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade*, s. 57.

Svoj domov človek vníma citom a zmyslami, cíti ho. Môže sa mu niekedy stať príúzkym, no napriek tomu ho neopustí, pretože si ho nesie v sebe, ako obraz sveta, ktorý vtlačil pečať jeho vnímaniu, mysleniu a cíteniu. Je to vidina takého miesta, kde človek môže s dôverou zveriť svoje bytie i vedomie niekomu alebo niečomu, čo ho prijme takého, aký je a nesklame a nepodrazí ho. Žiadny útek z domova nie je útekom od domova ale útekom za novým domovom, ktorý by mu poskytol to, čo hľadá. Byť doma znamená viac ako len kdesi bývať. Je to oporný bod a to aj vtedy, keď je človek dlhodobo na cestách.

Mravným citom domova je úprimnosť, otvorenosť a tolerantnosť. Domov je miesto túžby, konečný cieľ putovania, odpoveď na otázku „kam patrí?“ Domov je vlastne na ceste, hoci duša túži spočinúť na vysnívanom mieste, kde by už raz navždy zapustila korene. Je to časť ľudského prirodzeného sveta, kde sa dom stáva synonymom autentického bytia človeka, ktoré sa vracia k sebe a vie to o sebe.

V užšom zmysle je domov individuálny a rodinný, kam patrí najbližšie spoločenstvo a každodenný najbližší styk a poriadok. V širšom zmysle sú to voľnejšie spoločenské väzby a svety rôznych inštitúcií a povolání. Je to reálny priestor, miesto, ktoré je pre človeka útočiskom, miestom kam patrí viac než kamkoľvek inam. To, čo je za hranicami domova, môže človeka prekvapiť, zaskočiť aj ohroziť. Ak sa niekto cíti doma cudzincom, či cudzo, môže to byť znakom, že už vlastne nie je doma alebo sa s jeho domovom niečo stalo. Cudzota je niečo, čomu človek nerozumie a čo ho skôr odstrašuje alebo neláka. Takúto cudzotu môže človek postretnúť aj celkom blízko, pri prahu svojho domova, dokonca v jeho vnútri. Najhoršie, čo sa môže človeku stať je prechod do stavu bezdomovstva ako trvalého stavu. Bezdomovosť je vykorenenosť, život v cudzote, kde nie je príroda upravená pre ľudské potreby, je nechápajúca, bezohľadná, beztvárna a hrozivá, kde celkový pomer k životu v skutočnosti je iný prekvapujúci, neočakávaný. Je to znak zabudnutosti na bytie. Bezdomovectvo je fakt ľudskej existencie. Návrat domov v intenciách ľudského bytia a času znamená pochopenie ľudského bytia ako dejinného pobytu, ktorého domovom je blízkosť k bytiu²⁸.

Domov sa zakladá z lásky, udržiava sa láskou a rozkladá sa neláskou. Domov bez lásky je ako kozub bez plameňa – emocionálny chlad, nedôvera či prenasledovanie sú

²⁸ Porov. HEIDEGGER, M.: *O humanismu*. Rychnov nad Kněžnou : Ježek 2000, s. 29.

hrobom domova. Synonymom domova je srdce. Každý domov potrebuje srdce a každé srdce hľadá svoj domov.

Domov nie je priestor na bývanie. Je to obsah domu, komunikatívna kategória. Byť doma môže každý aj sám, ale mať domov možno iba spolu s druhými, teda mať domov znamená každodenné spolunažívanie ľudí. Človek si ho nemôže vytvoriť sám, potrebuje k tomu druhých. Žiť s niekým tak, či onak, znamená utvárať si s ním spoločný domov. Prostredníctvom domova človek chápe svoj svet.

1.2 Komunita

„Moderný svet nie je len vekom slobody, individualizmu a rozumu, ale vyznačuje sa aj náklonnosťou k útulnému svetu komunity, súdržnosti a solidarity, v ktorom sa jednotlivec môže cítiť doma v inak bezdomovskom a stále neistejšom svete.“²⁹

Ľudské bytie nie je izolované, čisto individuálne. Je to bytosť, ktorá potrebuje a hľadá svoj domov nielen v priestore a čase, ale aj medzi ľuďmi, v spolužití a spolubytí s druhými. Prirodzená forma jeho spolubytia s druhými tzv. spoločenský domov človeka sa nazýva komunita³⁰.

1.2.1 Poňatie komunity v dejinných súvislostiach

Komunita v antickom Grécku predstavovala polis³¹ ako protipól kozmopolis. Grécka antická polis nebola iba komunitou, ale aj spoločnosťou a mestským štátom na rozdiel od primitívnych barbarských kmeňových spoločenstiev. V polis ako komunite neboli politické vzťahy, priateľstvo a participácia oddelené. Politické tu nebolo oddelené od spoločného t.z. komunita nebola vytlačená z politického života a zatlačená do sféry

²⁹ DELANTY, G: *Community*. London and New York : Routledge 2003, s 186.

³⁰ z lat. *communitas* znamená spoločenstvo, spoločnosť, zmysel pre spoločenstvo, vľúdnosť, láskavá povaha, družnosť. Porov. VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade*, s. 57.

³¹ Polis v starom Grécku znamenala bezprostrednosť, blízkosť, známosť spoločenských vzťahov a spoločenského života, ich priehľadnosť, jednoduchosť, pochopiteľnosť. Porov. VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade*, s. 71.

súkromia, ale život komunity bol verejný život. Až kapitalizmus odcudzil politické spoločenskému.

Neskôr rímske a kresťanské chápanie komunity prekonávalo hranice polis smerom k univerzálnej, kozmopolitnej, všeľudskej, božej a veľkej komunite. V kresťanskej koncepcii komunity je dominantným motívom zjednotenie človeka s Bohom, jednota ľudskej obce s božou obcou a vzorom je jednotná cirkev. Komunitou sa rozumie vyšší sociálny poriadok, nielen ľudský nedokonalý, vytvorený človekom, ale význam komunita sa posúva od lokálneho k transcendentálnemu poriadku. V takomto zmysle bola chápaná komunita od antiky až po osvietenstvo, kde komunita bola jadrom spoločnosti a nie jeho protiklad. Komunita predstavuje nielen malú miestnu spoločnosť, domácnosť, ale je to typ väzieb vyjadrujúci spoločný každodenný život, bezprostredné vzťahy, pocit spolupatričnosti, spoločný svet zakúšaný priamo a každodenne prežívaný. Pojem komunity ani na prahu modernity nebol proti občianskej spoločnosti, zahrňujúcej ekonomické vzťahy, trh a obchod. Tým protikladom bol štát. Spoločnosť dlho zaostávala ponímaná ako čosi bezprostredne žité a prežívané, neodlíšiteľné od komunity. T.j. spoločnosť bola komunitou.

Zlom prinieslo nielen zoštátnenie spoločnosti, ale aj zmena formy spoločenskosti a spoločenstva z osobnej na neosobnú. Tradičná predmoderná spoločnosť bola založená na statuse, nie na zmluve, a komunita sa chápala ako priestorová kategória. Raná a klasická modernita znamenala rozklad komunity ako tradičnej ľudskej vzájomnosti. Ako hlavný ideál a hodnotu si postavila slobodnú individualitu, ktorej nemôžu prekážať žiadne tradičné putá a väzby. Takéto podmienky prestali byť rozvojom individua, ktorý bol jej hlavným cieľom. Tradičná komunita sa začala rozpadáť a nastúpil tlak disciplinujúcej modernej spoločnosti, formovanie opozície medzi komunitou a spoločnosťou. Začal chýbať pôvodný a tradičný komunitný duch a jeho hodnoty.

Moderná sociálna filozofia chápe komunitu ako protiklad k spoločnosti i štátu³² na báze toho, že komunita je spontánne, nezmluvné spoločenstvo, založené na iných základoch a väzbách než spoločnosť a štát. Vychádza z toho, že komunita je to pravé, pôvodné, sociálny domov, čo sa s modernitou stratilo.

³² Štát predstavuje sociálny poriadok i politickú organizáciu. Porov. VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade*, s. 72.

Ideológovia modernity a kapitalizmu poukazujú na komunitu ako na zbytočnú záťaž, od ktorej sa treba oslobodiť. Moderný svet podľa nich komunitu nepotrebuje, alebo potrebuje iný typ komunity, nie tradičný ale napr. liberálny typ komunity. Výnimku medzi filozofmi tvoril Hegel³³, ktorý úlohu štátu chápal pozitívne ako jeho zjednotenie s občianskou spoločnosťou, teda v štáte videl naplnenie ideálu komunity. Štát je podľa neho superkomunita, komunita komunít, najuniverzálnejšia komunita. Tvrdil, že komunita bez štátu je neúplná, nezavŕšená, neneplnená. Naplnenie ideálu komunity ako mravného ideálu a mravnej spoločnosti môže uskutočniť iba štát.

Všetky politické ideológie od 1830 – 1989 mali vo svojom programe ideu komunity ako normatívny ideál. Diskurz o komunite v 19. st. nebol iba sociálno-politický, ale aj kultúrno-antropologický. Komunita sa vymedzila ako kultúrny fenomén, záležitosť tradície, morálky a hodnôt. Opozícia komunity a spoločnosti je chápaná ako variant vznikajúcej kultúry a spoločnosti, respektíve kultúry a civilizácie. Podľa Tönnies³⁴ je komunita živá a organická pospolitosť, kým spoločnosť je vykonštruovaná a mechanická. Prvá je spontánna a druhá formálna a racionalizovaná. Podľa neho moderná spoločnosť ako protiklad komunity sa vyznačuje individualizmom, racionalizmom, utilitarizmom, vypočítavosťou, chamtivosťou, egoizmom, súťaživosťou, dôrazom na zmluvné vzťahy, zisk, výkonnosť a spoločenské vzťahy len ako inštrument alebo vedľajší produkt podnikania. Jeho predstavu odmietol Durkheim³⁵, ktorý načrtnol pojem modernej komunity oproti tradičnej.

³³ Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770 – 1831) bol nemecký filozof, predstaviteľ nemeckej klasickej filozofie, autor systematickej teórie dialektiky (Dialektika). Významným spôsobom ovplyvnil myslenie o štáte. In: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Hegel> (20.2.2010)

³⁴ Ferdinand Tönnies (1855 – 1936) bol nemecký sociológ, profesor na univerzite v Kiele. Je zakladateľ formálnej školy v sociológii. Objasnil základnú terminológiu deiferenciácií pospolitosti (*Gemeinschaft*) a spoločnosti (*Gesellschaft*) ako dvoch základných typov ľudských skupín, ktoré na seba vývojovo nadväzujú. In: http://sk.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_T%C3%B6nnies (20.2.2010).

³⁵ Émile Durkheim (1858 – 1917) bol francúzsky filozof, najvýznamnejší sociológ. Všeobecná koncepcia Durkheimovej sociológie sa opiera o pozitivistickú teóriu vedy. Vychádza z faktu sociálnej väzby človeka, ktorá sa jednotlivcovi nanucuje. Deľba práce stavia jednotlivca do siete príčin a následkov, ktorú nemôže ovládnuť. Osobnosť jednotlivca pohlcuje osobnosť kolektívu. Durkheim zastával koncepciu kolektívnych predstáv. Durkheim je zástancom sociologizmu, podľa ktorého je spoločnosť základnou sférou ľudského života, z ktorej sú odvodené všetky ostatné, teda biologické a psychické javy, a ktorú treba skúmať špecifickou sociologickou metódou. In: http://sk.wikipedia.org/wiki/%C3%89mile_Durkheim (20.2.2010)

1.2.2 Potreba komunity

Komunita pre človeka súvisí s potrebou mať domov, niekam patriť. Podľa Baumana³⁶ pozitívny význam komunity a pocit z komunity spočíva v pôžitku, ktorý človeku spolubytie s druhými v komunite prináša teplé, útulné a príjemné miesto, ktoré je ako strecha, pod ktorou sa človek ukrýva pred lejakom, ako ohnisko, na ktorom si človek zohrieva mrazom skrehnuté ruky. Komunita je priestor, kde je všetko známe, blízke, oproti cudzote, neistote a nebezpečiu vonjaksieho sveta. Je to miesto, kde sa môže človek uvoľniť, nestriehne tu na neho žiadna pasca, všetko je dôverne poznané a prijímané za svoje. V komunite sa človek stretáva s ľuďmi, s ktorými si rozumie a navzájom dôveruje. Nič ho nezaskočí, nič nepodrazí. Nikto tu nikomu nežičí zle, nedá to ani dopustiť. Každý sa môže na každého spoľahnúť, všetci si navzájom podávajú vzájomnú ruku. Nikto nikoho nezosmiešňuje, nenadradzuje ale nepodceňuje, všetci si vedia odpustiť svoje prehrešky. Iba komunita vie človeku poskytnúť oporu, útechu v ťažkých časoch a to úplne nezištne. Práva a povinnosti všetkých sú tu vyvážené a nikto nemá dôvod na pocity ukrivdenia. Spory a hádky nie sú nikdy zlomyseľné a sú vedené vždy z hľadiska spoločného cieľa, ktorým je vylepšovanie spoločného domova a života v ňom. Komunita stelesňuje všetko, čo ľuďom chýba a po čom túžia. Na druhej strane komunita nie je až tak jednoznačne pozitívna. Za svoju strechu ochrany a bezpečnosti, ktorú ponúka, vyžaduje bezpodmienečnú lojalitu a poslušnosť. Žiada ústupky a obeť. Pripomína ľuďom, že práve komunita je to, čo umožňuje žiť, a že ľudia majú voči nej nezanedbateľné povinnosti, že ľudia nežijú v nej iba pre seba, ale aj pre ňu, a to že ľudia žijú v komunite musia zaplatiť daň. Tá daň je hodnota slobody, autonómie, sebarealizácie, práva byť sebou samým, teda autenticity. Dochádza tu k napätiu, ktoré prináša otázku, či môže byť človek autentický v splubytí s druhými v komunite, ktorá človeka utvára a vyžaduje od neho lojalitu, či konformitu. Nastoluje sa otázka, či pre dobro, ktoré komunita prináša, sa musí človek vzdať svojej autenticity alebo sa má aspoň hľadať nejaký kompromis. Podľa Baumana bezpečnosť, ktorú komunita poskytuje a sloboda, ktorú redukuje, sú rovnako významené hodnoty. Pre život človeka sú potrebné

³⁶ Porov. VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrad*, s. 68.

oboje. Sú to protiklady, ktoré sa riešia vzájomným vyvažovaním, ale to nikdy nie je ideálne ani absolútne.

1.2.3 Komunita a individualita

Pravá komunita predstavuje spoločenstvo individuí, ktoré je nadané bohatou rozmanitosťou individuálnych foriem života, schopných navzájom komunikovať a obohacovať sa, ako aj prispievať k vytváraniu unikátneho celku, t.z. že spoločenstvo nemôže existovať bez toho, aby nevytváralo spoločenský priestor pre skutočnú individualitu, pre jedinečné a tvorivé Ja a naopak. Vnútorne väzby v rámci komunity nemusia znamenať iba rovnakosť a homogenitu všetkých jej členov a ich vzťahov. Dobrá komunita poskytuje priestor na sebaujavenie a sebarozvoj členov, na pluralitu a heterogenitu ich foriem života. Komunita, tým že vytvára podmienky na sebakreáciu jednotlivcov, zároveň vytvára nevyhnutné podmienky na svoju vlastnú kreáciu ako životaschopnej komunity. Preto je dôležité uvažovať o komunite aj z hľadiska individuí a nie len z hľadiska komunity. Komunita nie je samoúčelom, ale jej cieľom je dobrý život každého z jej príslušníkov, avšak ani jednotlivci nie sú cieľom samým pre seba, ale za zmysel ich úsilia sa môže pokladať to, čo si navzájom odovzdávajú a čo vytvárajú jeden pre druhého. Komunita vďačí za svoju životaschopnosť a možnosti len členom svojej komunity a jednotlivci zasa za svoje podmienky života tej istej komunite, ktorú utvárajú svojou činnosťou. Komunita je cieľom v tom zmysle, že poskytuje teplo spoločenského domova svojim príslušníkom, ale je aj prostredkom, pretože poskytuje najlepšie miesto pre ich rozvoj. Ak by bola len cieľom, formovala by jednotlivcov bez vlastných záujmov a sebauvedomia. Pravá komunita nie je nepriateľom individuality a pravá individualita nie je nepriateľom komunity. Jednotlivci, ktorí sú si vedomí významu komunity, si rovnako uvedomujú, že významom ich vlastnej sebarealizácie je prinášať niečo hodnotné druhým.

To hodnotné, čo komunita dáva jednotlivcovi z emocionálnej stránky je pocit príslušnosti, pocit, že človek nie je osamelým bežcom, ale príslušníkom istého ľudského celku, ktorý ho môže podporiť a podržať, na ktorý sa môže spoľahnúť, v ktorom sa môže cítiť bezpečne a isto, pretože ostatní členovia komunity mu neublížia. Tento pocit v sebe

obsahuje aj pocit vďačnosti a zaviazanosti, oddanosti. Nemal by však byť prekážkou individuálnej autonómie a sebakreácie.

Požiadavka komunity: „My ťa chránime, preto nás musíš bezpodmienečne poslúchať“ by sa mala preformulovať na požiadavku participatívnosti: „Chráňme sami seba, preto mi dovoľte aktívne participovať na vlastnej sebaobrane“³⁷.

Participácia je rozhodujúca pre sebakreáciu komunity, ako aj individuality. Táto požiadavka participácie je však obvykle požiadavkou zo strany jednotlivcov, než zo strany komunitných autorít.

Komunita by mala mať takú koncepciu, ktorá by význam komunity nekládla ani vyššie ani nižšie voči významu individuality, mala by byť prítiažlivou hodnotou. Komunita je vlastne ľudský produkt, konštrukcia, teda komunita bude taká, akí sú ľudia sami. Nemá predstavovať iba záchranu pred jej chorobami, ale je výzvou ku sociálnej komunikácii a sociálnemu konaniu. Je otvorená, skôr vytváraná ako daná a zdedená, ktorej cieľom nie je udržiavanie, ale tvorba a reprodukcia. Teda komunita nie je tvorená pevnými štruktúrami, hodnotami a inštitúciami, ale je dobrovoľne konštruovaná v sociálnej komunikácii. Komunita nie je iba o spájaní, združovaní sa, ale o tom aby komunita bola samosprávna. Predpokladá to príspevok a aktivitu, ale aj uznanie suverenity každého individua, t.z. nie je v rozpore s individuálnou slobodou, hoci nie je individualizmom. Je dôležité, aby komunita bola bez nátlaku.

Komunita nie je iba jeden typ ľudského spoločenstva, t.z. že človek dnes nie je a ani nemôže patriť iba jednej komunite, môže súčasne patriť k viacerým. Rozdelenie spoločenstva na rôzne typy komunít závisí od typu ich vnútorných vzťahov. Teda spolubytie s druhými je založená na báze príbuzenských, prirodzených a spontánných zväzkov (osobných vzťahov) a zároveň na báze racionality, spoločenskej zmluvy a dohody (neosobných vzťahov). Podstatným znakom komunít, ktorý ju odlišuje od spoločnosti je, že vzniká na osobných vzťahoch nezmluvnej povahy.

³⁷ VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrad*, s. 77.

1.3 Spoločenská zmluva

Najstaršou a jedinou prirodzenou zo všetkých spoločností je rodina. Deti ostávajú späť s otcom len dovtedy, kým ho pre svoj život potrebujú. Len čo táto potreba zanikne, prirodzené puto sa rozviaže. Deti sú zbavené povinnosti poslúchať otca, otec povinnosti starať sa o deti, všetci sa stanú rovnako nezávislými. Ak ostávajú spojení, tak nie z prirodzenosti, ale dobrovoľne a sama rodina sa udržiava iba dohodou.

Táto spoločná sloboda vyplýva z prirodzenosti človeka. Jeho prvým zákonom je dbať na sebazáchovu, jeho prvými starosťami sú povinnosti voči sebe samému. Len čo dosiahne vek rozumu, stáva sa svojím pánom a sám posudzuje prostriedky vhodné na sebazáchovu. Rodina je teda prvým vzorom politických spoločností: hlava štátu je obrazom otca, ľud je obrazom detí, všetci sa rodia rovní a slobodní a svojej slobody sa vzdávajú iba pre vlastný úžitok. Rozdiel je iba v tom, že v rodine je otcova láska a starostlivosť deťmi odmeňovaná, no v štáte jeho hlava takúto lásku k ľudu nemá.

Ani ten najsilnejší nie je nikdy natoľko silný, aby bol navždy pánom, ak svoju silu nepremení na právo a poslušnosť na povinnosť. Ak je však poslúchanie vynucované mocou, nie je vynucované povinnosťou a ak človek nie je nútený poslúchať, nie je už ani povinný poslúchať. Len čo sa neposlúchanie nepotrestá, stáva sa oprávneným. Moc nevytvára právo a preto človek je povinný poslúchať iba legitímnu moc. Keďže nikto nemá právomoc nad svojím blíznym a moc nevytvára nijaké právo, ostávajú základom každej legitímnej autority medzi ľuďmi zmluvy.

1.3.1 Akty vzniku a formovania zákonodárnej moci

„(...) robím s tebou dohodu úplne na tvoju ľarchu a úplne v môj prospech, ja ju budem zachovávať, kým sa mi to bude páčiť a ty, kým sa to bude páčiť mne...“³⁸

Vzdať sa svojej slobody znamená vzdať sa svojho ľudského postavenia, svojich ľudských práv a dokonca aj svojich povinností. Ktokoľvek sa toho vzdá, nemôže byť odškodnený. Aby človek mohol spojiť prvé nástroje seba zachovania - silu a slobodu -

³⁸ ROUSSEAU, J.J.: *O spoločenskej zmluve*. Bratislava : Kalligram 2010, s. 35.

s inými a aby si neuškodil, či nezanedbal starostlivosť o seba samého, musí nájsť takú formu združenia, ktoré celou spoločnou silou bráni a ochraňuje osobu a majetok každého združeného člena, a kde sa každý zjednocuje so všetkými, pričom človek poslúcha iba seba samého a ostáva slobodný ako predtým. To je základ, ktorý rieši spoločenská zmluva.

Články takejto zmluvy sú určené povahou tohto aktu, a aj pri najmenšej zmene by sa stali zbytočnými a neúčinnými. Aj keď možno neboli nikdy formálne vyslovené, sú všade rovnaké, všade mlčky prijímané a uznané, to všetko dovtedy, kým sa spoločenská zmluva neporuší. Potom sa každý vracia k svojim prvým právam a berie si späť svoju prirodzenú slobodu, strácajúc dohodnutú slobodu, pre ktorú sa tej prirodzenej vzdal.

„Každý z nás dáva svoju osobu a celú svoju silu dohromady pod najvyššie riadenie všeobecnej vôle a každého člena kolektívne prijímame ako neoddeliteľnú časť celku.“³⁹ Keď sa každý odovzdáva všetkým, nedáva sa nikomu, a keď nijaký združený člen nezískava nad druhým iné právo, než aké mu prenechal nad sebou, získava náhradu za všetky svoje straty a viac sily na zachovanie toho, čo má.

„Úkon, ktorým sa národ sám ustanovuje na štát, vlastne len idea tohto úkonu, ktorá jediná pripúšťa myslieť si jeho oprávnenosť, je pôvodná zmluva, podľa ktorej všetci sa v národe vzdávajú vonkajšej slobody, aby sa jej hneď ujali ako členovia obce, t.j. národa zlúčeného v štáte.“⁴⁰

Namiesto individuálnych osôb účastníkov zmluvy sa po tomto združujúcom akte vytvorí morálne a kolektívne teleso, ktoré sa skladá z toľkých členov, koľko má zhromaždenie hlasov a samým týmto aktom získava zjednotenie, svoje spoločné ja, svoj život a vôľu. Túto verejnú osobu, vytvorenú zjednotením všetkých, kedysi nazývali menom *civitas*⁴¹ a dnes ju nazývajú republikou alebo politickým telesom, ktoré zasa jeho členovia nazývajú štátom, keď je pasívne, suverénom, keď je aktívne a mocnosťou, keď ho porovnávajú s podobnými telesami. Združení členovia kolektívne prijímajú meno ľud, jednotlivo sú ako účastníci na zvrchovanej moci občanmi a ako podrobení zákonom štátu sú poddanými. Tieto výrazy sa však často zamiešavajú a zamieňajú.

³⁹ ROUSSEAU, J.J.: *O spoločenskej zmluve*, s. 48.

⁴⁰ ROUSSEAU, J.J.: *O spoločenskej zmluve*, s. 35.

⁴¹ Porov. ROUSSEAU, J.J.: *O spoločenskej zmluve*, s. 39.

Združujúcim aktom sa uzatvára vzájomný záväzok verejnosti a jednotlivcov a zároveň každý jednotlivec uzatvára zmluvu takpovediac sám so sebou, čím sa viaže v dvojakom smere: ako člen suveréna k jednotlivcom a ako člen štátu k suverénovi. Tu sa však nedá použiť zásada občianskeho práva, podľa ktorej nikto nie je zodpovedný za záväzky k sebe samému, pretože je zrejmý rozdiel medzi záväzkom k sebe samému a záväzkom k celku, ktorého je časťou. Obidve zmluvné strany sú takto povinnosťou a záujmom rovnako vzájomne si pomáhať a ľudia sú vedení k tomu, aby pod týmto dvojakým vzťahom zjednotili všetky výhody, ktoré sú s ním spojené.

Ak je suverén tvorený len jednotlivcami, z ktorých sa skladá, nemá a nemôže mať iný záujem ako oni. Suverénna moc teda nepotrebuje voči poddaným nijakú záruku, pretože je nemožné, aby teleso chcelo škodiť vlastným členom. Inak je to vo vzťahu poddaných k suverénovi. Ich záväzkom k nemu by napriek spoločnému záujmu nič nezodpovedalo, keby nenašli prostriedky na zabezpečenie svojej vernosti.

Každý jednotlivec ako človek môže mať zvláštnu vôľu, ktorá sa odlišuje od všeobecnej vôle, čo má ako občan, alebo jej protirečí. Jeho zvláštny záujem mu môže hovoriť niečo celkom iné ako spoločný záujem. Jeho samostatná a prirodzene nezávislá existencia ho môže priviesť k názoru, že to, čo dlhuje spoločnej veci je dobrovoľný príspevok, ktorého strata ostatným neuškodí natoľko, ako by jemu uškodilo jeho splatenie.

Aby spoločenská zmluva nebola iba prázdny slovom, obsahuje nevyslovený záväzok, ktorý jediný môže poskytnúť silu ostatným: ktokoľvek odmietne poslúchať všeobecnú vôľu, bude k tomu donútený celým telesom. To znamená, že bude donútený byť slobodný. Táto podmienka poskytuje každého občana vlasti a chráni ho pred každou osobnou závislosťou. Jedine ona legitimizuje občianske záväzky, ktoré by bez nej boli nezmyselnými, tyranskými a ľahko zneužitelnými.

Spoločenskou zmluvou človek stráca svoju prirodzenú slobodu a neobmedzené právo na všetko, čo ho láka a čo môže dosiahnuť. Získava však občiansku slobodu a vlastníctvo všetkého, čo má. Prirodzená sloboda je obmedzená iba silami jednotlivca a občianska sloboda je obmedzená všeobecnou vôľou a tiež držbou, ktorá vychádza zo sily alebo z práva prvého okupanta, od vlastníctva, ktoré sa zakladá iba na pozitívnom práve. K výhodám občianskeho stavu patrí aj morálna sloboda, ktorá jediná robí človeka

skutočným pánom seba samého, pretože popud vychádzajúci iba zo žiadostivosti je otroctvom a poslúchanie zákona, čo si sám ľud napísal, je slobodou.

Spoločenstvo je pravou komunitou len do tej miery, keď jeho členovia vedome zdieľajú mnohé rozmanité záujmy a plne a slobodne interagujú s ďalšími spoločenstvami.

1.3.2 Ciel' spoločenskej zmluvy politického telesa

Prvým a najdôležitejším dôsledkom stanovených zásad spoločenskej zmluvy je, že iba všeobecná vôľa môže riadiť sily štátu k cieľu jeho zriadenia, ktorým je spoločné dobro, pretože ak protikladné záujmy jednotlivcov priniesli nevyhnutnosť zriadenia spoločností, zhoda tých istých záujmov ho aj umožnila. Spoločenské puto je utvorené tým spoločným, čo je v týchto rozličných záujmoch. Keby sa všetky záujmy nestretávali v nijakom bode, nijaká spoločnosť by neexistovala. Spoločnosť je teda nevyhnutné riadiť týmto spoločným záujmom.

Suverenita, ktorá je jedine vykonávaním všeobecnej vôle, je neodňateľná a suverén, ktorý je kolektívnou bytosťou, môže byť reprezentovaný iba samým sebou. Moc sa môže prenášať, no vôľa nie. Je možné, aby sa individuálna vôľa v nejakom bode zhodovala so všeobecnou vôľou, ale ich trvalá a nemenná zhoda je nemožná, pretože individuálna vôľa svojou prirodzenosťou smeruje k uprednostňovaniu, všeobecná vôľa zasa k rovnosti. Zároveň je potrebné si uvedomiť, že vôľa nie je spútaná do budúcnosti. Ak národ sľubuje, že bude iba poslúchať, ruší sa týmto činom a stráca svoj charakter národa. V okamihu, ak je tu nejaký pán, už niet suveréna a politické teleso zaniká. To však neznamená, že rozkazy nadriadených nemôžu platiť za všeobecné vôle, pokiaľ sa proti nim nepostavil suverén, ktorý tak mohol urobiť. V prípade všeobecného mlčania sa musí predpokladať, že národ s tým súhlasí.

Suverenita je nedeliteľná z toho istého dôvodu, z ktorého je neodňateľná. Vôľa je buď všeobecná alebo neexistuje⁴², je vôľou kolektívneho telesa alebo iba jednej jeho časti. V prvom prípade je vyhlásená vôľa aktom suverenity a tvorí zákon. V druhom prípade je individuálnou vôľou alebo aktom úradu a je to nanajvýš nariadenie. Suverenita

⁴² Aby bola vôľa vždy všeobecná, nie je vždy potrebné, aby bola jednomyselná. Je však potrebné, aby sa všetky hlasy počítali, každé formálne vylúčenie ruší všeobecnosť. Porov. ROUSSEAU, J.J.: *O spoločenskej zmluve*, s. 50.

sa nemá deliť ani v princípe, ani v predmete. To znamená, že ak sa suverenita delí na silu a vôľu, zákonodarnú a výkonnú moc, daňové a justičné práva... je to ako bájna bytosť, ktorá sa skladá z kúskov, z ktorých jedno má oči, druhé ruky a ďalšie nohy. Je mylné nazdávať sa, že suverenita je rozdelená, že všetky práva, ktoré sa pokladajú za časti suverenity, sú jej podriadené a že stále predpokladajú nejakú vyššiu vôľu, ktorú tieto práva iba vykonávajú. Tento nedostatok v záležitostiach štátneho práva zatemňuje rozhodnutia pri posudzovaní práv na základe vopred stanovených princípov. Pravda nevedie k bohatstvu a ľud neponúka peniaze.

Z toho vyplýva, že všeobecná vôľa je vždy správna a vždy smeruje k verejnému úžitku, no nevyplýva z toho, že by rovnako správne boli aj uznesenia ľudu. Ľud vždy chce svoje blaho, no nie vždy ho vidí. Ľud sa nedá podplatiť, ale často sa klame. Medzi vôľou všeobecnou a vôľou všetkých je veľký rozdiel. Všeobecná zohľadňuje iba spoločný záujem, vôľa všetkých súkromný záujem, pričom je súhrnom jednotlivých vôlí. Pre správne vyjadrenie všeobecnej vôle je teda dôležité, aby v štáte neboli parciálne spoločnosti a aby sa každý občan vyslovoval iba sám za seba. Iba takýmito opatreniami sa dá zabezpečiť, aby všeobecná vôľa bola vždy jasná a aby sa ľud nemýlil.

Spoločenská dohoda dáva politickému telesu absolútnu moc nad jeho členmi, a práve táto moc, riadená všeobecnou vôľou, nesie meno suverenity. V dohode je potrebné si všímať nielen verejnú osobu, ale aj súkromné osoby, z ktorých sa skladá a ktorých život a sloboda sú od nej prirodzene nezávislé. Je to dôležité, aby sa dobre odlišili vzájomné práva občanov a suveréna, a povinnosti, ktoré občania majú plniť ako poddaní, od prirodzeného práva, ktoré požívajú ako ľudia. Spoločenskou zmluvou sa každý vzdáva tej časti svojej moci, majetku, slobody, ktorej užívanie je dôležité pre spoločenstvo. Túto dôležitosť však posudzuje výhradne suverén. Ak ho suverén požiada, občan musí poskytnúť štátu všetky služby, aké len môže. Suverén zasa nemôže zaťažovať poddaných nijakým putom, ktoré by pre spoločenstvo bolo zbytočným, pretože tak pod zákonom prírody ako aj zákonom rozumu sa nič nedeje bez príčiny.

Záväzky, ktoré má človek k spoločenskému telesu, sú iba preto povinné, lebo sú vzájomné a ich povaha je taká, že pri ich plnení nepracuje človek pre druhého bez toho, aby pracoval pre seba. Všeobecná vôľa je iba preto vždy správna a všetci iba preto chcú šťastie každého, lebo niet nikoho, kto by si privlastnil slovo každý a kto by pri hlasovaní

v záujme všetkých nemyslel na seba samého. To dokazuje, že rovnoprávnosť a z nej vyplývajúci pojem spravodlivosti vychádzajú z toho, že každý uprednostňuje seba a teda z ľudskej prirodzenosti. Všeobecná vôľa, aby bola naozaj všeobecnou, musí byť takou tak vo svojom predmete, ako vo svojej podstate, že musí vychádzať zo všetkých, aby sa vzťahovala na všetkých, že stráca svoju prirodzenú správnosť, keď smeruje k nejakému individuálnemu a určitému predmetu, pretože sa potom súdi o niečom cudzom a človeka nevedie nijaký princíp spravodlivosti.

„...pravá demokracia nikdy neexistovala a nikdy nebude existovať, pretože je proti prirodzenému poriadku, aby veľký počet vládol a malý počet bol ovládaný.“⁴³

Vôľu nezovšeobecňuje počet hlasov, ako skôr spoločný záujem, ktorý zjednocuje, pretože v tejto inštitúcii sa každý podrobuje podmienkam, aké vnucuje iným. Spoločenská zmluva vytvára medzi občanmi takú rovnosť, že všetci sa zaväzujú za rovnakých podmienok a všetci používajú rovnaké práva. Na základe povahy zmluvy každý akt suverenity t.j. akt všeobecnej vôle rovnako zaväzuje alebo zvyhodňuje všetkých občanov, takže suverén pozná iba telo národa a nerozlišuje medzi tými, z ktorých sa ono skladá. Akt suverenity nie je dohoda nadriadeného s podriadeným, ale dohoda tela s každým svojím článkom. Táto dohoda je zákonná, pretože jej základom je spoločenská zmluva, je spravodlivá, pretože je spoločná pre všetkých, je užitočná, pretože jej jediným predmetom je všeobecné blaho, a je pevná, pretože ju zaručujeme verejná sila a najvyššia moc. Suverénna moc absolútna neprekračuje hranice všeobecných dohôd a každý človek môže ľubovoľne disponovať tou slobodou, čo mu dohody ponechali. Suverén nemá právo zaťažovať jedného poddaného viac ako druhého, pretože potom by sa záležitosť stala súkromnou a tam už nemá právomoc.

Jednotlivci sa zriekli neistého a krehkého spôsobu bytia, ktorý výhodne vymenili za lepšiu a istejšiu, prirodzenú nezávislosť za slobodu, schopnosť škodiť inému za vlastnú bezpečnosť a svoju silu, ktorú iní mohli premôcť, za právo, čo sa vďaka spoločenskému zjednoteniu stáva neporaziteľným. Ich vlastný život, ktorý venovali štátu, je neprestajne chránený, nemusia bojovať sami za seba.

⁴³ ROUSSEAU, J.J.: *O spoločenskej zmluve*, s. 19.

1.3.3 *Spoločenský poriadok politického telesa*

Spoločenskou zmluvou sa politickému telesu dáva existencia a život. Prvotný akt formovania a zjednocovania telesa nedáva však zákonodarstvu pohyb a vôľu, neurčuje, čo má robiť pre svoje zachovanie.

Všeobecná vôľa sa nevzťahuje na predmet. Ak sa hovorí, že predmet zákona je všeobecný, potom si zákon všíma ľud vcelku a činy ako abstraktné, nikde nie človeka ako jednotlivca a zvláštny čin. Zákon takto môže ustanoviť privilégia, ale nemôže ich menovite udeliť osobe, zákon môže vytvoriť triedy občanov a určiť vlastnosti, ktoré budú oprávňovať príslušnosť do týchto tried, ale nemôže vymenovať, kto bude kam prijatý, môže zaviesť vládu, ale nemôže vyvolať autoritu t.z. že zákonodarnej moci neprislúcha žiadna funkcia, ktorá sa vzťahuje na individuálny predmet. Zákony sú akty všeobecnej vôle. Z toho vyplýva, že nie je potrebné sa pýtať, či vladár stojí nad zákonmi, pretože je členom štátu, ani na to, či je zákon nespravodlivý, veď nikto nie je nespravodlivý k sebe samému, ani na to, či je ľud v podriadenosti zákonom slobodný, veď sú to záznamy jeho vôle. Zákony sú iba podmienkami občianskeho združenia. Ľud podrobený zákonom má byť ich autorom, riadenie podmienok spoločnosti prislúcha iba tým, čo sa združujú. Ľud chce iba dobro, no sám ho nevidí. Všeobecná vôľa je správna, no súd ktorý ju vedie, nie je vždy osvietený. Je potrebné jej ukázať predmety aké sú, a aj také aké sa majú javiť, ukázať dobrú cestu, ktorú hľadá, chrániť ju pred zvodmi vôle, priblížiť jej očiam miesta a časy, vyvažovať zvody prítomných a viditeľných výhod nebezpečenstvom vzdialených a skrytých ziel. Jednotlivci vidia dobro, ktoré odvrhujú, verejnosť chce dobro, ktoré nevidí. Všetci potrebujú vedenie, aby vôľu prispôbili rozumu, aby poznali, čo chcú. K tomu slúžia zákony a dohody, ktoré práva a povinnosti spoja a spravodlivosť privedú k cieľu.

2 Sociálna náuka Cirkvi

Súčasná doba viac ako inokedy si vyžaduje, aby sa v každodennom živote uskutočňovala kresťanská sociálna náuka, ktorej svetlom je pravda, cieľ spravodlivosť a hybnou silou je láska. Sociálna náuka Cirkvi čerpá svoje poznatky z filozofického rozboru ľudskej osoby, spoločnosti a jej zákonov a zároveň aj zo štúdia vieroučných a mravoučných právd. Aplikuje kresťanskú morálku na sociálne problémy v rôznych sociálnych a ekonomických sférach. Riešenie problémov je nadčasové.

Rímski pápeži, aby poučili kresťanský ľud o správnom riešení náboženských a sociálnych otázok, začali vydávať okružné listy, encykliky. Mnohé z nich vysvetľujú a prehľbujú zásady prirodzeného práva, mravné a dogmatické zásady, vyslovujú sa o sociálnych zariadeniach a dávajú smernice pre sociálnu činnosť.

2.1 Encyklika o ľudskej práci – Laborem exercens

2.1.1 *Dôvod vzniku encykliky*

Encykliku *Laborem exercens* uverejnil Ján Pavol II. v roku 1981. Táto encyklika obracia svoju pozornosť na človeka a sv. Otec ňou chce zdôrazniť, že ľudská práca je kľúčom k vyriešeniu spoločenských problémov. Tie sa môžu vyriešiť len vtedy, ak sa práca stane ľudskejšou. Z toho dôvodu je potrebné zdokonaľiť človeka a len tak sa môže zreformovať celé ľudské spoločenstvo. Ani tá najdokonalejšia forma režimu, vlády, právny poriadok nebude ľudský, kým ľudia nebudú mravnejší t. z. nebudú zachovávať zákony mravnosti, lásky a solidarity.

2.1.2 *Prínos encykliky pre sociálne otázky*

Sv. Otec v Encyklike *Laborem exercens* uvádza, že prácou si človek má zaobstarat' svoj každodenný chlieb a tým podporovať stály rozvoj kultúrnej a mravnej úrovne spoločnosti, v ktorej žije ako člen spoločenstva. Prácou sa označuje každá činnosť, ktorú koná bez ohľadu na jej charakter a okolnosti, teda je to každá ľudská

činnosť, ktorú možno a treba uznať za prácu upredstred veľkého množstva činností, na ktorú je človek disponovaný vďaka svojej ľudskej prirodzenosti. Iba človek je schopný pracovať a iba človek vykonávaním svojej práce naplňa svoju existenciu na zemi.⁴⁴ Práca je tak osobitnou pečaťou človeka a človečenstva, osoby konajúcej v spoločenstve osôb. Táto pečať odhaľuje jeho vnútornú hodnotu, stanovuje jeho prirodzenosť. S prácou sú spojené otázky existencie človeka, buduje život človeka, z ktorého človek čerpá svoju osobitnú dôstojnosť, a v ktorom je zahrnutá miera ľudskej námahy, utrpenia, ktoré siahajú do spoločenského života. Z práce svojich rúk, človek požíva chlieb, ktorý nie je iba chlebom, ktorý udržiava jeho telo pri živote, ale aj chlebom pokroku, civilizácie, kultúry. Aby sa dosiahol pokrok človeka a celej spoločnosti je dôležité v prvom rade brať do úvahy dôstojnosť a práva pracujúcich ľudí a pranierovať také situácie, ktoré ich porušujú. Je dôležité podporovať takú tendenciu, aby sa dosiahol pokrok človeka a celej spoločnosti.

Ľudská práca predstavuje najpodstatnejší kľúč k tomu, aby sa ľud stal ľudskejší. Človek ako osoba predstavuje subjekt práce. Ako osoba pracuje, vykonáva rozličné činnosti a tie bez ohľadu na povahu mu majú pomáhať uskutočňovať jeho človečenstvo a plniť povolanie byť osobou. Práca má svoju etickú hodnotu, je bezprostredne spätá so skutočnosťou, že ten, kto ju vykonáva je osobou, je vedomým a slobodným, o sebe rozhodujúcim subjektom. Základom definície hodnoty ľudskej práce nie je druh vykonávanej činnosti, ale v skutočnosť, že ten kto ju vykonáva, je osobou. Pramene dôstojnosti práce sú nie v objektívnom, ale subjektívnom rozmere. Encyklika zároveň uvádza, že aj keď je pravda, že človek sa narodil a je povolaný na to, aby pracoval, predsa len práca je pre človeka a nie človek pre prácu. Rozličné práce vykonávané ľuďmi môžu mať väčšiu alebo menšiu objektívnu hodnotu, avšak prácu je potrebné hodnotiť z hľadiska dôstojnosti subjektu práce, teda osoby, človeka, ktorý ju vykonáva. Cieľom každej práce je sám človek. Tieto základné tvrdenia o práci vyplývajú z bohatstva kresťanskej pravdy a vytvárajú základ zmýšľania, hodnotenia a konania ľudí. Nebezpečno považovanie ľudskej práce za tovar svojho druhu alebo anonymnú silu (pracovnú silu) je synonymom aj tejto doby a vychádza z prepokladov materialistického ekonomizmu. V spoločnosti, v ktorej je takéto chápanie práce vzniká zmätok

⁴⁴ Porov. JAN PAVOL II.: *Laborem exercens*. Praha : ZVON 1998, s. 17.

a s človekom sa nezaobchádza ako s tvorivým človekom, vykonávateľom a pôvodcom a tým aj pravým cieľom procesu. Rozvoj civilizácie prináša nové formy práce a zároveň aj zánik niektorých prác. Je to prirodzený jav, avšak pri zmenách je si potrebné uvedomiť, či sa do poňatia práce nevkrádajú nesprávne prvky, ktoré môžu byť z hľadiska morálno-spoločenského nebezpečné.

Práca je námaha, ktorú zakusuje každý človek. Napriek tomu, že je práca pre človeka námahou, je pre neho aj dobrom. Ale nie dobrom úžitkovým, ale dobrom hodným, čiže zodpovedajúcim dôstojnosti človeka. Prácou sa človek nielen realizuje, ale v istom zmysle sa stáva viac ako človekom. Bez tejto úvahy sa nemôže pochopiť význam čnosti pracovitosti, prostredníctvom ktorej sa človek stáva dobrý ako človek. Čnosť práce je potrebné spájať so sociálnym poriadkom práce, ktorý umožní človeku stavať sa viac ako človekom v práci a nie prácou sa degradovať, nielen tým, že stráca svoje sily, ale aj tým, že stráca svoju dôstojnosť a osobnosť.

Práca je spojená aj so základom formovania rodinného života. Rodina si vyžaduje prostriedky, ktoré človek získava prácou. Keďže sa každý stáva človekom prácou, úloha stavať sa človekom je cieľom zároveň aj výchovného procesu. Rodina tvorí prvé spoločenstvo, ktoré môže existovať vďaka práci, a kde človek prichádza s prácou po prvý krát do kontaktu. Subjekt práce sa vzťahuje aj na veľké spoločenstvo, do ktorého človek patrí na základe kultúrnych a historických zväzkov. Takéto spoločenstvo je vychováva človeka, ale je aj spoločenským vyjadrením práce. To spôsobuje, že človek svoju ľudskú totožnosť spája s príslušnosťou k národu a svoju prácu chápe ako zveladenie spoločného dobra, ktoré tvorí spolu s ostatnými krajanmi a verí, že práca slúži na rozvoj bohatstva všetkých ľudí. Práca má teda vplyv na ľudský spôsob formovania sveta, ktorý dostal do rúk človek. Táto skutočnosť naplňuje ľudský život a ovplyvňuje jeho hodnotu a zmysel.

Človek sa rozvíja láskou k práci. Práca sa nemôže staviať proti kapitálu a ani ľudia, ktorí stoja za týmito pojmami, sa nemôžu staviať proti sebe. Kapitál podmieňuje prácu človeka, ale nerobí závislým človeka a jeho prácu. Ak je kapitál súhrnom výrobných prostriedkov a zároveň aj výsledkom práce generácii, potom sa kapitál tvorí vďaka práci vykonávanej prostredníctvom súhrnu výrobných prostriedkov, ktoré predstavujú veľké pracovisko, na ktorom vyvíja úsilie pracujúci ľud. Ide o rozličné druhy práce. Je nesprávne presvedčenie o prvenstve a nadradenosti toho, čo je materiálne,

kým to, čo je duchovné, je podriadené priamo alebo nepriamo materiálnej skutočnosti.

⁴⁵Ide o praktický materializmus, ktorý sa považuje za schopný uspokojiť potreby človeka ani nie tak silou svojich predpokladov pochádzajúcich z materialistickej teórie, ako silou určitého spôsobu hodnotenia t.z. určitej hierarchie hodnôt založenej na bezprostrednej a väčšej príťažlivosti toho, čo je materiálne.

Pri definovaní práce je dôležité si uvedomiť, že pracujúci človek natúži ani tak po náležitej odmene za prácu ako po tom, aby mal pocit že pracuje na svojom. Tento pocit u neho vyhasína, ak sa človek cíti ako koliesko mechanizmu, ktoré je uvádzané do pohybu zhora. Ak človek tento pocit nemá, spôsobí to veľké škody nielen na hospodárstve, ale predovšetkým na človeku. Hodnota práce sa nezameriava iba na ekonómiu, ale aj na hodnoty osobné.

Ak je práca v rôznom zmysle povinnosťou, záväzkom, je zároveň aj zdrojom práv, ktoré zodpovedajú prirodzenosti človeka. Človek má pracovať jednak na príkaz Stvoriteľa a jednak z ohľadu na človečenstvo, ktorého udržanie a rozvoj si vyžaduje prácu. Pri uvažovaní o uznaní morálnych práv sa potom vždy berie do úvahy široký okruh vzťahov, v ktorých sa prejavuje práca pracujúceho subjektu. Ide o vzťah medzi priamym alebo nepriamym zamestnávateľom a zamestnancom. Rozlišovanie medzi priamym a nepriamym zamestnávateľom je dôležité z hľadiska organizácie práce a možnosti vytvárania spravodlivých pomerov v práci. Priamy zamestnávateľ je ten, s ktorým sa priamo uzatvára pracovná zmluva a nepriamy zamestnávateľ je mnoho činiteľov, ktoré vplývajú na to, akým spôsobom sa uzatvára zmluva a v dôsledku toho spravodlivé alebo nespravodlivé pomery v oblasti ľudskej práce. Pojem nepriamy zamestnávateľ sa môže uplatniť aj v štáte. Štát má uskutočniť správnu pracovnú politiku. V štáte sa vytvárajú mnohoraké väzby, ktoré môžu byť príležitosťou k nespravodlivosti, ktoré ovplyvňujú samostnú prácu, a napokon človeka, ktorý je vlastným subjektom práce. Uplatňovanie práv pracujúceho človeka sa nemôže obmedziť iba na to, že vytvorí odvodenina ekonomických systémov, ktoré sa riadia predovšetkým maximalizáciou zisku. Práve naopak, má sa brať ohľad na objektívne práva pracujúceho človeka v každom druhu práce, čo je základným kritériom rozvoja spoločnosti. Z toho vyplýva, že nepriamy zamestnávateľ má veľký význam pri uplatňovaní rešpektovania práv

⁴⁵ Porov. JAN PAVOL II.: *Laborem exercens*, s. 25.

pracujúceho človeka, pretože práva ľudskej osoby sú základným prvkom celého morálno-spoločenského poriadku.⁴⁶

Cieľom štátu by mala byť správna koordinácia, ktorá zaistí iniciatívu jednotlivcov, slobodných skupín v zhode so subjektívnym charakterom ľudskej práce. Skutočnosť vzájomnej závislosti jednotlivých spoločenstiev a nevyhnutnosť spolupráce v rozličných oblastiach si vyžaduje zachovanie zvrchovaných práv v oblasti plánovania a organizácie prostredníctvom dohôd. Je dôležité, aby kritériom týchto dohôd bola ľudská práca chápaná ako základné právo všetkých ľudí. Je docenovanie ľudskej práce je dôležité uplatňovať hľadisko jej objektívneho zamerania, ako aj hľadisko dôstojnosti vykonávateľa práce, ktorým je človek. Pokrok, ktorý sa má uskutočňovať prostredníctvom človeka a pre človeka má prinášať plody v človeku. Overenie pokroku je uznanie účelnosti práce a rešpektovanie s ňou spojených práv, primerane dôstojnosti človeka, ktorý je subjektom práce.

Kľúčovým problémom sa javí spravodlivá odmena za prácu. Spravodlivé fungovanie sa posudzuje podľa toho, ako je ľudská práca spravodlivo odmeňovaná. Dotýka sa to všeobecného užívania dohier. V každom zariadení, bez ohľadu na to, aké vzťahy tam vládnu medzi kapitálom a prácou, zostáva odmena za prácu prostriedkom, prostredníctvom ktorého majú ľudia prístup k určeným na spoločné užívanie.

Spravodlivá odmena dospeljej osoby zodpovednej za rodinu je taká, ktorá slúži na založenie a dôstojné udržanie rodiny a na zabezpečenie jej budúcnosti. Táto odmena má zabezpečiť, aby funkcie rodiny nemuseli odstúpiť od svojich povinností kvôli odmeňovanej práci a znemožňuje, či sťažuje plnenie ich prvoradých cieľov. Celý systém práce sa má organizovať a prispôsobovať tak, aby sa rešpektovali požiadavky osoby a jej formy života s ohľadom na vek a pohlavie. Pozdvihnutie osoby zabezpečujúcej rodinné povinnosti vyžaduje takú štruktúru práce, aby zaň osoba nemusela platiť vzdaním sa svojej osobitosti na škodu rodiny.

S prácou sa spája celý systém osobitných práv, ktoré spolu s odmenou vytvárajú vzťahy. Práca je charakterizovaná hlavne tým, že ľudí spája a v tom spočíva sila budovania spoločenstva. Spoločenský život a sociálno-ekonomický život sú navzájom prepojené. Práca v zmysle objektívnom má byť podriadená ľudskej dôstojnosti, subjektu

⁴⁶ Porov. JAN PAVOL II.: *Laborem exercen*, s. 30.

práce, a nie ekonomickému prospechu. Správne chápanie práce v subjektívnom zmysle má viesť k takej situácii, že sa človek necíti odstrčený na okraj spoločnosti alebo závislý od spoločnosti, ale môže žiť ako plnoprávny pracujúci subjekt, užitočný a rešpektovaný vo svojej ľudskej dôstojnosti a povolaný prispieť podľa svojich schopností k rozvoju a dobru vlastnej rodiny a spoločnosti. Keďže základná hodnota práce sa spája s dôstojnosťou ľudskej osoby je potrebné si v tejto súvislosti pripomenúť, že hierarchia hodnôt, hlboký zmysel práce samej si vyžaduje, aby kapitál slúžil práci, a nie práca kapitálu.⁴⁷

Každá práca je spojená s osobnou činnosťou, t.z. že sa na nej zúčastňuje celý človek, telo a duch, bez ohľadu na to, či ide o prácu telesnú alebo intelektuálnu. Vnútorne úsilie ľudskeho ducha, vedeného vierou, nádejou a láskou dáva konkrétnej ľudskej práci význam.

*"Ľudská činnosť, ako má v človeku svoj pôvod, priam tak je usmernená na človeka. Lebo človek svojou prácou nielenže pretvára veci a spoločnosť, ale aj zdokonaľuje seba samého: mnohému sa učí, rozvíja svoje schopnosti, stáva sa otvorenejším a prekonáva sám seba. Tento rast správne chápaný má väčšiu cenu ako všetko možné hromadenie vonkajších bohatstiev... Toto je teda norma ľudskej činnosti: má zodpovedať podľa Božích plánov a rozhodnutí skutočným záujmom ľudstva a umožniť človeku tak jednotlivo, ako aj v spoločnosti naplno rozvíjať a realizovať svoje povolanie."*⁴⁸

⁴⁷ Porov. JAN PAVOL II.: *Laborem exercens*, s. 33.

⁴⁸ DRUHÝ Vatikánsky koncil, PASTORÁLNA KONŠTITÚCIA O CIRKVI V SÚČASNOM SVETE. *Gaudium et spes*, 35: AAS 58 1966, s. 1053.

2.2 Encyklika o manželstve a rodine – Familiaris consortio

2.2.1 *Dôvod vzniku encykliky*

Tento dokument je krátke resumé Apoštolskej exhortácie Jána Pavla II (1981). Poukazuje na to, že rodina má ukázať ľudskú lásku ako účasť na Božskej láske spoločenstvom, službou životu, účasťou na vývoji spoločnosti a na živote Cirkvi.

2.2.2 *Prínos encykliky pre sociálne otázky*

Rodinné spoločenstvo v súčasnosti zasiahli rýchle zmeny prebiehajúce v kultúre a spoločnosti. Rodiny sa snažia dodržiavať hodnoty, ktoré tvoria základ rodinného zriadenia. V niektorých rodinách zavládla neistota, ktorá sa týka ich vlastných úloh a podstaty manželského a rodinného života, niektorým rodinám bránia pri uplatňovaní ich základných práv rôzne situácie zavinené nespravodlivosťou.

Encyklika poukazuje na to, že manželstvo a rodina tvoria jedno z najcennejších bohatstiev ľudstva, sú ustanovené Bohom už pri samotnom stvorení, vnútorne smerujú k tomu, aby sa naplnili v Kristovi. Manželstvo je základ, ktorý buduje väčšie spoločenstvo rodiny. Deti sú darom manželstva (GS 50, FC 14).

KKC § 2211 ukazuje na vzťah politického spoločenstva a ochrany rodiny. Povinnosť samotného štátu je rodinu chrániť (porov GS 52, KKC §2210). Medzi rodinné práva patrí právo na manželský a rodinný život a potrebné prostriedky na jeho zachovanie, na samostatné rozhodovanie, o výchove detí, na sociálne, politické a hospodárske zaistenie zvlášť chudobných a chorých, možnosť vyjadriť sa k rodinným problémom pred príslušnými inštanciami, na zmysluplný život.

2.3 Encyklika – *Humanae vitae*

2.3.1 *Dôvod vzniku encykliky*

Encykliku, ktorú napísal Ján Pavol VI. Pojednáva o tom, že odovzdanie života je vážna úloha pre manželov a je spojená s radosťami, ale niekedy ju sprevádzajú ťažkosti a úzkosti. Plnenie tejto úlohy manželom prináša nemalé problémy, ktoré súvisia so životom a šťastím ľudí. Rýchly rozvoj spoločnosti prináša so sebou aj otázku, či nie je potrebné prehodnotiť mravné normy, pretože ich dodržiavanie je niekedy možné zachovávať iba s ťažkou námahou.

2.3.2 *Prínos encykliky pre sociálne otázky*

Encyklika sa zaoberá celkovým pohľadom na človeka a jeho povolanie nielen prirodzené a pozemské, ale aj nadpozemské a večné. Pojednáva o manželskej láske a zodpovednom rodičovstve. Manželia sa vzájomným dávaním sa, ktoré je im vlastné a výlučné, usilujú o také spoločenstvo osôb, ktorým sa navzájom zdokonaľujú. Tu sa ukazujú vlastné známky manželskej lásky. Je dôležité oceniť ich význam. Ide predovšetkým o lásku zmyslovú a duchovnú. Je to úkon slobodnej vôle, ktorý smeruje k tomu, aby sa v každodenných radoostiach a bolestiach nielen udržala, ale aj rástla, manželia by tak dosahovali svoju ľudskú dokonalosť. Ide o úplnú lásku, kde sa manželia so všetkým delia, nepripúšťajú nespravodlivé výnimky a nesledujú sebecké výhody.⁴⁹ Kto naozaj miluje svojho partnera, miluje ho kvôli nemu samému, robí to rád, aby ho sebaobohatil. Táto láska je verná, výlučná a trvá do konca života. Z nej vyviera vnútorné a trvalé šťastie. Manželstvo je svojou povahou zamerané na plodenie a výchovu potomstva. Deti sú darom a najviac prispievajú k dobru rodičov.

Manželská láska si vyžaduje, aby manželia dobre poznali svoje poslanie týkajúce sa zodpovedného rodičovstva, ktoré spočíva vo vnútornom vzťahu k objektívnemu morálnemu poriadku. Vyžaduje si to, aby manželia správne chápali hierarchiu hodnôt. Chránením morálneho zákona o manželstve prispieva k obnove pravej ľudskej kultúry,

⁴⁹ Porov. JÁN PAVOL VI.: *Humanae vitae*. In: <http://www.kbs.sk/?cid=1117103125> (20.2.2010)

povzbudzuje človeka, aby sa nevzdal svojej zodpovednosti. Zabezpečuje tak dôstojnosť manželov.

Vládcovia národov majú povinnosť chrániť spoločné dobro a pre ochranu dobrých mravov nedopustiť, aby sa kazili čnostné mravy, aby so do rodiny, ktorá je základnou bunkou spoločnosti zavádzali cez zákony také spôsoby konania, ktoré odporujú prirodzenému a Božiemu zákonu. Ich povinnosť je vynášať prezieravé zákony pre rodiny a múdro vychovávať ľudí, ktorá prinesie mravný zákon a slobodu občanov. Problémy sa majú riešiť tak, aby sa nevytvárali metódy a opatrenia, ktoré sú nedôstojné človeka, a ktoré človeka a jeho život chápu čisto materialisticky. To je možné dosiahnuť len vtedy, ak hospodársky a sociálny pokrok bude brať ohľad na ľudské individuálne a spoločenské hodnoty a napomáhať im.

3 Sociálny barometer „Rozumie človek životu?“

Dôvodom k rozhodnutiu realizovať v diplomovej práci sociálny barometer „Rozumie človek životu?“ je reakcia na paradoxnú situáciu, v ktorej sa nachádza naša spoločnosť.

Slovenská republika sa vo svojom Programovom vyhlásení vlády⁵⁰ SR, v ktorom vychádza zo skutočnosti, že podmienky, v ktorých ľudia žijú a pracujú, nie sú len ich osobnou vecou alebo zodpovednosťou ich blízkych a rodín, ale aj vecou verejnou opiera o tri inštitúty zakotvené v Ústave SR a uznané v Európe:

- Je to predovšetkým ľudská dôstojnosť považovaná za základný pilier ľudských práv a jednu z univerzálnych hodnôt, na ktorých je založená Európska únia.
- Je to sociálny štát, ktorý Ústava Slovenskej republiky upravuje a pre všetkých garantuje hospodárske, sociálne a kultúrne práva v rozsahu typickom pre sociálny štát.
- Je to program rovnováhy zodpovednosti jednotlivca a spoločenskej solidarity.

Faktický sociálny stav určitej skupiny ľudí, ktorí tvoria menšinu v spoločnosti z hľadiska počtu, avšak nie z pohľadu menšín ratifikovaných SR, a ktorí zodpovedne pristupujú k plneniu si povinnosti voči spoločnosti, charakterizuje skôr nesúlad s týmto programovým vyhlásením. Viaceré okolnosti na trhu práce, ale aj v rodinách a širšej spoločnosti znižujú šance osobám a zároveň aj ich rodinám, ktoré zabezpečujú starostlivosť o nezaopatrené a závislé osoby, ktoré sú na pomoc iných odkázaní, na ich sociálnu inklúziu a sociálnu ochranu, dokonca ich vytláčajú z pracovného procesu

⁵⁰ vláda SR, ktorá vzišla z demokratických parlamentných volieb konaných 17. júna 2006, predstupuje podľa článku 113 Ústavy Slovenskej republiky pred Národnú radu Slovenskej republiky a spolu so žiadosťou o dôveru jej predkladá Programové vyhlásenie vlády SR. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky vytvára predpoklady pre hľadanie rovnováhy medzi verejnými a súkromnými záujmami a celkovo medzi verejným a súkromným sektorom. Vláda Slovenskej republiky nevníma Európsku úniu len ako priestor voľného obchodu a pohybu pracovnej sily, ale predovšetkým ako úniu hodnôt solidarity medzi národmi a ľuďmi, hodnôt úcty k ľudskej dôstojnosti, slobode, demokracii, rovnosti, právnemu štátu a rešpektovaniu ľudských práv, vrátane práv osôb patriacich k menšinám. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky stavia na kontinuitu s predchádzajúcou vládou všade tam, kde je to účelné. Prevláda však objektívna a výrazná potreba zmien doterajších prístupov. Vláda Slovenskej republiky vychádza z vôle voličov prejavenej v posledných parlamentných voľbách a verí, že zmeny si želá aj rozhodujúca väčšina občanov Slovenskej republiky. Vláda Slovenskej republiky rešpektuje, že hlavné otázky, na ktoré chce spoločnosť poznať odpoveď, nestanovuje vládny kabinet, ale občania, od ktorých pochádza štátna moc a ktorí majú ústavné právo zúčastňovať sa na správe vecí verejných. Vláda Slovenskej republiky pristupuje ku kľúčovým obavám obyvateľstva s najväčšou vážnosťou a zodpovednosťou. Obavy z celkovej sociálnej situácie, nezamestnanosti a istôt do budúcnosti nevyrieši žiadna zázračná sila voľného trhu. Trh bez súhry so štátom tieto obavy len prehĺbi. In: <http://www.government.gov.sk/index.php?ID=6381> (20.2.2010)

(Príloha A). To je rozpor s prístupom Ústavy SR, ktorej články presadzujú vytvoriť, čo najlepšie podmienky pre kvalitný život v spoločnosti.

3.1 Projekt výskumu

3.1.1 Predmet výskumu

Výskumná časť sa venuje sociálnym aspektom vo vzťahu súkromného záujmu a verejného záujmu ako faktoru jeho sociálneho prostredia.

3.1.2 Cieľ výskumu

Prispieť k plnšiemu zmapovaniu životnej situácie osôb, ktoré spája spoločný menovateľ – zabezpečovanie starostlivosti o nezaopatrené a závislé osoby, ktoré sú odkázané na pomoc iných.

3.1.3 Úlohy výskumu

1. Zistiť aké je autentické vnímanie statusu respondentov v sociálnom prostredí.
2. Zistiť, čo vo vzťahu súkromného záujmu a verejného záujmu ako faktoru sociálneho prostredia nefunguje.

3.1.4 Hypotézy výskumu

Na základe stanovených úloh výskumu sa stanovili nasledujúce hypotézy:

H1: Predpokladá sa, že u respondentov bude dominovať potreba všeobecného morálneho uznania a akceptácie spoločnosťou.

H2: Predpokladá, že u respondentov bude dominovať potreba ochrany a sociálnej inklúzie.

3.1.5 Výskumné metódy

V prípravnej etape sa použila literárna metóda a na základe teoretickej analýzy a životných skúseností s osobami, ktorých spája spoločný menovateľ - zabezpečovanie

starostlivosti o nezaopatrené a závislé osoby, ktoré sú odkázané na pomoc iných, sa stanovil predmet, cieľ, úlohy a hypotézy.

V realizačnej etape sa uskutočnil v teréne zber primárnych údajov prostredníctvom metódy osobných rozhovorov. Osobné rozhovory sa spracovali do príbehov (Príloha B), v ktorých sú opísané rôzne životné skúsenosti konkrétnych osôb daného statusu a zároveň obsahujú údaje, ktoré sú predmetom výskumu.

Zároveň sa prostredníctvom analyticko-deduktívnej metódy a metódy životných zručností s respondentmi s konkrétnymi životnými skúsenosťami pracovalo v pracovných skupinách, ktorých výsledkom boli koláže (Príloha C) vystihujúce vnímanie ich sociálnej situácie a nefunkčnosti kolektívneho telesa, ktorý respondenti považujú za svoj domov.

V etape vyhodnocovania sa pri zosumarizovaní údajov získaných z rozhovorov, spracovania kazuistik, koláži použili logické metódy ako analýza, syntéza a komparácia.

3.1.6 Etapy výskumu

Prípravná fáza: september 2009 – október 2009

- zhromažďovanie podkladov
- štúdium literatúry
- spracovanie projektu

Realizačná fáza: november 2009 – december 2009

- zber primárnych údajov
- realizácia ankety
- pracovné workshopy
- spracovanie výskumného materiálu

Záverečná fáza: január 2009

- vyhodnotenie údajov
- formulovanie záverov.

3.1.7 Charakteristika výskumnej vzorky a lokality výskumu

Objektom výskumu sú osoby, ktorých spája životná skúsenosť so zabezpečovaním starostlivosti o nezaopatrené a závislé osoby, ktoré sú odkázané na pomoc iných a so skúsenosťou sociálnej pomoci zo strany SR.

Vzorka, ktorá je súčasťou prieskumu nemá reprezentatívny charakter, všetci respondenti sú z Košického samosprávneho kraja. Zozbierané dáta majú predovšetkým kvalitatívny význam.

Respondenti, ktorí sú objektom výskumu sa sledujú z hľadiska ich rôzneho statusu

v spoločnosti, ktorých spája skúsenosť so zabezpečovaním starostlivosti v rodine. Ide o 10 respondentov s rôznym sociálnym statusom.

Vzorku predstavujú 2 muži a 8 žien. Prevalencia žien v prieskume vyplýva z tradície spoločnosti, že väčšinou starostlivosť o členov rodiny zabezpečuje žena. Z týchto dôvodov sa vyskytol problém pri hľadaní rovnakého počtu respondentov z hľadiska pohlavia.

3.2 Výsledky výskumu a ich interpretácia

3.2.1 Vybrané charakteristiky respondentov

Prehľad veku respondentov je uvedený v Tabuľke 1.

Tab 1 Rozdelenie respondentov z hľadiska veku

Vek	15 – 20 r.	31-35 r.	36-40 r.	41-45 r.	46-50 r.	51-55 r.	60 – 65 r.
Ženy	0	1	1	1	1	1	3
Muži	1	0	0	0	0	1	0

Vo vzťahu k realizácii roly osoby zabezpečujúcej starostlivosť o svojich blízkych, ktorí sú na ich pomoc odkázaní 9 respondenti nevnímajú svoj vek ako nevýhodu pri zabezpečovaní starostlivosti. Vek ako rizikový faktor spájajú skôr s trhom práce a obavou pred svojím zabezpečením v produktívnom aj neproduktívnom veku. Hoci niektoré z nich uviedli, že na trhu práce by mohli mať potenciálne problémy pri hľadaní

novej práce/zamestnania a skĺbenia rodinných a pracovných povinností, žiadny respondent nepopísal vekovú situáciu za ohrozujúcu, pretože ju nepovažujú za prioritnú. Ani pri popisovaní začiatkov starostlivosti nehovorili o svojom veku ako o nevýhode. Z nevypovedaných slov, je možné usudzovať, že až „zrelý“ vek a životné skúsenosti ich primávali k zamýšľaniu sa nad správnosťou svojho slobodného rozhodnutia.

1 respondent spája svoj vek a zdravotné znevýhodnenie s bezmocnosťou a hľadá spôsob úniku z tejto skutočnosti.

Prehľad o rodinnom stave respondentov je uvedený v Tabuľke 2.

Tab 2 Rodinný stav respondentov

Stav	Počet žien	Počet mužov
Vydaté	2	0
Rozvedené	2	1
Vdovy	3	0
Iné	1	1

V príbehoch respondentov môžeme vidieť rozdiel medzi respondentmi, ktorí majú silné rodinné zázemie, či už je to vo forme podpory zo strany manžela alebo iných príbuzných a respondentov, ktorým táto podpora chýba. V druhom prípade sú respondenti často krát odkázaní len na seba alebo pomoc zo strany priateľov a známych. Zvlášť táto druhá skupina, ktorá nemá podporu v blízkom okolí, dokáže oceniť každú pomoc, ktorá sa ponúka zvonka. Respondent, ktorý je v statuse opatrovaného spája svoj stav s vďačnosťou a zároveň aj pocitom viny.

Prehľad o dĺžke starostlivosti je uvedený v Tabuľke 3.

Tabuľka 3 Dĺžka respondentov v statuse spojenom so starostlivosťou o svojich blízkych

Dĺžka	Počet respondentov
do 12 rokov	6
12 a viac rokov	4

Z tabuľky môžeme vidieť, že dĺžka starostlivosti je u respondentov rôzna. Medzi opýtanými sú 4 respondenti, ktorí sú v tomto statuse už celých 12 rokov a svoje rozhodnutie pomôcť blížnym stále neoľutovali, napriek tomu že to nie je vždy jednoduché. Výpovede respondentov sa líšili v niektorých prípadoch aj vzhľadom na túto skutočnosť. Respondenti, ktorí zabezpečujú starostlivosť už dlhšie, majú viac skúseností, môžu porovnávať obdobia – roky, kedy sa im darilo viac a kedy menej, majú za sebou množstvo problémov, ktorým museli čeliť, ale majú za sebou aj roky, na ktoré rady spomínajú. Respondent v statuse opatrovaného spája dĺžku opatery so svojím nepriaznivým zdravotným stavom a s príčinou svojho nepriaznivého sociálneho stavu a zároveň aj nepriaznivého sociálneho stavu jeho blízneho.

Prehľad o tom, aký status zastávali respondenti pred rozhodnutím zabezpečovať starostlivosť je uvedený v Tabuľke 4.

Tab 4 Status respondentov

Status	Počet
Nezamestnaní	1
Zamestnaní	1
Zamestnaní na polovičný úväzok a poberajúci kompenzáciu opatrovaného	1
Invalidný dôchodok	1
Poberajúci kompenzáciu opatrovaného	3
Neevidovaní z dôvodu nesplnenia podmienok	3

Z uvedeného vyplýva, že z opýtaných respondentov 4 dostávajú k zlepšeniu svojej súčasnej nepriaznivej situácie kompenzáciu opatrovaného, ktorá však nerieši budúcnosť, je to zabezpečenie iba v prítomnosti. Z výpovedí je však zrejmé, že nejde o sociálnu pomoc smerom k ich osobe. Dvaja z respondentov sú zamestnaní. K tomuto rozhodnutiu sa odhodlali na základe potreby svojho a aj rodinného finančného zabezpečenia. Zmeniť svoju situáciu sa rozhodli prostredníctvom uplatnenia sa na trhu. Ich finančná situácia je však obmedzovaná, pretože kompenzácia opatrovaného závisí

od vzťahu k opatrovanému, statusu a príjmu rodiny. Zároveň uvádzajú, že rozhodnutie finančne zabezpečiť rodinu a zároveň starostlivosť o nezaopatrenú a závislú osobu je náročné. 1 respondent zostal v statuse nezamestnaného, pretože sociálna pomoc zo strany štátu mu z finančného hľadiska neprinášala úžitok. 3 respondenti začali uvažovať o zamestnaní v povolání, ktoré by im ich situácia umožnila, a v ktorom majú dlhodobé skúsenosti. Táto možnosť by im umožnila sklbiť svoje rodinné povinnosti, ale zároveň by sa mohli aj vymaniť z nepriaznivej sociálnej situácie. Napriek tomu, že majú dlhoročnú skúsenosť s opatrovaním, bráni im v tom ich príbuzenský vzťah a nedostatočné formálne vzdelanie, predsudky spoločnosti a súčasne prijatá legislatíva SR.

3.2.2 Vybrané aspekty realizácie statusu osoby, ktorá zabezpečuje starostlivosť o svojich blízkych, ktorí sú na jej pomoc odkázaní

V príbehoch respondentov je možné vidieť niekoľko spoločných črt, momentov, ktoré charakterizujú ich situáciu a výskumom sledované aspekty v statuse osôb, ktorých spája starostlivosť o svojich blízkych.

Sociálny status u respondentov je rôzny a zároveň aj dĺžka zotrvávania v takomto statuse je rôzna. Z ich rozprávania dominuje túžba po uznaní, akceptácii ich statusu v spoločnosti pred potrebou zvýšenia kariéry, či dosahovania finančného zisku. Všetci otvorene hovoria o ťažkostiach a neistotách svojej súčasnej situácie, ktorý im dáva pesimistický výhľad do budúcnosti. Avšak ani jeden z respondentov neuviedol, že by sa pre pomoc núdznym nerozhodol znova, napriek tomu, že ich sociálna situácia je v nepriaznivá.

Z hľadiska motivácie k vykonávaniu tejto zodpovednej činnosti je najčastejším spoločným rysom zodpovednosť a povinnosť postarať sa o svojich blízkych. To ich motivuje hľadať východisko z ich nepriaznivej situácie s čím súvisí aj vôľa hľadať rôzne možnosti riešenia. Väčšina respondentov má skúsenosť so stratou zárobku a všetci uvažovali o zosúladení rodinných a pracovných povinností. Avšak podmienky na ich aktívnu sebarealizáciu, ktoré by im vyhovovali, a ktoré im doba kládla skôr ukazujú nie na príležitosti k vymaneniu sa z tejto situácie, ale skôr na obmedzenia, ktoré im nepomáhajú pri riešení ich situácie, ba dokonca ich smerujú k zotrvávaniu v tejto situácii. Z ich pohľadu to však nie je obmedzovanie iba ich osoby, ale aj osôb, ktoré s nimi žijú

v spoločnej domácnosti. Svoj status v súčasnej situácii vnímajú ako trvalo udržateľný stav v nepriaznivej situácii, ktorý sa bude prenášať z generácie na generáciu. Zdôvodňujú to tým, že svojim slobodným rozhodnutím pre pomoc núdznym sa rozhodli pre život bez príjmu a tým sa zároveň rozhodli aj pre finančnú závislosť na príspevku opatrovaného, či pomoci rodinných príslušníkov alebo iných sociálnych príspevkoch zo strany štátu a to nielen v produktívnom veku, ale aj v neproduktívnom veku. Myslia si, že tento jav nie je motivujúci pre ich potomkov, pretože sa tu javí ťažké rozhodnutie pre život v chudobe a sociálnej exklúzii.

Ďalšou spoločnou črtou v rozvoji týchto respondentov je potreba sociálnej ochrany. Napriek tomu, že do spoločného systému neprinášajú zisky, ich aktívna pomoc prináša spirituálny podiel na spoločnom dobre kolektívneho telesa. To však pre spoločnosť nie je hodnota, čo naopak pre kresťana znamená dôležitú hodnotu. Respondenti majú skúsenosť, že smerom k ich statusu nie je dostatočná ochrana. Chýba im zodpovedný prístup zo strany verejného záujmu. Tento pocit u nich vyvoláva súčasne platná legislatíva SR, ktorá ich nevníma ako osoby, ktoré si môžu uplatňovať svoje ľudské práva, ale iba ako osoby so svojimi povinnosťami.

Pri realizácii roly starostlivosti o svojich blízkych sa ukazuje rodinná podpora ako silný pilier ich ochrany. Viac krát sa pri výskume objavilo, že bez podpory rodiny by to nešlo. Zároveň však respondenti uvádzajú, že tým, že sa zodpovednosť prenáša iba na rodinu, jej hlavná funkcia sa zameriava väčšinou na sebazáchovu. Rodina tak prichádza vo väčšine prípadov o otca, ktorý plní funkciu vyživovacej povinnosti rodiny.

Starostlivosť o blízkych nie je ako iné povolanie, nie je to považované za prácu a ani za službu, nemá určený pracovný čas, nemá benefity vo forme sociálneho zabezpečenia, dovolenky, ... Ak by respondenti chceli mať takéto výhody, musia zmeniť svoj status. Z toho vyplýva, že prioritou štátu podľa respondentov je, že ak sa chce osoba vymaniť z nepriaznivej sociálnej situácie do stavu sebestačnosti, podmienkou je ochota jednotlivca vyvinúť aktivitu. Najlepšie však pracovnú ako formu protihodnoty za vládnu podporu. Sem však nezahrňujú aktivitu, ktorá nenesie status práce, či služby, ale iba povinnosti rodiny. Pomoc, ktorú štát ponúka je vo forme podpory rozvoja pracovnej sily, nenapomáha však budovaniu vzťahov v rodine. Tieto vzťahy sú skôr ako vírus, ktorí sa má odstrániť. Prvoradým cieľom spoločnosti je prenesenie priamej zodpovednosti občana

za svoj vlastný život, vrátane vlastného finančného zabezpečenia. Pomoc, ktorú by reálne táto neviditeľná menšina potrebovala sa im nedostáva. Respondenti rozmýšľajú, či je to z nevedomosti o ich skutočnosti, nechcení vidieť pravdu alebo neschopnosti spoločnosti pomôcť im pri riešení ich situácie.

Napriek tomu, že pre respondentov slobodné rozhodnutie pre starostlivosť o blížnych im neprinieslo všeobecné uznanie, svoje rozhodnutie považujú za správne a nikdy by ho nezmenili. Avšak premýšľajú aj o tom, či rozumejú vôbec životu. Napriek tomu, že im ich prirodzenosť vraví, že toto rozhodnutie bolo správne, spoločnosť ich za to neoceňuje, ale trestá. A preto sa zamýšľajú nad spoločenskou zmluvou, slobodou a a povinnosťami, ktoré z nej vyplývajú.

3.3 Záver a odporúčania pre prax

Na základe 10 prípadových štúdií obsiahnutých v tejto diplomovej práci a spracovaných koláží sa zistili skutočnosti, ktoré vypovedajú o pracovných, rodinných a širších sociálnych okolnostiach, ktoré sú naliehavo aktuálne. Hovoria o kľúčových rozmeroch každodenného života osôb, ktorých život je spojený so zabezpečovaním starostlivosti o nezaopatrených a závislých členov rodiny, ktorí sú na pomoc iných odkázaní, a tým nepriamo aj o meniacej sa tvári dnešného Slovenska. Rozprávajú jazykom, ktorý je autentický, bezprostredný, nefalšovaný. Jazykom osôb so životnou skúsenosťou, vydávajúcich svedectvo o svojej životnej situácii. Je možné vidieť, že v oblasti osôb zabezpečujúcich starostlivosť o svojich blížnych a riešenia ich problémov pri vymanení sa z ich nepriaznivej situácie alebo nepriaznivej situácie ich rodiny je potrebná pri ich rozvoji pomoc zo strany spoločnosti a zodpovedných orgánov. Sebestačnosť a zodpovednosť jednotlivca nezávisí iba od neho samotného, ale aj od vytvorených podmienok a príležitostí zo strany spoločnosti, alebo aspoň od prejavu záujmu nachádzať riešenia v tejto vážnej problematike.

Snahou výskumu bolo zviditeľnenie vzájomného vzťahu spoločnosti a osôb zabezpečujúcich starostlivosť o svojich blížnych a zároveň prispieť k širšiemu pohľadu na danú problematiku ako i na jej riešenie. Výsledky prieskumu, ktoré hovoria o potrebe

akceptácie, sociálnej ochrany a sociálnej inklúzie tento fakt potvrdili a zároveň sa potvrdili aj vopred zadané hypotézy tohto výskumu.

Odporúčania z výskumu:

Podstatný nedostatok je vidieť v poskytovaní pomoci rodinám ktoré zabezpečujú starostlivosť o svojich blízkych. Na základe zistených skutočností je dôležité nespoliehať sa len sebestačnosť, zodpovednosť jednotlivca a jeho rodiny alebo ich blízkych príbuzných (užšieho sociálneho prostredia), ale zaoberať sa touto pomocou v širšej súvislosti a to aj podľa potrieb tohto jednotlivca, či jeho rodiny. Je potrebné si uvedomiť, že problematika riešenia nepriaznivej situácie sa netýka iba jednotlivca, ale je širšia, týka sa celej spoločnosti.

Možnosť riešenia vzniknutej nepriaznivej sociálnej situácie jedného alebo viacerých členov rodiny, ktorá zabezpečuje starostlivosť o svojich blízkych môže byť aj novými prístupmi a to aj na trhu práce. Vytváraním tzv. green jobs sa môže podstatnou mierou ovplyvniť prežívanie a priebeh nepriaznivej situácie jednotlivca, či členov jeho rodiny.

Popretie ľudskej dôstojnosti alebo rovnosti v ľudskej dôstojnosti má pre túto menšinu vážne osobné, rodinné, sociálne dôsledky. Uskutočnenie práva na ľudskú dôstojnosť by sa malo podporiť v ich každodennom živote, vo všetkých jej základných prejavoch, ekonomický rozmer nevynímajúc. Vláda by mala všestranne podporiť reálne vzťahy medzi ľuďmi.

Výsledky prieskumu môžu poslúžiť ku sociálnej kampani zameranej na scitlivenie spoločnosti voči potrebám osôb, ktoré sa slobodne a zodpovedne postavili k plneniu si povinnosti k dosiahnutiu spoločného cieľa spoločnosti.

„(...)nečakať, kým povie rozprávkar, kde bolo, tam bolo, v tom národe vôle žiť nebolo“⁵¹

⁵¹ POLAKOVIČ, Š.: *Eseje o národe*. Martin : Matica slovenská 1997, s. 11.

Záver

V úvode tejto práce sa za hlavný cieľ uviedlo zamyslenie sa nad poslaním človeka a zmyslom jeho života v duchu jeho zodpovednosti a zároveň aj zodpovednosti spoločnosti. V práci sa tento cieľ naplnil. Na začiatku práce je priblížený človek, komunita, spoločenská zmluva, ktorá približuje správanie jednotlivca v rodine, ako základnej bunke spoločnosti a zároveň aj v kolektívnom telese, do ktorého človek slobodne vstupuje z dôvodu dosiahnutia spoločného dobra. Na konci práce sa spomínajú konštruktívne aj deštruktívne názory na slobodné a zodpovedné rozhodovanie, konanie tak jednotlivca ako aj spoločnosti.

Hlavným prínosom tejto práce je zdôraznenie potreby uznania človeka ako osoby, ktorý sa ním stáva prostredníctvom svojho konania. Najdôležitejšou hodnotou je rešpektovanie ľudskej dôstojnosti, ktorá je nad politikou, ekonomikou, či zákonom. Rešpektovaním tohto práva možno dosiahnuť rozvoj ľudskej osoby a tým aj celej spoločnosti. To sa však nemôže dosiahnuť iba zodpovedným konaním jednotlivca. K tomu je potrebné aj zodpovedné konanie celej spoločnosti.

Autentická fáza života človeka dáva človeku múdrosť, zrelosť, plnosť, možnosť porozumieť životu. Umenie žiť si človek osvojuje a praktizuje počas celého svojho života. Otázka je však, čo ak človek zistí, že skôr v niečom pochybil, že život v súčasnosti mu vystavuje účet za predošlé neumenie žiť. Táto ľudská skúsenosť mu dáva zamyslieť sa nad reflexiou života, vyrovnať sa so svojou spoločnosťou, s ideálmi, citmi a prostredím. Uvedomiť si, že aký je pohľad spoločnosti na človeka, taký je aj jeho systém poriadku, ktorý je základom všetkých ostatných práv. Toto právo, však nevychádza z prirodzenosti, ale je založené na dohodách. Je potrebné však zistiť aké sú tie dohody.

Byť morálny znamená pracovať s premysleným zodpovedným politickým programom, ktorý nie je založený na ideologických postojoch, ale na zodpovednosti, rešpektovaní ľudskej osoby. Ak vláda nie je pravdivá, je také skôr či neskôr aj obyvateľstvo. Kultúru v najhlbšom zmysle slova, tvorí dokonalosť človeka, úplnosť tak v zmysle ľudskom, prirodzenom, ako aj nadprirodzenom.

Odporúčaním tejto práce je zviditeľniť osoby so zodpovedným správaním, pretože najväčšia chudoba je, keď sa na niekoho zabudne.

Bibliografia

Pramene

JAN PAVOL II.: *Laborem exercens*. Praha : ZVON 1998.

JÁN PAVOL II.: *Familiaris consortio*. In: <http://www.kbs.sk/?cid=1117276376>
(20.2.2010)

JÁN PAVOL VI.: *Humanae vitae*. In: <http://www.kbs.sk/?cid=1117103125>
(20.2.2010)

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, PASTORÁLNA KONŠTITÚCIA O CIRKVI
V SÚČASNOM SVETE. *Gaudium et spes*, 35 : AAS 58 1966, s. 1053.

Použitá literatúra

ANZENBACHER, A.: *Křesťanská sociální etika*. Brno : CDK 2004.

BÚTOROVÁ, Z.: *Tu a teraz: sondy do života žien 45+*. Bratislava : Inštitút pre
verejné otázky 2007.

DELANTY, G.: *Community*. London and New York : Routledge 2003

DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky*. Bratislava : Heuréka 2003.

ĎURICA, M.S.: *Čo ohrozuje našu štátnosť*. Bratislava : Lúč 2008.

GBÚROVÁ, M.: *Na ceste k politike štandardu*. Prešov : Náuka 2000.

GERBERY, D. a kol.: *Kniha o chudobe*. Bratislava : Priatelia Zeme – CEPA 2007.

GLUCHMAN, V.: *Človek a morálka*. Brno : Doplněk 1997.

GLUCHMAN, V.: *Etika sociálnych dôsledkov*. Bratislava : PVT 2006.

HEIDEGGER, M.: *O humanismu*. Rychnov nad Kněžnou : Ježek 2000.

KATUNINEC, M.: *Hodnotová demokracia a občianska zodpovednosť*. Trnava :
Dobrá kniha 2007.

KOREC, J.CH.: *Človek na cestách zeme...* Martin : Matica slovenská 1997.

KRESÁK, P.: *Občan a demokracia*. Bratislava : Nadácia občan a demokracia 1997.

MASARYK, T.G.: *Ideály humanitní*. Praha : Melantrich 1990.

MATLARY, H.: *Ludské práva ohrozené mocou a relativizmom*. Prešov : Michal
Vaško 2007.

POLAKOVIČ, Š.: *Eseje o národe*. Martin : Matica slovenská 1998.

ROUSSEAU, J.J.: *O spoločenskej zmluve*. Bratislava : Kalligram 2010.

SEDLÁČEK, T.: *Ekonomie dobra a zla*. Praha : 65. pole 2009.

SUTOR, B.: *Politická etika*. Trnava : Dobrá kniha 1999.

VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade*. Bratislava : Kalligram 2010.

WEINBERGER, O.: *Inštitucionalizmus*. Bratislava : Kalligram 2010.

PROGRAMOVÉ VYHLÁSENIE VLÁDY SR. In:
<http://www.government.gov.sk/index.php?ID=6381> (20.2.2010)

SLOVNÍK CUDZÍCH SLOV. In: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/>
(20.2.2010)

WIKIPEDIA. In: http://sk.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%A1_str%C3%A1nka
(20.2.2010).

Zoznam príloh

Príloha A Tendencia

Príloha B Príbehy

Príloha B.1 Biele kone

Príloha B.2 Za dobrotu na žobrotu

Príloha B.3 Štát nie je dojná krava

Príloha B.4 Kvalita života

Príloha B.5 Každý iný, všetci rovní

Príloha B.7 Človek ako hodnota

Príloha B.8 Status quo

Príloha B.9 Spoločné dobro

Príloha B.10 Za dôstojný život

Príloha B.11 Ako nájsť východisko

Príloha C Koláže – Čo nefunguje?

Príloha C.1 Zaradenie v sociálnom systéme spoločnosti

Príloha C.2 Istota sociálneho zabezpečenia v starobe

Príloha C.3 Zabezpečenie dôstojného života

Príloha C.4 Sloboda rozvoja jednotlivca

Príloha C.5 Sociálna ochrana

Príloha C.6 Dodržovanie základných ľudských práv

Príloha C.7 Uznatie zodpovednej činnosti

Príloha C.8 Ocenenie zodpovedne vykonávanej činnosti

Príloha C.9 Dôvera v spoločnosť

Príloha C.10 Podpora rodinných vzťahov

Príloha C.11 Akceptácia spoločnosťou

Príloha C.12 Verejné vypočutie o potrebách osôb/rodín, ktoré zabezpečujú starostlivosť

Príloha C.13 Náhľad na osobu, ktorá zabezpečuje starostlivosť ako na človeka subjekt

Príloha C.14 Analýza súčasného stavu osôb/rodín zabezpečujúcich starostlivosť o nezaopatrené a závislé osoby na pomoci iných

Príloha C.15 Sociálna inklúzia

Príloha C.16 Motivácia Príloha

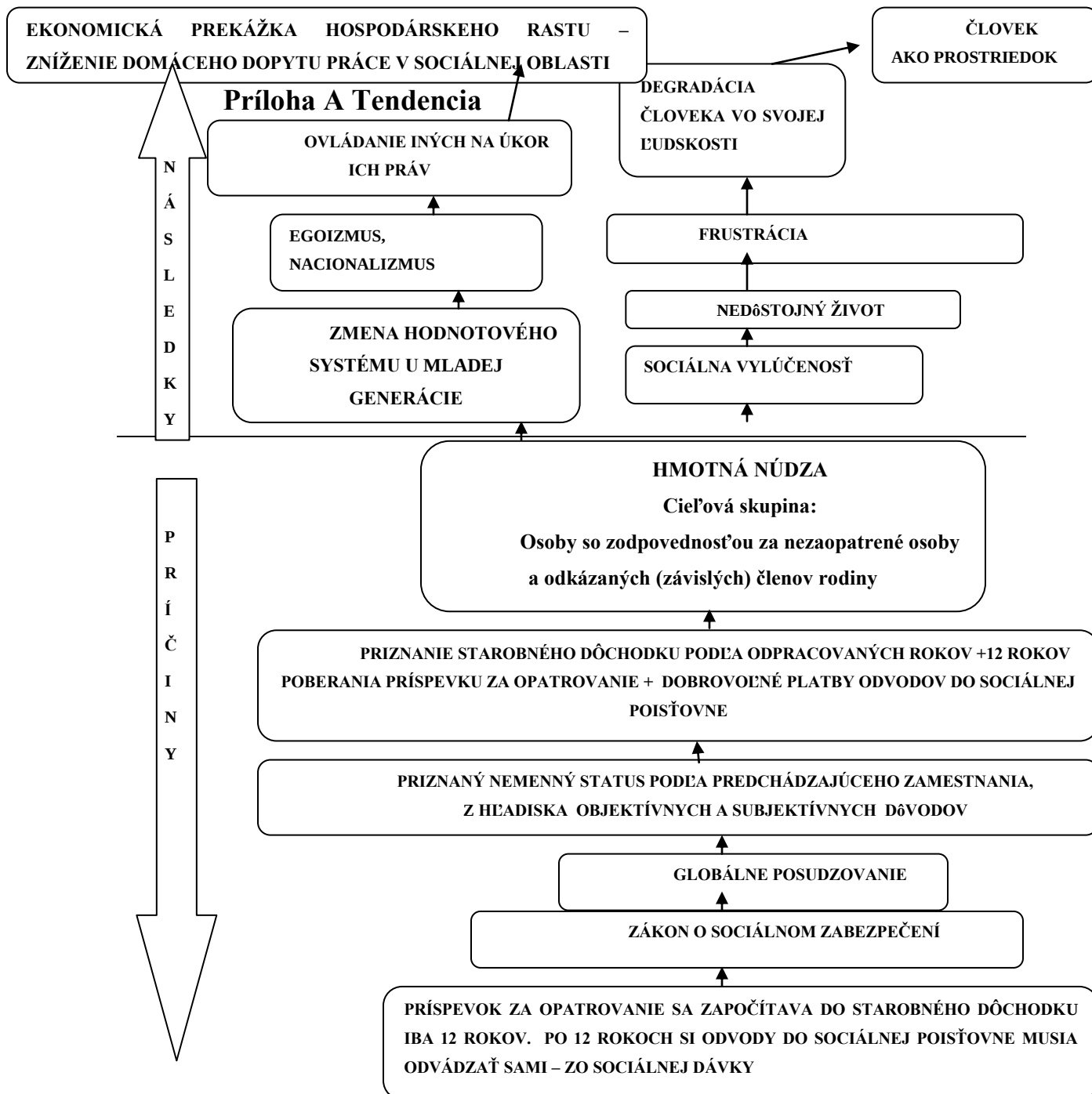
Príloha C.17 Podpora rodín, ktoré zabezpečujú starostlivosť o nezaopatrené a závislé osoby na pomoci iných

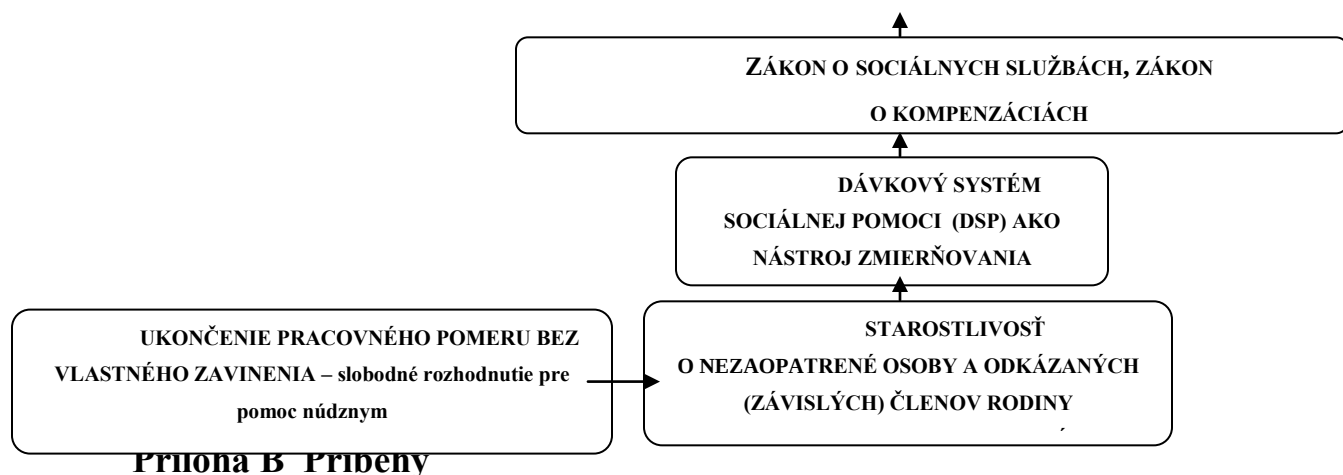
Príloha C.18 Riadenie spoločnosti k spoločnému dobru

Príloha C.19 Sociálna ochrana

Príloha C.20 Podpora zo štrukturálnych fondov EÚ

Prílohy

Príloha B.1 Biele kone

Ako dôchodkyni, ktorá som sa viac ako polovicu produktívneho veku starala o moje bezvládne dieťa a túto starostlivosť ešte stále zabezpečujem, sa priťažilo, prišla som o manžela. Priznali mi dôchodok, ktorý bol pod životnými minimom i vdovský dôchodok po mojom manželovi. Súbeh týchto dvoch dôchodkov a invalidný dôchodok môjho invalidného dieťaťa nám umožňoval prežiť situáciu, v ktorej sme sa nachádzali a nachádzame.

Starostlivosť stále zložitejšia, síl viac ubúda

Dieťa je v strednom veku, starostlivosť oňho je stále ťažšia a zložitejšia, výdavky na zdravotné potreby sú čím ďalej vyššie. Nikto nám neporadí, aké výhody a úľavy by nám pomohli v tejto situácii. Dokonca máme problém aj s tým, o čom už vieme, čo by dieťaťu – dospelému človeku, patrilo z hľadiska solidárnej pomoci štátu v oblasti zdravotníctva. Napríklad nutridrinky pre zvláštnu výživu, plienky, ktoré by sme mohli dostávať so štátnou pomocou, si musíme kupovať sami, pretože máme problém prísť so synom na interné alebo iné oddelenie len kvôli tomu, aby sme dostali odborný poukaz na tieto dôležité zdravotné doplnky, ktoré moje dieťa potrebuje, kvôli zdravotnému stavu. Keď, povedzme, nevie prijímať tuhú stravu pre gastronomicke ťažkosti či epileptické záchvaty. Obvodný lekár nám to bez tohto potvrdenia nevypíše. Nehovorím ani o tom, že nie je jednoduché ani prenášať moje dieťa z domu do ambulancie, ak je to nevládny

pacient a ja som už v dôchodkovom veku. Obaja máme z toho poriadnu svalovicu a bolesti. A to iba kvôli tomu, aby sme získali doklad, ktorý nám uľahčí život.

Zákon od zeleného stola

Musíme hospodáriť tak, ako vieme, uskromňovať sa, sami si pomôcť. Neviem, či mám za pomoc považovať rozhodnutia druhej Dzurindovej vlády – zákonodarnej moci, keď schválili nešťastný zákon, ktorý negatívne ovplyvnil náš život. Po schválení zákona sa pri výpočte príspevku za opatrovanie, ktorý poberalo moje dieťa k zdravotnému znevýhodneniu, bolo výsledkom to, že mu tento príspevok skrátili o polovicu súčtu môjho starobného dôchodku a vdovského dôchodku. Našťastie, jeho invalidný dôchodok nepresahoval 1,2-násobok životného minima. To znamená, krátili nám iba dávku, ktorú som ja dostávala zo sociálnej poisťovne vo forme starobného a vdovského dôchodku. Nechápem, prečo mi to brali, prečo mi brali z vdovského. Ak by to robil cudzí človek, mohli by mu to tiež zobrať? Veď je to za niečo, čo bolo v minulosti... za to, že som „pracovala“, niečo tvorila, aj keď nie vždy viditeľné hodnoty pre spoločnosť. Mám to chápať ako trest, že som si dieťa nechala doma a slobodne sa rozhodla mu pomôcť?

Keby len ostalo pri tom

A to ešte nebol koniec. Pri každom zvýšenom dôchodku polovica z percentuálneho zvýšenia sa vždy odrátala z príspevku za opatrovanie. Pýtam sa, prečo? Veď je to jeho kompenzácia, čo to má spoločné s mojimi dôchodkami? Je potrestaný za to, že ostal doma, nešiel do ústavu, že mu zomrel otec, ktorý mu bol oporou?

- Pomôž si sám, aj pán Boh Ti pomôže.- Pri prvej príležitosti, keď som sa dozvedela o možnosti pracovať u neverejného poskytovateľa sociálnych služieb ako opatrovateľka a opatrovaným, klientom, by mohlo byť moje dospelé dieťa, prijala som túto možnosť. Odriekli sme kompenzáciu vo forme príspevku za opatrovanie. Bolo to pre nás nové východisko, aj keď dieťa muselo platiť za vykonanú prácu doma. Ja som mohla mať príjem – mzdu a cítila som sa inak, ako človek, ktorý je prijímaný do spoločnosti.

Vzťah k cudziemu áno – k vlastnému nie

Aj keď moja mzda bola iba minimálna, boli sme na tom finančne lepšie, mohli sme si zabezpečiť základné potreby bez stresu. Mzdu som potrebovala aj preto, aby sa

môj dôchodok mohol po ďalšej, konečne môžem povedať „práci „ alebo službe, prehodnotiť, aby sme mohli dôstojne žiť. No netrvalo to dlho.

Všeobecne záväzné nariadenie a kompetentné kontrolné úrady nám urobili škrt cez rozpočet. Ako matka som nemohla vykonávať profesiu opatrovateľky, pretože som bola v príbuzenskom vzťahu ku klientovi. Na kvalitu služby nik nepozeral, iba na vzťah. Spokojnosť zákazníka nikoho nezaujímala. Lokálna ekonomika nepustí.

Hľadala som odpovede. Z ministerstva sa odpovedi vyhli, napísali, že ak som bola v pracovno-právnom vzťahu, prepustiť ma nemali. Ale nenapísali, či ma vôbec mohli zamestnať. Viem, že by som súdny proces vyhrala, pretože z hľadiska antidiskriminačného zákona, to bola priama diskriminácia v pracovno-právnom procese. To som nechcela. Chcela som iba prácu.

Kde je vlastne pravda, čo je hierarchicky nadriadené – zákonník práce alebo sociálne zákony či všeobecne záväzné nariadenia?

Pátrala som ďalej, až kým som nedostala odpoveď od verejného ochrancu práv: – Chápeme Vašu ťažkú situáciu a plne si uvedomujeme všeobecný dosah uvedeného právneho stavu. Aj verejný ochranca práv, tak ako ostatné štátne orgány, však môže konať len to, čo mu dovoľuje zákon.

Prekvapivá odpoveď

Preto sa pýtam. Ak existujú moje práva, mám právo na prácu alebo ich nemám? Kto mi vie dať odpoveď? Kto rozhoduje o mojich právach, majorita, zákonodarná moc?

Či sa moje práva obmedzia iba na ocenenie vzorného zodpovedného človeka, dôchodcu, ktorý dlhodobo zabezpečoval a zabezpečuje starostlivosť o blízku osobu? Nieže by som neoceňovala 500 korunový poukaz do „fitneska“, ktorý som dostala za moju solidaritu, ale kde mám nechať dieťa? A vôbec, keď som o mojich problémoch a potrebách mať zamestnanie informovala na tomto podujatí, od kompetentných som dostala prekvapivú odpoveď: – neviete si zohnať nejakých študentov a papierovo to vyriešiť u neverejného poskytovateľa sociálnych služieb, ako s „bielymi koňmi“ (rozumej: nastrčenými osobami)?

Takého správanie som odmietla – ponuku práce v istej organizácii som prijala aj preto, že nechcem byť odkázaná na štát či rodinu. Podvodmi by sa moja situácia by sa

nevyriešila. Mzdu som potrebovala, aby sa môj dôchodok mohol po ďalšej, konečne môžem povedať „práci „ alebo službe, prehodnotiť, aby sme mohli dôstojne žiť.

Príloha B.2 Za dobrotu na žobrotu

Aj keď je môj príbeh smutný, sťažovať sa nechcem. Chcem len upozorniť na to, že napriek silným medzinárodným záväzkom z oblasti ľudských práv, ktoré Slovensko prijalo, prax je v tejto krajine diametrálne odlišná. Hoci napr. podľa Európskej sociálnej charty „každá osoba bez primeraných zdrojov má právo na sociálnu a lekársku pomoc... a každá staršia osoba má právo na sociálnu ochranu“, môj prípad svedčí o tom, že obeta v prospech skutočného zabezpečenia dôstojnosti jedného člena spoločnosti vedie k situácii, keď ten, čo sa obetuje, stráca nárok na vlastnú dôstojnosť.

Mám šesťdesiatjeden rokov, som žena a o svoje postihnuté dieťa sa starám už tridsaťštyri rokov. Dieťa, ktoré má mieru funkčnej poruchy podľa lekárskeho posudku deväťdesiat percent, potrebuje celodennú opateru. Keď som sa slobodne rozhodla starať sa oňho a umožniť mu žiť dôstojný život, vedela som, že sa pripravujem o kariéru, spoločnosť, štandardný príjem v rodine. Neuvedomila som si však, že sa sama pripravím aj o dôstojný život v starobe. Spoločnosť ma zaradila do skupiny ľudí, ktorí síce majú

ľudské práva, ale tie sa nemusia a často sa ani neodrážajú v platných normách nášho štátu.

Rodina sa postará...

Hoci žijeme v 21. storočí, stále ešte existujú predsudky o poslaní ženy, matky, rodiny a jej funkcii v spoločnosti. Niektoré funkcie sú nám dané, iné získame alebo na ne v živote narazíme. To, že som žena, do akého rodinného a príbuzenského prostredia som sa narodila, akej farby pleti a rasy som, si nevyberám sama. Na druhej strane funkcie v spoločnosti sú akýmsi zoznamom, v ktorom sa nachádza každá profesia a činnosť. Všetky tieto funkcie a úlohy sa navzájom nevylučujú, dokonca sa často prelínajú, prinášajú rôzne možnosti a kombinácie správania, rozmanité roly, rôzne príležitosti a rôzne obmedzenia. Takto som sa aj ja svojím dobrovoľným rozhodnutím konať dobro inému človeku dostala do pozície ženy, ktorá vykonáva množstvo funkcií naraz. Som ženou, matkou, vdovou, opatrovateľkou, ošetrovateľkou, kuchárkou, práčkou, učiteľkou, rehabilitačnou sestrou a tak ďalej... . Hoci neustále pracujem viac ako 8 hodín denne a práce mi neubúda – skôr pribúda – moja činnosť je spoločnosťou považovaná za samozrejmú, dokonca povinnú.

Namiesto mzdy almužna

Svojím konaním som stratila prax v oficiálnom zamestnaní, ale zároveň som nadobudla prax v zamestnaní, ktoré spoločnosť – keďže som rodinný príslušník – nepovažuje za potrebné odmeňovať a brať do úvahy ako normálne zamestnanie. Za svoju prácu som dostávala príspevok za opatrovanie. Ten je však kompenzáciou nie mojou, ale môjho syna, keďže môj syn potrebuje celodennú starostlivosť a tá sa mu môže na základe posudku poskytnúť formou sociálnych služieb alebo starostlivosti prostredníctvom rodinných príslušníkov. Roky do dôchodku sa mi za vykonávanú starostlivosť o syna síce započítavali (hoci v súčasnosti je to už inak), ale doteraz mi nie je jasné, z akého vymeriavacieho základu sa vypočítaval môj dôchodok, keďže za moju prácu v produktívnom veku som bola ohodnotená najnižším starobným dôchodkom, ktorý nedosahuje ani životné minimum. Hoci moje vzdelanie stavebnej techniky nie je

zdravotníckeho zamerania, mojou vizitkou je kvalita mojej práce – napr. to, že u môjho syna nikdy nenastali zdravotné problémy z preležania (dekubity), a to napriek tomu, že je ležiaci pacient. O kvalite mojej opatrovateľskej starostlivosti v prirodzenom prostredí hovoria aj lekárske záznamy môjho syna. Nebránim sa ani kontrole zo strany sociálneho pracovníka, ktorý často posudzuje našu situáciu iba od stola. Chcela by som poukázať na to, že *príspevok* za opatrovanie by nemal byť a ani by sa nemal nazývať *príspevkom*. Mal by sa považovať za riadnu mzdu s náležitými odvodmi, aby sme my, ľudské bytosti starajúce sa o svojich blízkych, neboli neskôr odkázané na sociálnu pomoc, ale aby sme sa naopak samé mohli zabezpečiť a postarať o svoju budúcnosť v neproduktívnom veku. Nemáme záujem dostávať vyrovnania, ktoré nám nezabezpečia dôstojný život.

Právo je, chýba politická vôľa

Hoci by tu bola možnosť vyriešiť tento problém a zamestnať sa v sociálnych službách ako opatrovateľ, nie je to možné pre všetkých. Máme síce na to právo, ale nie je nárokovateľné, vynútiteľné. Koľkí z rodinných príslušníkov sú takto zamestnaní? Zákon situáciu takýchto ľudí nerieši, ba niekedy mám pocit, že ich skôr znevýhodňuje. Aj keď sa to oficiálne nehovorí, bráni nám v tom príbuzenský vzťah a výška percent zdravotného postihnutia opatrovaného. Len v Košickom samosprávnom kraji je *evidovaných* na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny okolo dvetisícšesťsto rodinných príslušníkov, ktorí sa starajú o svojich blízkych. Za svoju starostlivosť dostávajú *príspevok* za opatrovanie, ktorý sa im podľa v súčasnosti platného zákona započítava do dôchodku iba dvanásť rokov. Koľko rodinných príslušníkov o tom vie? Zistia to až v čase odchodu do dôchodkového veku. Koľko z nich sa ocitne v hmotnej núdzi? Koľkí rodinní príslušníci sú zamestnaní obcou alebo mestom pri poskytovaní opatrovateľských služieb? Hoci obec či mesto môže použiť päť percent svojich financií na sociálne služby, sleduje niekto, či túto možnosť využíva? Kompetentní si vytvárajú svoje vlastné normy – všeobecne záväzné pravidlá, ktoré poväčšine zohľadňujú finančnú situáciu a potreby obce iba z hľadiska základnej a technickej infraštruktúry. Hľadisko človeka a jeho potrieb ich, súdiac podľa konania, priveľmi nezaujímajú. Keďže finančné prostriedky na sociálne služby nie sú viazané, je možnosť použiť ušetrené prostriedky na stavbu domu smútku, alebo vybudovať chodníky pre svojich voličov. Je to viditeľnejšia činnosť, než podpora

sociálnych služieb, z ktorých sa efekt prejaví až neskôr. Podporuje ich v tom aj súčasný zákon, či možnosť tvoriť špeciálne normy.

Peniaze na sociálnu starostlivosť? Neefektívne!

Vo väčšine prípadov sa rodinným príslušníkom, ktorí poskytujú starostlivosť svojim blízkym, odporučí, aby sa uchádzali o príspevok za opatrovanie na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny. Údajne sa tak deje preto, že by sa vraj nemohli súčasne starať o svoju blízku osobu a ešte o iného klienta zaevidovaného ako žiadateľa o sociálne služby. Ale takáto požiadavka na opatrovateľa u verejného poskytovateľa sociálnych služieb nie je v zákone nikde uvedená. Zároveň rodinným príslušníkom vysvetlia, že na základe posudku, v ktorom je uvedené, že ich blízky potrebuje dvadsaťštyrihodinové opatrovanie, obec alebo mesto nemá toľko finančných prostriedkov, aby to mohla zaplatiť. Preto sa im radí žiadať o *príspevok* za opatrovanie. Obec alebo mesto to nič nestojí, zamestná dve či tri opatrovatelky a zvyšné peniaze určené na sociálne služby, ktoré obec dostáva podľa počtu obyvateľov nad 62 rokov sa môžu využiť „efektívnejšie“. Mne to pripadá ako diskriminácia v rôznych podobách – priama a nepriama, nabádanie, či pokyn. Jednak úradníci príbuzných nabádajú, aby sa o svojich blízkych starali neoficiálne, jednak sa často nepriamo dáva pokyn, aby sa rodinní príslušníci nezamestnávali a nakoniec sa takýto prístup priamo realizuje v praxi. Máme možnosť zmeniť svoju situáciu? Aj keby sme mali záujem zamestnať sa ako profesionálni opatrovatelia pri svojich blízkych iba na osem hodín, často sa nám to nedarí. Závisí to od všeobecne záväzného nariadenia príslušnej obce alebo mesta, ktoré možnosť zamestnať sa u neverejného poskytovateľa sociálnych služieb rodinným príslušníkom neumožňuje. Spoločnosť považuje náš záujem pracovať ako opatrovatelia v sociálnych službách

za požiadavku nemorálnu. Poukazuje na príklady zneužívania takejto možnosti v minulosti, na to, že sa týmto spôsobom rieši problém nezamestnanosti. Je zaujímavé, že keby nešlo o rodinného príslušníka, nezamestnanosť by sa takto znižovať mohla. Alebo keby sme si vymenili svojich blízkych pri opatrovateľskej starostlivosti, tento „problém“ by sa náhle vyparil.

Mzda za opateru? Nemorálne!

Aj v sociálnej oblasti to však, žiaľ, funguje ako v médiách – len negatívna správa sa považuje za dobrú a vhodnú správu. Pri navrhovaní zákonov, noriem, pravidiel v sociálnej oblasti sa postupuje podobne. Tí, čo sa správajú zodpovedne, nie sú odmenení, ale potrestaní – sú odsúdení k chudobe. K akej spoločnosti to vedie hľadiska výchovy?

Zachovala som sa *nemorálne*, keď som sa rozhodla starať o toho, kto moju pomoc potrebuje? Ako sa zachoval štát? Morálne? Neprejavuje sa kultúra spoločnosti tým, ako sa správa k sociálne slabším skupinám? Podporujú navrhované a schvaľované zákony tieto skupiny, alebo dávajú mladším pokoleniam návod na budovanie nových, sebeckých priorít života? Bude sa chcieť mladá generácia postarať o sociálne slabších, keď vidí príklady súčasnej doby?

Byť citlivý k problémom ľudí „tam dole“

Som presvedčená, že zákony, ktoré robia ľudia, sa netvorili so zlým úmyslom. Často si ich tvorcovia vyberú pre riešenie ľahšiu, finančne výhodnejšiu cestu. Ale aj zákonodarcovia sú len ľudia, ktorí sa môžu aj zmýliť. Preto by sa mali zaujímať aj o problémy, ktoré vidno iba zdola a neriešiť len dôsledky, ale hľadať aj príčiny, ktoré problémy spôsobujú. Možno by iba jediným slovom mohli zmeniť situáciu ľudí, ktorí si zaslúžia byť za svoju činnosť ocenení a nie trestaní – doslova uvrhnutí do stavu chudoby. Ľudí nemožno vnímať iba pasívne, „tolerovať“ ich, ale aj aktívne ich spoznávať a vychádzať v ústrety ich potrebám. Týmto by som chcela vyzvať všetkých, aby sa zapojili do boja proti chudobe, aby podporili v tejto kampani človeka – ľudskú bytosť, ktorá sa zodpovedne stavia k svojmu životu a aj k životu iného. Bariéry, ktoré nám bránia dopracovať sa k slušnému životnému štandardu, sú na predsudkoch založené zákony a iné normy. Bohužiaľ, naše problémy zatiaľ neriešila ani jedna vláda.

Príloha B.3 Štát nie je dojná krava

Na naše druhé dieťa sme sa tešili vari viac ako na prvé. Už som sa dokázala pripraviť na pôrod, vedela som, čo ma pri ňom asi čaká, bola som psychicky silnejšia,

nemala som také obavy, ako pri prvom pôrode. V šiestom mesiaci tehotenstva som pomaly začala chystať aj tie veci pre drobca, ktoré by som mohla použiť po prvom súrodencovi, veď doma sa to môže zužitkovať.

Zlom v našej radosti však nastal v siedmom mesiaci. Porodila som, bol to predčasný komplikovaný pôrod s hrozivým dôsledkom. Viete si asi predstaviť, do akého stavu som sa dostala, keď som sa musela pravde pozrieť do očí. Dieťa bolo po pôrode v inkubátore, dôsledok – detská mozgová obrna.

Hoci som si na začiatku nechcela pripustiť, že práve to moje zlato je postihnuté a dúfala som, že sa z toho dostane, ale po čase som neodvratne zistila, že nejde očkami za mnou, za hračkami, reaguje iba na zvuk. Pýtala som sa lekárov prečo. Napokon som sa dozvedela, že v inkubátore dostalo silnejšiu dávku kyslíka a následkom toho bolo zlúpanie očnej sietnice. Ako by detská mozgová obrna sama o sebe nestačila, pridružila sa aj slepota.

Od toho momentu som ani len nesnívala o tom, že by som sa vrátila skôr do práce, ostala som s dieťaťom doma dva roky. Aby napredovalo, chcelo to náročnú starostlivosť. Napríklad každodenné cvičenie bolo automatické.

Opäť do práce

Po dvoch rokoch som sa vrátila do práce, veď nestáli sme finančne tak, aby som to aspoň neskúsila. To choré som nosila do jaslí, kde boli deti s rôznym zdravotným postihom (neskôr sa tieto jasle premenovali na detské rehabilitačné centrum, kde mohli byť deti do 6 rokov), no ani to zdravé som nemohla zanedbávať. A začali sa ranné stresy. Spomínané jasle boli jediné, ktoré zabezpečovali starostlivosť o deti so zdravotným znevýhodnením, a aby som to nemala jednoduché, neboli v mieste bydliska. Ich sídlo bolo na jednom konci mesta a práca na druhom konci.

Aby som stíhala všetko načas, vstávala som o štvrtej ráno. Potrebovala som vychystať zdravé dieťa do školy, pripraviť choré do jaslí (jeho príprava je oveľa zložitejšia ako u zdravého dieťaťa, takému sa jednoducho nedá rozkázať: obleč sa, lebo prideme neskoro). Všetko som musela stíhať tak, aby som prišla do práce na šesť tridsať.

To azda ani nemusím hovoriť, že zdravé dieťa muselo byť od malička úplne samostatné (sedelo pripravené do školy už od piatej ráno, s kľúčikom na krku pri budíku,

aby náhodou nezmeškalo školu). Ešteže manžel ma nosil s deckom do jaslí, potom do práce, a až potom sa mohol starať o seba, lebo aj on pracoval.

To sme ešte všetko dokázali zvládnuť. Ale keďže zdravotné postihnutie si vyžadovalo veľké úsilie vrátane prispôsobenia sa otváracím hodinám v detskom rehabilitačnom centre, často sa stávalo, že do práce som meškala, a to sa nepáčilo vedeniu firmy.

Nič iné sa nedalo robiť, musela som požiadať, aby mi upravili pracovný čas: príchod do práce na siedmu, čo prinieslo krátenie mzdy, dovolenky, a aj menšie odvody do sociálnej poisťovne.

Problémom nie je koniec

Ešte ani to nebolo všetko. Dieťa malo často zdravotné problémy, ako zápal očných spojiviek, epileptické záchvaty, čo si vyžadovalo aj urýchlený nočný odvoz do nemocnice. Bývala som každý mesiac vypísaná, boli mesiace, keď som pracovala iba 5 – 6 alebo 10 dní v mesiaci, čo malo za následok malý príjem, aj odvody boli iba z minimálnej mzdy.

Keď sa blížil šiesty rok nášho chorého dieťaťa, museli sme uvažovať o tom, ako ďalej, veď už z detského rehabilitačného zariadenia „vyrástlo“. Museli sme sa teda rozhodnúť. Buď ho dáme do ústavu mimo domova (pretože iné zariadenia pre kombinované postihy v meste neboli) alebo najmeme si opatrovatelku. Treťou možnosťou bolo to, že sa oň postará rodina. Na rozhodovanie sme ostali sami. Nik nám neporadil, ako by sme mohli zosúladiť rodinné a pracovné povinnosti.

Rozhodnutie ostalo na nás

Ako zodpovední rodičia sme nemohli dieťa len tak dať preč, aby sme my mohli pokračovať vo svojom živote. Je to predsa len ľudská bytosť, ktorá je odkázaná a naviazaná na rodinu. Keďže už aj starí rodičia mali svoje zdravotné problémy, nezvládali by takúto celodennú starostlivosť a iná rodina neprichádzala do úvahy.

A cudzia opatrovatelka? Prišla by k takému dieťaťu, ktoré bolo treba kŕmiť, prebaľovať, kúpať, cvičiť? Asi ťažko. A keď aj áno, jej „šichta“ by sa skončila po 8 hodinách a čo ďalej? Čo v noci? Myšlienku opatrovatelky sme museli zavrhnúť už aj preto, lebo sme nemali na to dostatočný príjem, aby sme ju zaplatili. Ale možno ani to nebolo hlavným dôvodom, prečo nie opatrovatelku. Jednoducho, už som nevládala

zabezpečiť všetko predtým, než pôjdem do práce, navariť, okúpať dieťa, obliecť ho, teda všetko pripraviť pre opatrovateľku. Potom, ak to všetko stihnem, pracovať v práci, prísť domov a starať sa ďalej o choré dieťa a o rodinu, zabezpečovať potreby na druhý deň. Už v jeho šiestich rokoch som z toho vyčerpaná. Veď mať dve šichty za deň, nočné vstávanie – nočné utkanie do nemocnice (epileptické záchvaty), verte mi, to dá tvrdo zabrať.

Tak sme sa rozhodli, že ostanem doma, že to bude najlepšie pre dieťa. Stala som sa domácou. Začal sa teda kolobeh, ako keď pes začne naháňať svoj chvost a nikdy ho nedoženie. Rodina tým mala iba jeden príjem – príjem otca, rodinné prídavky a bezvládnosť. Manžel síce dostal na mňa daňovú úľavu, ale tú by dostal, ako sme zistili, aj vtedy, keby som chodila do práce.

Skromnosť i problémy

Nič sa nedalo robiť, museli sme sa uskromniť, no to nebolo všetko. Ako rodina z jedného príjmu sme si nemohli dovoliť platiť každoročné liečenie, ktoré by dospievajúcemu decku pomohlo v napredovaní, a ani kupovať všetky potrebné zdravotné pomôcky.

Do 15 rokov sa naše dieťa dalo zvládnuť – bolo to ako s dieťaťom v kočiari. Po tomto veku však začalo byť ťažšie. Ako dieťa rástlo, svalstvo tuhlo, neboli možnosti inklúzie do spoločnosti. Jeho životný priestor sa zúžil na byt.

Po „nežnej“, v deväťdesiatom roku zákonodarcovia schválili sociálny zákon, podľa ktorého zdravotne znevýhodnený dospelý občan (18-ročný) mohol požiadať o príspevok na starostlivosť o blízku osobu. Starostlivosť však mohol vykonávať iba rodinný príslušník a musel spĺňať podmienku – doniesť aktuálny doklad o vystúpení z práce.

Naše dieťa bolo súdom zbavené svojprávnosti a ja som bola jeho zákonný opatrovník, rodinný príslušník, ktorý sa oň staral už niekoľko rokov, takže sme ako rodina mohli získať nejaký príjem, zlepšiť si životný štandard. Vyzeralo to tak, že svitne na lepšie časy.

Byrokratický balvan

Podmienkou na nárok na tento príspevok bol aktuálny doklad (v tom čase) o vystúpení zo zamestnania z dôvodu starostlivosti o svojich blízkych. A to bol problém!

Darmo som vysvetľovala, že aj ja som musela vystúpiť z práce v roku 1978 a už niekoľko rokov sa starám o svojho syna. Úradníkov to nezaujímalo, zákon nepustí, úradníci ho netvorí, oni ho len vykonávajú.

Musela som si teda pomôcť sama, keďže zdravotný stav prinášal trikrát vyššie náklady ako u zdravého dieťaťa (plienky, prášky na pranie, posteľná bielizeň, lieky, vysoká spotreba vody aby sa predišlo dekubitom,...). Našla som si zamestnanie, roznášala som noviny. Vstávala som o tretej ráno, o štvrtej som odchádzala z pošty, aby som stihla do šiestej hodiny roznieť noviny, a potom zaopatriť choré dieťa. Bolo to veľmi náročné.

Keďže môj syn už dovŕšil 18 rokov a podľa vtedy platných zákonov som už mohla požiadať o vystúpenie z práce z dôvodu starostlivosti o dieťa, neváhala som a vystúpila.

Môjmu synovi priznali príspevok na starostlivosť o blízku osobu, mohli sme si povedať: konečne! Bolo by to však bývalo príliš jednoduché, aby to nemalo úskalie. Tento príspevok však priniesol aj obmedzenie: ak ho môj syn chcel poberať, ja som nesmela mať iný zdroj príjmu. Jedinou výhodou bolo, že sa rodine zlepšil životný štandard a mne štát odvádzal odvody do sociálnej poisťovne.

Po príchode Dzurindovej vlády nastali zmeny. Odvody som si mala odvádzať sama, a to zo spomínaného synovho príspevku. Musím upozorniť, že príspevok nám nestačil ani na základné potreby, bol pod životným minimom a nemali sme z čoho tieto odvody odvieť. Takže som si dva roky odvody neodvádzala, jednoducho nebolo z čoho. Z dvoch druhov zla som si vybrala to menšie.

Je dôchodok riešením?

Prišiel čas, keď som mohla požiadať o starobný dôchodok. Konečne som si vydýchla, myslela som si, že to bude ľahšie. Prišlo prekvapenie, keď som dostala list, v ktorom bola informácia o mojom starobnom dôchodku. Zistila som, že v roku 2001 mi vypočítali dôchodok 1 259 korún. Začala som pátrať: prečo? Veď štát tvrdil, že za mňa odvádza odvody. Pýtala som sa na sociálnej poisťovni s rovnakou otázkou. Dostala som odpoveď – keď ste nič do systému nepriniesli, nemôžete ani nič dostať – štát nie je dojná krava (!).

Nedalo mi to, začala som pátrať, ako to vlastne je. Jedno sa tvrdí a iné je skutočnosť? Zistila som, že môj dôchodok mi vypočítali iba z rokov, kedy som bola v pracovnom procese. Odvody, ktoré štát za starostlivosť odvádzal, boli iba fiktívne – pre ne sa zarátavali iba odpracované roky. To znamená, že dovedna som mala odpracovaných 12 rokov v práci, 11 rokov som zabezpečovala starostlivosť o zdravotne znevýhodnené dieťa. Spolu to tvorilo 23 rokov.

Keďže v tom čase platili zákony, pri ktorých ak som nechcela mať krátený dôchodok, mala som odpracovať 25 rokov, a ja som si dva roky neplatila, lebo som nemala z čoho, tak môj starobný dôchodok sa krátil. Krátili mi však 12 rokov, keď som bola v pracovnom procese. Peniaze, ktoré štát odvádzal do poisťovne, sa mi do výpočtu dôchodku nezarátavali. Pýtam sa – kde zostali?

Pýtam sa ďalej, či som sa ničím nepričinila, aby sa dosiahlo dobro spoločnosti? Ničím som neprispela? Moja solidarita, zodpovedná starostlivosť – denná aj nočná - nič neznamená pre spoločnosť? Ale znamenala by napríklad v prípade opatrovateľky, ktorá by k synovi chodila ako do práce a jej by sa to do dôchodku zarátalo? Aké sú vlastne tie správne hodnoty, ktoré spoločnosť uznáva?

Príloha B.4 Kvalita života

Pred 17 rokmi sa mi splnil sen, o ktorom sníva vari každá žena. Stala som sa matkou vytúženého chlapčeka s gaštanovými vlasmi a hnedými očkami. Tešila sa celá rodina, zvlášť nezabudnem na švagrov dobroprajný výrok „*no, konečne*“. Aj manžel bol hrdý, veď sa mohol pýšiť prvorodeným synom.

Ja som sa snažila byť vzornou matkou, a hoci najviac pozornosti si vyžadoval môj synček, láskou i starostlivosťou som sa snažila obklopovať aj svojho manžela i moju starú matku. Všetci sme sa tešili zo synovho prvého slova „*mamma*“, z prvých jeho krôčikov, z prvých zúbkov. Začali sme prechádzať aj detskými chorobami. Vtedy mi ešte nenapadlo, že budú stále vážnejšie, než obyčajné detské a budú nás sprevádzať vlastne celý život.

- *Sú to problémy s imunitou*, - znel výrok lekára na časté ochorenia syna, ktorého trápili respiračné choroby, najmä neustále kašľanie, nadmerná tvorba hlienov, dávenie i časté vysoké teploty. Po niekoľkých rokoch kolobehu medzi ordináciami som sa začala definitívne lúčiť s mojím trvalým zamestnaním, veď zdravie a vývoj nášho syna je predsa prednejšie, veď sa môžem spoľahnúť na manžela, on to za nás „*potiahne*“. Lenže začali sa aj iné problémy – medzi nami v podobe výčitiek, kto za čo môže. A ako to býva, za taký stav nášho synčeka som bola vinná ja, a tak sa to aj skončilo. Manžel ma časom opustil, navyše neskôr mi prirástla aj starostlivosť o moju chorú mamu.

Časté choroby syna ma čím ďalej, tým viac znepokojovali, veď kto by nechcel mať z potomka zdravého jedinca. A, napokon, aj ja som sa chcela vrátiť do práce, chcela som sa aj inak realizovať, než iba ošetrovaním a - chýbali mi aj peniaze, na dospelávajúceho syna bolo treba míňať viac a viac. V jeho desiatich rokoch sa bezradní lekári rozhodli k ráznemu kroku. Imunológ poslal môjho syna na röntgen, kde sa na pľúcach ukázali kalcifikáty. Aby sa vylúčilo podozrenie na cystickú fibrózu, pľúcna

lekárka dala môjmu synovi urobiť genetické testy a výsledky potvrdili to, čo som si pripúšťala iba v najtajnejších obavách – nekompromisný, nezvratný verdikt - *cystická fibróza*. Náš svet sa tým definitívne zmenil.

Človek by nemal zúfat'

Vždy som si to hovorila, keď sa nám priťažilo: je to údol, ale dá sa s tým existovať a nemôžem sa ľutovať, treba ísť ďalej, dopredu. Ved' sú inštitúcie, na ktoré sa môžem obrátiť, pomôžu nám, nie som sama, kto má problémy. So zákonmi prírody si neporadím, tie sú dané, nám sa to jednoducho prihodilo a musíme sa s tým vyrovnáť. Ale sú zákony, ktoré vymysleli ľudia, aby bola disciplína, poriadok, aby systém fungoval, teda aj v zdravotníctve a sociálnej oblasti. Ved' aj v Ústave Slovenskej republiky sa hovorí o základných právach a slobodách, o tom ako nikomu nesmie byť spôsobená ujma na právach, nikto nesmie byť poškodzovaný, znevýhodňovaný alebo zvýhodňovaný. Každý má mať právo na takú životnú úroveň, ktorá by mohla zabezpečiť jeho zdravie.... jeho rodiny, vrátane potravy, ošatenia, bývania, lekárskej starostlivosti a nevyhnutných sociálnych služieb....Mať právo na zabezpečenie v nezamestnanosti, v chorobe, pri pracovnej nespôsobilosti, pri ovdovení, v starobe Keď som si to prirovnala k môjmu osudu, vlastne všetko sa na mňa hodilo a svet sa mi nezdal až taký zlý. Necítila som sa sama. Avšak realita bola iná. Aby som mohla zabezpečovať starostlivosť o dieťa, nemohla som pracovať. Paradoxné však bolo, že jediná možnosť ako prežiť je zaregistrovať sa ako uchádzač o zamestnanie na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny, napriek tomu, že starostlivosť o môjho chorého syna a zároveň starostlivosť o starú matku mi neumožňovala zamestnať sa. Ved' kto by chcel takú pracovnú silu, ktorá by z 22 pracovných dní v mesiaci bola na OČR 18 dní. Každodenná registrácia na pracovnom úrade však so sebou priniesla problémy, žiadny nárok na dovolenku, na prázdniny s dieťaťom, na OČR. Darmo som vysvetľovala, že moje dieťa je choré, a že ho nemôžem nechať s vysokými teplotami, dávením, samotné. Ak som nechcela prísť o jediný príjem do našej rodiny, každodenné hlásenie bolo nevyhnutné, moje práva a práva môjho dieťaťa museli ísť bokom.

Keď sa stav môjho dieťaťa veľmi zhoršil, v beznádeji som sa vybrala na sociálne oddelenie, kde som sa pýtala, ako by mi v tejto situácii mohli pomôcť. Na moju otázku som dostala protiotázku: „Plienkujete, polohujete? Nie? Potom váš syn nemá nárok

na kompenzáciu svojho zdravotného znevýhodnenia, t.j. na peňažný príspevok za opatrovanie.“

Takto som viac ako 11 rokov znova a znova vysvetľovala, že dieťa je choré a potrebuje celodennú opateru. Odbornú radu, ako si v tejto situácii môžem pomôcť, som nedostala. Dlhodobou evidenciou na úrade práce som získala nový status. Už som nebola iba domácou, zaradili ma k dlhodobo nezamestnaným, marginalizovaným skupinám.

Príspevky pre zdravotne znevýhodnených

Keď môj syn pre nepriaznivý zdravotný stav začal vynechávať povinnú školskú dochádzku a nemal dostatočný počet známok z jednotlivých predmetov, pýtala som sa lekárky, ako to riešia rodičia s podobným osudom. Lekárka mi odporučila navštíviť Klub cystickej fibrózy, ktorý som zo strachu z vírusu – pseudomonasu, ktorý by mohol spôsobiť rýchlejší spád synovej choroby, nenavštevovala.

Návštevou Klubu cystickej fibrózy som zistila, že existuje zákon 195/1998 Z.z. o sociálnej pomoci, ktorý rieši zabezpečovanie celodennej, riadnej a osobnej starostlivosti o členov rodiny, a to aj v prípade synovej diagnózy. Forma peňažného príspevku na opatrovanie, t.j. kompenzácia opatrovaného, by vyriešila problém s neustálou registráciou na úrade práce, konečne by som mohla ísť so synom na prázdniny, zabezpečovať mu opateru v čase jeho zhoršeného zdravotného stavu. Povedala som si „Hurá!“, predsa sa len našlo nejaké riešenie. Zamyslela som sa však aj nad tým, kto je zodpovedný za to, že som o tejto možnosti skôr nevedela. Dospela som k názoru: „Neznalosť zákonov ma neospravedlňuje“.

Dlho som sa z novej možnosti však netešila. Po preštudovaní zákona som zistila, že tieto príspevky sú pre potreby chorých ľudí – detí vo veku od 6 rokov až po 105-ročných geriatrov. Celá táto skupina ľudí zo sociologického hľadiska sa mala do tohto zákona zmestiť. Tento sociálny zákon nerozlišoval kategórie ako školopovinné deti od 6 do 16 rokov, študujúcu mládež od 16 do 26 rokov, pracovne činnú skupinu zdravotne znevýhodnených ľudí alebo dôchodkový vek či geriatrov. Zákon riešil úplne všetkých, teda globálne, neprihliadal však na jednotlivé druhy potrieb chorých ľudí, ktoré si vyžadujú špecifickú starostlivosť z hľadiska zdravotného stavu. Neriešil skupinu detí, ktoré sú viac doma ako v škole, napr. astmatikov, deti s oslabenou imunitou, leukémiou, cystickou fibrózou, ... a to je aj náš prípad. Rodičia takého dieťaťa musia byť s ním doma,

nemôžu ho odniesť do školy a ani do nijakého zariadenia. Zariadenia tohto druhu neexistujú. Alebo si musia zabezpečiť nejakú starostlivosť – cez rodinu. Alebo cudziu osobu – opatrovateľku alebo starostlivosť zabezpečujú sami. Ale pýtam sa: čo, keď som na to všetko sama? Vyriešim to cudzou opatrovateľkou? Bude ona zabezpečovať všetko, čo starostlivosť prináša, prať dennodenne posteľnú bielizeň po mojom synovi, ktorého často prezliekam aj v noci, pretože má okolo seba zahlienené všetko, variť špeciálnu stravu, cvičiť s dieťaťom cviky na odhlieňovanie organizmu, absolvovať s dieťaťom lekárske vyšetrenia, liečenia... tak, ako to robím ja? Zvládne aj starostlivosť o moju chorú mamu? Príde aj po pracovnom čase, napríklad o desiatej, či dvanástej v noci, keď to syn potrebuje? Zarobím dostatočne, aby som ju mohla zaplatiť? Aby som po práci nemusela nastupovať na druhú pracovnú zmenu? Budem pracovať iba preto, aby som zabezpečila peniaze na zaplatenie opatrovateľky? Ostanú nám financie aj na literatúru, kultúru či relax? Je toto chápané ako kvalita života? Prečo nemôžem byť aj ja zamestnaná ako opatrovateľka, ale musím byť odkázaná na kompenzáciu môjho syna? Prečo cudzia opatrovateľka, ktorá nie je z radu rodiny, môže byť v pracovnom procese, v profesii opatrovateľky a mať výhody, ktoré z tohto procesu plynú a ja nie? Aký je dôvod, že zákony zvýhodňujú cudzích opatrovateľov? V čom je rozdiel? Vo vzťahu vlastný rodič a vlastné dieťa? Ako sú v mojom prípade zabezpečené základné ľudské práva? Mám právo na prácu s ohľadom na situáciu, v ktorej sa nachádzam? Nie je kvalita starostlivosti práve v tom, že ju zabezpečuje vlastný rodič, vlastné dieťa? Uprednostňoval by niekto, aby ho opatroval cudzí a nie vlastný? Ako môžem zabezpečiť dôstojný život dieťaťu aj sebe – teraz a potom?

Školský zákon versus sociálny zákon

V ústrety našej situácie ide len nový školský zákon, ktorý umožňuje dieťaťu individuálny školský výchovno-vzdelávací program. Získala som tak ďalší status – status pedagóga. Výchovno-vzdelávací proces však priniesol aj inú zmenu, krátenie jediného finančného zdroja našej rodiny - kompenzácie môjho syna, peňažného príspevku na opatrovanie. Dôvodom je návšteva školského zariadenia viac ako 20 hodín týždenne. To, že dieťa je v našom prípade 3/5 času doma, a že už prvák je viac ako 20 hodín týždenne v škole, zákon nerieši. Pýtam sa: Rieši tento zákon potreby dieťaťa so zdravotným znevýhodnením alebo mieru vyučovacej povinnosti žiaka? Ako bude zabezpečované

živobytie takejto rodiny, nikoho nezaujíma. Môže sa takéto rozhodnutie v zákone chápať ako podpora či pomoc rodiča a jeho dieťaťa? Je to v súlade s Ústavou SR? Napriek tomu, že mi ku celodennej osobnej a riadnej starostlivosti pribudla aj povinnosť vzdelávania môjho dieťaťa, mám nárok iba na 12-ročné odvody do sociálnej poisťovne a môj syn na krátenú kompenzáciu – peňažného príspevku na opatrovanie.

Ludský výkon

Každý človek pozná, čo je to chrípka, čo to prináša, zvýšenú teplotu, kašeľ a podobne. Ak sa takéto stavy vyskytujú raz do mesiaca a trvá to dva týždne, vysilí to nielen chorého, ale aj toho, kto mu starostlivosť zabezpečuje. Tvorcovia zákona to zrejme neskúsili dostatočne. Ak sú aj oni mamami, každá z nich by predsa mala vedieť, že musí k dieťaťu vstávať, dávať mu zábaly, prezliekať ho. No pri dieťati s cystickou fibrózou sa k tomu pridružuje dávenie, odstraňovanie hlienov. Preto si neviem predstaviť, že by tieto náročné úkony vykonávala cudzia osoba. A ani opatrovanej osobe v pubertálnom alebo dospelom veku nie je príjemné, ak ho prezlieka alebo po bruchu masíruje cudzia osoba...

Neviem si predstaviť, ako by som pokojne spala, ak by moje dieťa malo zdravotné problémy, starala by sa o neho cudzia opatrovatel'ka a ja by som nepočula ako kašeľ, dávi, ako mu dáva zábaly. Mám si dať do uší štoplíky, aby som to nepočula? Každému zodpovednému rodičovi to nedá, aby nevnímal, čo sa doma deje a bezohľadne si pokojne spal.

Dá sa po takejto prebdenej noci ísť do práce a po „výdatnom“ relaxe pracovať? Potom prísť domov a zabezpečovať domácnosť – od varenia cez žehlenie až po pranie, veď by sa bielizeň po takejto noci poriadne nakopila. Jednoducho by som dlhodobo v takom režime nevládala fungovať.

Zákon to nerieši

Ani lekári, zdravotní personál po nočnej službe nesmú pracovať na druhý deň. Zákon to v našom prípade nerieši, neberie ohľad, zaujíma ho iba pracovná sila. Čo do človeka vložil, to sa mu vo forme pracovnej sily musí vrátiť. Podporuje pracovnú silu a nie vzťah, vzťah k človeku, vzťah rodiča k dieťaťu, vzťah dieťaťa k rodičovi, vzťah nazývaný vlastný. Práve tento vzťah hovorí o vyššej kvalite tejto solidarity. Podľa doterajších skúseností spoločnosť však kvalitu meria cez ekonomické hľadisko, iba cez to, čo sa dá reálne odmerať a vzťah duchovný nie je vzťah, neprináša pre spoločnosť

efekt, neprináša úžitok z pohľadu súčasnej tendencie, smerovania spoločnosti, z pohľadu súčasne tvorených zákonov. Jednoducho, dáva zelenú nezdravej tendencii. Motivuje k egoizmu, ekonomické hľadisko vyvyšuje nad ľudské. Nepripadá vám, že toto sme asi nechceli?

Príloha B.5 Každý iný, všetci rovní

Čo znamená rovnosť príležitostí

Ako je to všetko samozrejmé, keď máte zdravé ruky, nohy i iné časti tela. Ani nemyslíte na to, ako by ste urobili akýkoľvek úkon, hoci vyjsť po schodoch, obuť si topánky alebo utrieť sa po sprchovaní a potom sa obliecť. Urobíte to automaticky, veď čo je to proti tomu, keď sa ponáhľate do práce, aby ste tam odviekli aspoň osemhodinový výkon, či už ako remeselník, podnikateľ alebo trebárs úradník. Ani si len neuvedomujete, že to, čo je pre vás jednoduché, to nemusí byť každému dané.

Napríklad nám s bratom. Volám sa Anka, mám 37 rokov a starám sa o svojho nevládneho súrodenca. Nám na tomto pozemskom bytí nebolo dopriate, aspoň čo sa týka zdravia. Aj ja som invalid od narodenia, nemala som to šťastie ani v láske, nevydala som sa, ale našťastie sa viem o seba postarať, aj keď to nie je vždy jednoduché. Moji rodičia už nežijú.

Keď môj brat, v tom čase dlhodobo chorý, sa dostal do stavu, keď mu bolo treba zabezpečovať celodennú starostlivosť, požiadal o sociálnu službu obecný úrad. Obec síce

mala zastupiteľstvom schválené všeobecné záväzné nariadenie, v ktorom stálo, že obec zabezpečuje sociálnu službu pre svojich občanov. Ale bol v tom jeden háčik. O službu mohol požiadať iba ten, kto nemal rodinu. Dôvodom bol nedostatok finančných prostriedkov obce na zabezpečovanie celodennej starostlivosti. Brat mal rodinu – teda mňa – a mojou povinnosťou je participovať na spoločnom dobre, zodpovedne sa postaviť k osudu svojho blízkeho. Nárok na sociálnu službu mu bol odmietnutý. Napriek tomu, že obec dostáva zo štátneho rozpočtu späť finančné prostriedky na zabezpečovanie sociálnej služby pre obyvateľov obce, môj brat k vyvoleným nepatrí.

Diery v zákonoch

Pýtal sa, čo teraz. Poradili mu, aby sa skúsil obrátiť na ÚPSVaR, čiže Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. Urobil to a zistil, že príspevok môže dostávať iba rodina. Keďže jedinou rodinou som bola ja, obrátil sa na mňa s prosbou o pomoc. Ja som neváhala ani na sekundu, veď je to môj brat. Šli sme teda na „úpsvar“ požiadať o príspevok. V tom čase však platili zákony, ktoré ustanovili, že invalid sa nemôže starať o invalida. A príspevok nemohol dostávať nik iný ako rodina. Takže môj brat nemal nárok na príspevok. Iná rodina už nežila. Vystúpila som zo zamestnania a starala som sa, invalid o invalida, bez nároku príspevku na jeho opatrovanie až ...

Vyžiť všetci musíme

Zdražovaním potravín a výdavkov na lieky nám náš príjem nestačil. Musela som ísť zarábať tak, ako mi môj stav dovolil. Požiadali sme obec opäť o pomoc. Obec nám čiastočne vyšla v ústrety, posielala nám ženu – opatrovateľku z obce. Podmienkou však bolo, že nesmie môj brat poberať príspevok za opatrovanie. V tom sme problém nevideli, pretože môj brat naň nárok nemal z dôvodu, že ja som bola invalid. Žena z obce, ktorá opatrovala môjho brata bola nezamestnaná a obec jej pomohla tým, že ju v rámci aktívnej činnosti posielala k nám na výpomoc. Pre ňu to nebola výhra, veď to nebolo zamestnanie. Mala však nárok na zvýšenie sociálnej dávky o dávku na dobrovoľnícku činnosť. Jej situáciu to neriešilo. Nám to však čiastočne pomohlo.

Neskôr, keď sa v obci zvýšil počet žiadateľov o sociálnu službu, našej pomocníčke - opatrovateľke z obce ponúkli, že by mohla byť opatrovateľkou v obci, ale iba na 2/3 úväzok. Z hľadiska sociálneho zabezpečenia (do dôchodku) na tom naša pomocníčka nebola o nič lepšie ako rodinní príslušníci, ktoré zabezpečujú osobnú, riadnu

a celodennú starostlivosť o svojich blízkych. Odvody za vykonanú prácu síce mala, ale z akej mzdy? Ak bude túto činnosť vykonávať dlhodobo, môže sa rozlúčiť s dôstojným starobným dôchodkom napriek tomu, že pracovala.

V novom roku o poznanie lepšie, ale rozdielne

Tým, že sa naša pomocníčka stala profesionálnou opatrovatelkou, brat si za jednotlivé úkony už musel platiť. Napriek tomu, že som pracovala, neboli sme na tom oveľa lepšie ako prv a brat nemal zabezpečenú starostlivosť po celý deň. Čo som zarobila, išlo preč na sociálne služby, na plienky, na výživu....Po čase som bola z toho kolobehu unavená. V novom roku sa naša situácia zmenila. Môžem už aj ja oficiálne zabezpečovať starostlivosť o môjho brata, a on môže dostávať príspevok. Ale v porovnaní s ostatnými ľuďmi zase ťaháme za kratší koniec. Napriek tomu, že zabezpečujem túto starostlivosť celodenne, osobne a riadne ako aj iní v podobnej situácii, tí iní nie sú invalidi. Môj status brata znova znevýhodňuje a to aj v komunite. Jeho príspevok za opatrovanie je z hľadiska môjho zdravotného stavu oveľa nižší.

Chudobná nechcem byť

Dcéra od susedov k nám občas zabehne, príde pomôcť a hovorí: -Rozmýšľam o tom, ako to bude, keď moji rodičia budú potrebovať pomoc. Neviem ako sa ja o nich postarám, veď to nie je ľahké rozhodnutie. Cítim povinnosť byť zodpovednou, mám vôľu pomôcť im, ale zároveň nechcem byť chudobnou. Čo si vyberiem? Chudobu a zodpovednosť alebo?- Rozmýšľam nad zodpovednosťou, mojou, zastupiteľstva, samosprávy, štátu. Kto je ten, kto rozhoduje? Aké dôvody vedú k určitým rozhodnutiam? Čo sa rozhodnutiami chce dosiahnuť?

Iba dôstojne žiť

Nie je toho veľa, na čo si nárokuje, len by sme chceli pobudnúť na tomto svete trochu ľudsky, dôstojne. Ale už to tak býva, že sýty hladnému neverí a zdravý chorého ťažko dokáže pochopiť, až kým túto neoceniteľnú hodnotu, zdravie, nestratí.

Príloha B. 6 Základom prežitia sú dobré vzťahy

Petra mala dvadsať, keď sa jej narodilo prvé dieťa – Kubko. Doktori jej povedali, že chlapec má menšie genetické chybičky. Vtedy ešte netušila, čo diagnóza zvaná Downov syndróm prináša.

Môj Kubko nie je výstavný kus

- Prvý šok nastal, až keď prišla za mnou na návštevu do pôrodnice moja mama a na nej som videla, že to bude vážnejšie, ako som si myslela. Druhýkrát ma šokoval prístup doktora, ktorý nám, Kubkovi, manželovi a mne, robil genetické vyšetrenia. Namiesto toho, aby mi vysvetlil niečo o chorobe, a ako sa mám o Kubka postarať, zavolať medikov a povedal mi, aby som dieťa vyzliekla. Chcel im ukázať, ako vyzerá postihnuté dieťa. Odmietla som a v slzách ušla z ambulancie, - spomínala Petra. O tom,

ako opatrovať takéto dieťa, sa nedozvedela ani od obvodnej pediatričky. Zhodou okolností Petrina mama chodila na rehabilitáciu, a tam sa od pracovníčky dozvedela, že je pre Kubka vhodné cvičiť podľa Vojtovej metódy. Petra sa domnieva, že keby sa narodil dnes, tak by jej lekári viac pomáhali a syn by bol možno na tom lepšie.

Úplná rodina by bola väčšou oporou

Dnes má Kubko dvadsaťtri a je aj autista. Cez pracovné dni je od ôsmej do popoludnia v domove sociálnych služieb, doma však hovoria, že chodieval do škôlky. Má ešte dvoch zdravých, a nielen podľa svojej mamy, šikovných a nadaných súrodencov. Kubko nerozpráva, nekomunikuje, vie sa sám najesť, hoci iba s lyžičkou. Nemá plienky, ale treba s ním chodiť pravidelne na toaletu. Petra je rozvedená a v súčasnosti je nezamestnaná. Bývalý manžel má už novú rodinu a narodil sa mu zdravý syn. Bez pomoci svokry by sa jej nežilo ľahko a chýbali by jej energia a zdravie, ktoré potrebuje, aby sa dokázala postarať aj o zdravé deti a predovšetkým zarábať na rodinu. Keby bol príspevok na opatrovanie primeraný nákladom na domácnosť a stačil by na štandardný život, tak by Petra radšej zostala doma.

- Nemyslím si, že by sa niekto cudzí lepšie postaral o Kubka. Podľa mňa ja najlepšie viem, čo práve potrebuje. Chýba mi skôr morálna opora spoločnosti a veľakrát dobrá rada, ako sa čo najlepšie oňho postarať. Kubko vníma, keď k nemu prídem a usmeje sa, ale to robí v podstate na každého. Rád sa hrá s visiacimi hračkami, iné ho nezaujímajú. Chvalabohu nie je agresívny, neberie žiadne tabletky a nebýva takmer chorý, má dobrú imunitu. Nerozmýšľam nad tým, čo bude ďalej a keby ochorel. On totiž nevie určiť, čo ho bolí. Pred dvoma rokmi sme absolvovali predoperačné vyšetrenie kvôli vyčisteniu zubov od zubného kameňa. Robili mu v narkóze a nebolo to jednoduché. Opäť nás to čaká. Nie je ľahké nájsť lekára – zubára, ktorý by mu vedel urobiť takéto vyšetrenie bez toho, aby sa nebál, že príde o licenciú. Aj teraz bude musieť pomôcť bývalý manžel, lebo Kubko je fyzicky zdatný a vyšetreniam sa bráni, - hovorí o svojom neľahkom živote Petra.

Prípady očami svokry

O svokrách sa už toho narozprávalo veľa, najmä vtipy o tých zlých. No vzťah Petry a svokry, ako sme to zistili podľa rozprávania, by vonkoncom nezapadol do tejto

schémy. Bedlivo sleduje neúplnú rodinu s tromi deťmi, v ktorej chýba otcova pomocná ruka a všemožne, podľa svojich síl a možností, sa snaží nahradiť rolu svojho syna.

Veľmi si váži to, ako jej nevesta pracuje, ako sa len dá, lebo potrebuje užiť rodinu. Keďže v súčasnej situácii je nedostatok pracovných miest, firma, v ktorej Petra pracovala, skrachovala, preto jej prischol status matky s tromi deťmi, z ktorých jedno je ťažko postihnuté. Oficiálnu prácu nachádza ťažko, preto musí jej nevesta pracovať na dohody. Zamestnať ju nechce nik, aj keď je z hľadiska antidiskriminačného zákona zakázané sa pýtať na rodinný stav. Petra je rada, že aspoň nejakú prácu, hoci za menej peňazí, si vie vôbec nájsť. Väčšinou jej prácu sprostredkujú známi.

Adopcia vnuka

Keďže babka rodine v tejto situácii pomáha, chceli túto situáciu aj zoficiálniť, zlepšiť rodinnú finančnú situáciu, získať príspevok na opatrovanie pre opatrovaného. Starostlivosť by zabezpečovala babka, keďže nevesta sa musí starať o obživu. Po spočítaní jej starobného dôchodku, vdovského dôchodku a invalidného dôchodku jej vnuka, im vyšiel príspevok na opatrovanie 1 000 korún. Tých tisíc korún by sa im tiež krátilo, pretože dieťa – teraz už dospelý jedinec, navštevuje zariadenie viac ako 20 hodín do týždňa, čo znamená, že príspevok by sa krátil.

Do zariadenia Kubko chodí rád. Ale sám sa tam dostať nevie, potrebuje sprievod, ktorý mu zabezpečujú členovia rodiny. Petra túto pomoc víta a uvedomuje si, že má vlastne šťastie, keďže jej vnuk vie chodiť a robiť samostatné úkony, aj keď to niekedy nie je ľahké. Ale časom už spoznali jeho svet, stereotyp a vedia, ako sa majú k nemu správať. Problém bol však v doprave. Nebolo jednoduché cestovať s našim Kubkom hromadnými prostriedkami, hlavne ak je potrebné sa ráno dostaviť načas do práce. Veď, keď si niečo vezme do hlavy, nie je to raz-dva, aby ho spolu presvedčili, že je čas už ísť do zariadenia. Preto si Kubkova mama požiadala o príspevok na auto. Po posúdení jeho zdravotného stavu to jednoducho Kubkovi na úrade, kde podľa bydliska patrilo, neschválili. Avšak úrad, kde bývala svokra, sa tomu nebránil. Kompenzáciu vo forme príspevku na automobil by poskytol. Problém bol však v tom, že príspevok mohli dostať iba rodičia, súdom uznaní opatrovníci alebo náhradní opatrovníci bývajúci v spádovej oblasti. Jediné riešenie ako integrovať Kubka do spoločnosti a to dovoľeným spôsobom

bola jeho adopcia. Hrať podľa pravidiel, ktoré sú dané, nie podľa svedomia, logiky vecí alebo nebodaj morálky.

Strach o budúcnosť

Aj keď mnohé zákony sa odvtedy už pomenili, niektoré k lepšiemu, iné k horšiemu, stále rodina, ktorej osud zmenil ich plány, nemá ľahkú situáciu. Svokru a zároveň babku v jednej osobe sužovala budúcnosť jej blízkych. Nevie si predstaviť, čo bude, ak jej nebude a ak si deti založia svoju rodinu. Kde ostane chorý Kubko? Ako bude vedieť riešiť situáciu nevesta Petra? Ako bude riešiť situáciu práca – rodina? A kde sa podeje Kubko, keď ani nevesty ani jej už nebude? Veď ubytovania pre takého osoby nie sú, sú iba ústavy a to je úplne niečo iné.

Dobré vzťahy

Všetci si pomáhajú ako vedia, stará mama pomáha s opaterou doma, keď mama pracuje, keďže už babka nevládze s ním poobede chodiť do spoločnosti, postihnutého vnuka sprevádza, či už na kultúru, šport, do prírody ho berie so sebou zdravý vnuk. Petra dodáva, že Kubko zmenil nielen ju, jej vzťah k svokre, ale pomoc pri starostlivosti o chorého súrodenca formovala aj jej dcéru a najmä syna, ktorý je Kubkovým asistentom. Aj susedia občas niečo prinesú - raz sú to jabĺčka, inokedy koláčiky. Svoje tvrdia, že tieto dobré vzťahy im pomáhajú k tomu, aby prežili.

Príloha B.7 Človek ako hodnota

Je marec 2009, už pomaly vychádzame zo zimy, viac prší ako sneží, mátajú nás povodne, na trhu sa už objavili aj prvé snežienky. Tie, ak ich vidím, mi pripomínajú

podobné marcové dni pred tridsiatimi rokmi, keď som sa s mojím manželom zoznámila a začali sme spolu chodiť. Našu lásku a odvtedy spoločnú cestu životom sme spečatili po dvoch rokoch, keď sme si 13. júna 1981 pred Bohom vyslúžili sviatosť manželstva. Lekár-gynekológ mi povedal, že asi ťažko budem môcť mať deti, lebo som mala dozadu vytočenú maternicu. Odborník síce povedal, ale.....dnes sme rodinou so siedmimi zdravými deťmi. Našťastie, aspoň tie deti...

Čo je ťažšie, chodiť do zamestnania alebo vychovávať deti?

Čas ubiehal ako voda, a ak sa dnes obzriem za prežitým životom, lebo už si musím chystať rôzne potvrdenia pred odchodom do dôchodku, tak sumarizujem. Pred materskými som pracovala dva roky a necelé tri mesiace, po materských a rodičovských dovolenkách 7 rokov a 5 mesiacov, teda spolu 9 rokov a 8 mesiacov. Doma pri deťoch som bola 17 rokov a 9 mesiacov. Tie boli vari najkrajšie roky môjho života, ale musím podotknúť, že aj najťažšia práca. Kto mi to okrem mojich blízkych uzná?

Manžel pracoval ako vodič električiek najprv v turnuse, teda na zmeny. Aj dlho do noci alebo aj od tretej hodiny skoro ráno, peniaze sme potrebovali, hlava rodiny sa o to starať musela. Keď bol v práci, s deťmi mi pomáhala moja mama a tiež slobodná mladšia sestra. Najnáročnejšou časťou dňa bolo vždy večerné ukladanie detí na spánok. S pribúdajúcimi deťmi mi manžel chcel pomôcť, preto si postupne upravil služby v práci. Vlastne prestal vtedy aj robiť nočné služby. Znamenalo to síce pomoc, ale aj zníženie príjmu do rodiny.

Pomáhame, lebo sme nezabudli

Vtedy ešte národný výbor nám pomohol informáciou o dávkach v hmotnej núdzi. Zistili sme, že (vtedy) splňame podmienky na mesačné vyplácanie tejto dávky. V tom čase táto suma bola pre nás ozaj pomocou na základné životné potreby. Avšak museli sme sa ponížiť a pýtať vlastne to, čo nám podľa zákona patrilo. A veru, nebolo to jednoduché. Pracovníčky na sociálnom oddelení nám riadne dali pocítiť, že sme čosi menej ako oni a navyše sa tvárili, akoby peniaze išli z ich vrecka.

Deti sme učili skromnosti, ale nie menejcennosti. Skôr hrdosti, že sú z veľkej rodiny. Školské lyžovačky, školy v prírode či koncoročné školské výlety boli zväčša bez účasti našich detí. Zato však pomoc do našej rodiny prichádzala často od ľudí, od ktorých

sme to ani nečakali. Bolo ich veľa a dávali nezištne. Nikdy sa im dostatočne nezavďačíme. To je aj jeden z dôvodov, prečo dodnes obaja s manželom pomáhame iným. Lebo sme jednoducho....nezabudli. Dovolenky sme si organizovali s viacerými rodinami. Boli síce nenáročné, jednoduché, ale boli tam deti s rodičmi. Neposielali sme deti nasilu do táborov, nechceli sme ich mať z krku, ale išli sme spolu s nimi na dovolenku. Stačilo, že sme "vypadli z paneláku" na blízku chatu a venovali sa deťom. Uvedomujem si, že sme nemali starosť, čo s deťmi počas ich chorôb, ani počas prázdnin, nikdy nemuseli chodiť s kľúčom na krku, vždy ich doma čakala mama, nemusela som sa s nimi naháňať do jaslí, či škôlky, nemuseli byť často na antibiotikách, aby som nevymeškala z práce. Takýmto stresovým situáciám sme sa vyhli.

Choroba škrtá našu budúcnosť

Naše skromné, avšak harmonické spolužitie narušilo vážne ochorenie manžela. Keď sa to stalo, musel zostať doma, stal sa invalidným. Pomyslené žezlo hlavy rodiny som teda musela prevziať ja a nastúpila som do zamestnania. Prácu som hľadala čo najbližšie k bydlisku, aby som mohla čo najviac času tráviť s rodinou. A aj sa mi to pomocou dobrých ľudí podarilo. Tí v mojom okolí si naozaj dokázali oceniť, že deti sú božím darom a ak dostanú doma lásku, porozumenie a dobrú výchovu, to dobro v nich zostane a nebudú mať problémy s morálnym kreditom, ako mnohé bezprizorné deti okolo nás. Na tú istú situáciu však rôzni ľudia majú odlišné názory, preto ich uvediem: Napríklad pracovníčka sociálneho oddelenia pri mojom nástupe do zamestnania konštatovala, že "konečne už niečo budem robiť". A práca okolo detí, to nebolo nič? Lekár pri manželovej žiadosti o invalidný dôchodok tvrdil, že "otec siedmich detí predsa nemôže byť invalid!" A táto žiadosť bola potom vďaka nemu riešená niekoľko rokov. A tak som osem rokov bola živiteľkou rodiny, pocítila som to ťažké bremeno mať všetky jej starosti na pleciach. Zapojila som sa aj do činnosti charity a aj do verejného života ako komunálny poslanec, najmä v sociálnej oblasti.

Stav sa môže iba zhoršovať

Dnes sú naše deti vo veku 16 až 27 rokov. Dvaja skončili vysokú školu, dvaja strednú školu, ďalší dvaja študujú na vysokých školách a posledný Jurko sa rozhoduje, na akú strednú školu pôjde. Teda takmer všetci sú už dospelí a samostatní. Slovom, s nimi problémy nemáme. Tie sú skôr s nami, ich rodičmi. Manžel má viac vážnych

diagnóz, má 71% invaliditu. Vlastne jeho jedinou činnosťou bolo nakupovanie a varenie. Kým mohol. Ale teraz už nevládze ani takto fungovať. Po troch krokoch zastane, lebo nemôže dýchať, má nádor na pľúcach. Aj stravovať sa sme boli nútení vždy doma, lebo len zamestnaní majú obedy v práci a u nás vždy bol problém kupovať stravné lístky v školách, lebo na to sme nemali. Pri dvoch príjmoch by sa to ako-tak dalo zvládať, ale z jedného ťažko. Na príspevok na stravu v škole sme však nikdy nemali nárok a ani štipendiá na základnej či ani strednej škole nikto z našich nedostával, lebo sme nemali nárok na dávku v hmotnej núdzi, hoci sme boli hlboko pod životným minimom. Čudné? Vždy vymýšľame, čo sa dá robiť, k akým, hoci slabučkým finančným prílepeniam prísť, aby sme pritom neporušili písané pravidlá. Hoci pracovať ešte môžem, choroby už ani mňa neobchádzajú, podľa lekárov sa mám šetriť a nerobiť denne viac ako 4 hodiny.

Možnosť zabezpečiť sa

Keďže môj zdravotný stav a zdravotný stav môjho manžela mi umožňuje pracovať iba 4 hodiny, hľadala som si prácu, aby som prispela k rodinnému rozpočtu. Dost' podstatné bolo pre mňa, že za prácou nebudem cestovať ďaleko. Hľadala som rôzne možnosti. Keďže v mojom okolí sú ľudia, ktorí potrebujú pomoc, začala som im pomáhať, zabezpečovať potrebné služby. Jediná možnosť ako sa táto činnosť mohla oficiálne vykonávať bola prostredníctvom osobnej asistencie. Chcela som si založiť živnosť na starostlivosť o dospelých ľudí, ale zistila som, že v tejto oblasti nie je povolené podnikáť. Pomáham teda formou osobnej asistencie. Prináša mi to výhody v tom, že nie som nútená vyslovene letieť do práce, keď prídem neskôr, nič sa nedeje. Zároveň mi to prináša aj nevýhody. Nízky príjem, odvody do sociálnej poisťovne iba 12 rokov a aj to iba z minimálnej mzdy. Do riadneho dôchodku by som mala ísť 29. septembra 2010. Ako matka ho možno nebudem mať žiadny alebo najnižší možný (v súčasnosti mi vychádza 19 eur).

Celkom na záver

Vari treba dodať, že Vierka a jej manžel, vychovali pre tento štát sedem svojich nasledovníkov, ktoré svojou prácou už vytvárajú hodnoty pre Slovensko a pracujú aj na tých, ktorí z rôznych dôvodov deti nemali. Želanie rodičov je jednoduché, ale o to hodnotnejšie: Prajú si pokojnú starobu v kruhu svojej rodiny a aby nemuseli byť odkázaní na finančnú pomoc štátu, či vlastných detí. Mrzí ich však, že mnohí rozhodujúci

Ľudia využívajú heslo Človek je najvyššia hodnota iba ako prázdny "lózung" vtedy, keď sa chcú zaliečať napríklad voličom, a aj to, že v dnešnom prematerializovanom svete plnom predovšetkým morálnej krízy sú hodnoty iné, než ľudské.

Príloha B.8 Status quo

Pre pána Miroslava sa to všetko začalo po náhlej smrti jeho otca, ktorý sa dožil 80 rokov. Vtedy sa z podnájmu nasťahoval do dvojizbového bytu ku svojej ovdovenej matke, vtom čase 74-ročnej, aby jej pomohol v ťažkom období psychicky i prácou okolo domácnosti. Nebol to pre neho problém, pretože pán Miroslav, 51-ročný rozvedený muž, s vyše 30-ročnou praxou v masmediálnej oblasti, bol dlhodobo nezamestnaný. Ba, čo viac, túto možnosť aj privítal.

Prežíval totiž zo sociálnej podpory, príležitostných brigád a „fušiek“, ktoré nemali nič spoločné s jeho vzdelaním, skúsenosťami a schopnosťami v profesii, v ktorej aj vzhľadom na jeho vek – už pre neho nik nemal miesto. Aby si udržal pracovné návyky a trochu vylepšil katastrofálnu finančnú situáciu, zúčastňoval sa na aktivačnej činnosti v občianskom združení orientovanom na pomoc deťom v náhradných rodinách. Písal pre ne grantové projekty, komunikoval so sponzormi. Aby neupadol na duchu, študoval na univerzite tretieho veku, absolvoval viacero rekvalifikačných kurzov organizovaných úradom práce, sociálnych vecí a rodiny, venoval sa kultúrnym aktivitám, pokiaľ mu to financie dovolili. Tých bolo vždy málo, aj keď spoločné bývanie s mamou mu situáciu trochu zjednodušilo.

Zhoršený stav mamy, náročnejšia starostlivosť

Psychická záťaž po smrti manžela sa na jeho mame postupne prejavila zhoršením zdravotných problémov, ktorými v menšej či väčšej miere trpela už aj v minulosti. Dospelo to až k tomu, že sa podrobila zložitej operácii a k jej následkom sa pridružilo onkologické ochorenie s nevyhnutnou chemoterapiou. Mama bola čoraz slabšia a unavenejšia, v domácnosti Miro musel všetko robiť sám. S postupom času sa o mamu bolo treba starať ako o malé dieťa, vysporiadať sa s jej „stareckými“ rozmarmi a zdravotnými problémami. Mamine problémy priniesli jej zmenený režim. Miro vstával k nej v noci takmer každú hodinu, ohrieval jej jedlo či čaj, zapínal a vypínal

rádioprijímač, v horúčke dával zábaly, odprevádzal ju na WC a neskôr aj prebaľoval, kŕmil. Starostlivosť o ňu sa pomaly rozširovala na 24 hodín denne.

Tvrdá ruka úradu

Začali problémy na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny, keď Miro z dôvodu opatrovania svojej matky sa už nemohol zúčastňovať na aktivačných prácach. Hrozilo mu odňatie sociálnej dávky v nezamestnanosti. V tom čase sa Miro, pociťujúci prvé príznaky únavy z celodenného opatrovania mamy a nevyspatosti, dozvedel od známych v podobnej situácii o možnosti začať starať sa o mamu takrečeno na „plný úväzok“, ako osoba, ktorá bude celodenne, osobne a riadne zabezpečovať starostlivosť o svoju rodinu s tým, že mama požiada o peňažný príspevok na opatrovanie. Po dlhšom váhaní – veď to predsa robil ako samozrejmosť pre svoju mamu, ktorej tak „vracal“ jej starostlivosť o neho, keď bol on v detstve dlhodobo ťažko chorý – sa predsa len vydal na úrad práce, sociálnych vecí a rodiny. K rozhodnutiu prispel aj fakt, že vyvíjaný nátlak úradníkov z úradu práce na zúčastňovaní sa aktivačných prác mu spôsoboval problémy, ktorých mal aj tak dosť.

Všetko hladko – kým netreba platiť

Na úrade zo začiatku išlo všetko ako po masle, ochotne a podrobne mu vysvetlili všetky náležitosti plánovanej, celodennej, osobnej a riadnej starostlivosti, až kým... Až kým neprišlo na finančné ohodnotenie. Pán Miroslav by síce stratil štatút dlhodobo nezamestnaného, „zakotveného“ v zákone o službách zamestnanosti a začal by oficiálnou cestou zabezpečovať celodennú, osobnú a riadnu starostlivosť o svoju mamu, ale jeho príjem by sa z 3 600,- Sk (sociálna dávka a aktivačná činnosť) scvrkol vzhľadom na vysokú penziu mamy na 900,- Sk. Pri starostlivosti o mamu na „na plný úväzok“ by tak ich spoločný príjem do domácnosti, žmýkaný stále väčšími výdavkami na lieky, podstatne znížil. Je jasné, že za takýchto podmienok sa rozhodol udržať doterajší status quo a o mamu sa staral ako doteraz.

Príloha B.9 Spoločné dobro

Bolo už niečo po desiatej večer, keď som skončila s uprataním kuchyne, odložila navarený obed na druhý deň najprv na balkón, aby trochu vychladol, potom do chladničky. Potriedila som si už aj vysušenú bielizeň, časť z nej som dala do skrine, druhú časť som stihla už aj vyžehliť, špinavú pripraviť na druhý deň na pranie a pripraviť sa na ranný kolotoč. Ušli mi televízne správy, aj ďalší program po nich, na ktorý som sa celkom tešila. Nič to, veď bude aj repríza, pomyslela som si, hlavná vec, že všetko stíham. A tak to ide deň za dňom, týždeň za týždňom. Kolotoč, ktorý si mnohí vedia celkom reálne predstaviť.

Sme štvorčlenná rodina

Máme dve dcéry, dalo by sa povedať, že už dospelé, no napriek tomu som musela ostať doma. S mladšou, 17-ročnou Táničkou, ktorá študuje, nemáme takmer žiadny problém, no to isté nemôžem povedať o našej staršej, 23-ročnej Barborke. Má Downov syndróm, a tak nemôže zostať sama bez dozoru ani minútu. Na deväťdesiat percent som si istá, že nič neurobí, ale bojím sa ju nechať samu. Hoci je pri obliekaní, hygiene a iných činnostiach samostatná, mentálne je na úrovni šesťročného dieťaťa, takže neviem predvídať, čo môže vykonať.

Zamestnaná som bola takmer 15 rokov a pred niekoľkými mesiacmi, po smrti mojej matky, ktorá sa roky s láskou starala o svoju vnučku, som sa ocitla pred vážnym rozhodnutím: zostať doma pri chorej dcére alebo ju dať do ústavu. Pojem opatrovateľky v tom čase vari ani neexistoval, vôbec sme o nej neuvažovali. Je to asi tým, že v kultúre tejto spoločnosti sú stále názory, že je mojou povinnosťou je zostať doma a postarať sa

o členov rodiny, ak to potrebujú, bez nároku na morálne či finančné ohodnotenie. Jednoducho, je to zodpovednosť rodiny. Platil taký model, že najprv sa postará rodina, potom obec. A ak ani ona nevie, potom štát. Nemajúc poznanie o inej možnosti – opatrovateľke, ktorá by prišla domov, zvolila som si prvú možnosť a „vrátila“ som sa do čias, keď som bola na materskej dovolenke. Medzi materskou a mojím súčasným stavom je ale zásadný rozdiel, ktorý ľudia, tvoriaci pravidlá, zákony, nechcú vidieť. Na materskej so zdravým dieťaťom práca takéhoto charakteru, ktorú musím robiť ja, odpadá, pričom osobám, ktoré zabezpečujú starostlivosť o deti so zdravotným znevýhodnením práce pribúda. Zabezpečovať starostlivosť nonstop, to dá človeku zabráť. Aj odvody za starostlivosť o zdravé dieťa sú vyššie. V mojom prípade, keď choré dieťa poberá príspevok na opatrovanie sú odvody iba z minimálnej mzdy. Nemám nárok pomaly na nič. Azda iba na odvody sociálnej poisťovne, a to iba 12 rokov, potom si ich už musím platiť sama. Nehovorí zo mňa závisť, iba hľadám odpoveď: A potom... maródka, dovolenka neprichádza do úvahy, zriekam sa jej a ani to nie je dôvod na ocenenie. Moje zodpovedné solidárne rozhodnutie nie je považované za prácu ani za službu. Za celodennú opateru Barborka dostáva mesačne okolo 130 eur. Ak by bola v ústave, čo vôbec neprichádza do úvahy, štát by túto starostlivosť zabezpečoval nie len jednou opatrovateľkou, bolo by to finančne omnoho viac náročné. Možno ani nie, ako povedal lekár – myslíte, že je to finančne náročnejšie, dieťa by bez vašej starostlivosti (citový vzťah) tak dlho nežilo. Je to na hlavu postavené, že si nemôžem nárokovať za poctivú starostlivosť ani životné minimum a dokonca ani toľko, koľko je materská. Viem, že našťastie nemusím kupovať plienky, ale Barborka je už dospelá a má väčšie nároky na výživu ako malé dieťa. Kto mi predá v obchode chlieb za to, že poviem: viete, ja sa zodpovedne staviam k rodičovským povinnostiam, starám sa celý deň o moju zdravotne znevýhodnenú dcéru. Môže to byť platidlo v obchode?

Prestala som sa pýtať

Otázku, prečo je práve naša Barborka chorá, som si už prestala klásť. Je to už tak a nič na tom nezmením. Teší ma, že je milá, poslušná, chce pomáhať. Táničku zbožňuje, je pre ňu na prvom mieste, na druhom som ja mama Zuzka, potom dedo Peter a oco. Pred otcom má Barborka rešpekt, nemá totiž rada, keď niekto čo i len hlasno rozpráva.

Zmeniť by sa však dali iné okolnosti. Často rátam, že keby nebodaj k niečomu došlo, keby napríklad manžel stratil prácu, čo dnes nie je žiadna výnimka, z príspevku na opatrovanie na Barborku by som nemohla zaplatiť ani nájomné za byt, nieto ešte ostatné nevyhnutné poplatky. Ani manžel nemôže mať všetko sám na pleciach, veď keď chce uživiť rodinu, veľa musí byť preč z domu, už ho pomaly ani nevidíme. Rodina prichádza tak o manžela, deti o otca. To už spomeniem iba mimochodom, že kontakt s ľuďmi mi chýba a... doma vzniká zbytočné napätie, hádky. Možno aj z nedostatku financií, z toho, že manžel nie je doma, v domácnosti som na všetko sama, pretože jeden príjem, iba jeho, nestačí ...

Chcela by som ho odbremeniť

Pri tomto zložitom kolotoči som aj uvažovala, že by som si našla nejakú prácu, za ktorú by som dostala aké-také peniaze. Nenáročnú, prípadne s takými nárokmi, ktoré by som dokázala splňať napríklad teleworking, job sharing. Každý peniaz navyše by nám zľahčil situáciu a ja by som bola v kontakte s ľuďmi. Len keby tá práca bola. A keby náš rodinný príjem nebol obmedzovaný zákonmi. To by bolo príjemné prekvapenie, keby som manželovi raz ukázala výplatnú pásku. Nešlo by o to, že by som ho chcela ohúriť hrúbkou výplaty. Skôr by som ho chcela potešiť tým, že ...pozri sa, popri tom všetkom a ja som schopná niečo priniesť do spoločnej kuchyne. Možno sa preto pozerám na to takými očami, že pod vplyvom spoločnosti, ktorá toto zodpovedné správanie neoceňuje ani morálne, ani finančne, už ani v našej rodine necítim, že je moja solidarita dostáva uznanie. Rozmýšľam, či som si vybrala správne - tento spôsob života , keď ma spoločnosť za to neocení, skôr by som povedala, že ma za moje slobodné rozhodnutie, konanie trestá. Je to vidieť aj spôsobom, ako moju situáciu zákony podporujú.

Príloha B.10 Za dôstojný život

Volám sa Eva, mám 52 rokov, som vydatá a mám dve deti. Nie som typickou predstaviteľkou chudobného človeka. Mám čo jest, mám kde bývať a našťastie mám manžela, ktorý je už 18 rokov žiteľom našej 4 – člennej rodiny.

Sociálna exklúzia

Keď sa nám narodil syn Adam s ťažkým zdravotným postihnutím, dlho som sa vyrovnávala s faktom, že môj syn bude celý život odkázaný na opateru iného. Po jeho narodení som sa nezamýšľala nad tým ako nás vníma okolie a ako to zmení našu situáciu. To prichádzalo postupne, a tak ako náš syn rástol, dostávali sme sa ako rodina do sociálnej izolácie, znížil sa náš spoločenský status a sme závislí od sociálnych zákonov tej ktorej vlády.

Rovnosť príležitostí

Zámerom dlhodobej stratégie EÚ v oblasti zdravotného postihnutia je rovnosť príležitostí. Aby sa aj postihnutí tešili právu na dôstojnosť, rovnaké zaobchádzanie, nezávislý život a zapájanie sa do spoločnosti. Ja, ako matka ťažko zdravotne

postihnutého syna vnímam túto problematiku oveľa citlivejšie. Zdravotný stav môjho syna neumožňuje, aby som sa zamestnala na plný úväzok, pracujem teda na polovičný, aj to na dobu určitú. Stalo sa mi, že som si musela „ustrážiť“ výšku koncoročných odmien, aby môj príjem nepresiahol 2 – násobok životného minima, lebo by som namiesto jedinej odmeny v roku bola vytrestaná nepriznaním príspevku za opatrovanie. Moja dcéra vysokoškoláčka si nemôže „prilepšiť“ prácou, pretože je spoločne posudzovanou osobou a zarátava sa aj jej príjem.

Sociálna ochrana

Ako môžeme vlastnými silami zabezpečiť synovu budúcnosť a ako zlepšiť bývanie (bývame na 7. poschodí, syn je odkázaný na invalidný vozík a z bytu môžeme odísť iba vtedy, keď funguje výťah), keď sociálny systém limituje príjem našej rodiny? Mnohé prekážky súvisiace so synovým postihnutím nájdu svoje prirodzené riešenie, s niektorými mi pomáha štát (kompenzácie) a proti niektorým sociálnym opatreniam sa cítim bezmocná.

Možnosť rozvoja

Namiesto budovania kariéry a sebarealizácie som svoj ekonomicky najproduktívnejší vek venovala osobnej, celodennej a riadnej starostlivosti o syna. Tu je ťažké určiť hranice medzi morálnou povinnosťou a sebaobetovaním. Toto svoje rozhodnutie neľutujem a som presvedčená, že som sa rozhodla správne. V tomto roku syn dovŕši 18 rokov a teda bude mať nárok na invalidný dôchodok. Pokiaľ nedôjde k zmene zákona, uplynie pre mňa obdobie 12-tich rokov garantovaných odvodov (minimálnych) a 30.10. 2009 skončí môj pracovný pomer na dobu určitú. Moja pozícia „opatrovateľky“ podstúpi ďalšiu negatívnu zmenu. Ostáva mi dúfať, že opatrovanie rodinného príslušníka bude uznané ako riadne zamestnanie so všetkými právnymi náležitosťami. Aby sme sa aj my, rodičia, ktorí nechceme alebo nemôžeme presunúť opatrovanie dieťaťa na niekoho cudzieho, mohli tešiť právu na rovnaké zaobchádzanie, nezávislý život a dôstojnú starobu.

Priloha B.11 Ako nájsť východisko

Volám sa Robo, mám 15 rokov, chodím na strednú školu, mám milujúcu mamu, mobil, ktorý mi slúži na komunikáciu so spolužiakmi a secondhandový počítač pripojený na internet, ktorý ma spája so svetom poznania. Všetko by bolo OK, keby som nebol nevyliciteľne chorý.

Mama sa obetovala, otec to vzdal

Otec a manžel mojej mamky od nás odišiel, keď sa mu po istom snažení nepodarilo vyrovnať sa s neočakávanými problémami života. Moja vysokoškolsky vzdelaná a v tom čase zarábajúca mama, keďže môj zdravotný stav sa zhoršil a potreboval som celodennú opateru, si „náhle“ slobodne zvolila strastiplnú cestu nezamestnanej matky starajúcej sa takmer bez príjmu o svoje ťažko choré dieťa. O mňa!

Možnože by nám to ako-tak išlo, keby moja choroba (cystická fibróza) nebola taká komplikovaná a problematická.

Môj život, ako život chorého dieťaťa, sa delí na obdobie choroby, obdobie rekonvalescencie (zotavovania) a „normálne“ obdobie, ktoré je plné očakávania, aká bude tá nasledujúca choroba.

V čase choroby (frekvencia je každý mesiac), t.j. akútny stav počas infektu, mám horúčky (aj 40 ° C), neustávajúci úporný kašeľ (trvajúci celé hodiny, obyčajne aj v nočných hodinách), hnisavý výtok z nosa, nie zriedkavé zvracanie (až acetonemické). Moja mama sa stáva tak ošetrovateľkou, keď mi podáva liek (antibiotiká, antipyretiká v stanovenom čase, aj v noci) a stará sa o dostatočne zavodenie organizmu, ktoré je pre mňa životne dôležité vzhľadom na horúčky a mukolytiká. Tie si vyžadujú zvýšené množstvo tekutín. Varí mi čaje, podáva ich aj každých 30 minút, hlavne v noci, počas horúčok. Meria mi teplotu, následne podľa potreby dáva zábaly. Pripravuje inhalátor, pri dlhotrvajúcich horúčkach musí nebulizér aj držať, doslova ma sprevádza na toaletu, keď som z choroby vyčerpaný, organizačne zabezpečuje zdravotnú starostlivosť, t.j. kedy, ku ktorému lekárovi má ísť so mnou na vyšetrenie či kontrolu.

Denná, nočná, nonstop

V tomto období mama zabezpečuje aj opatrovateľskú činnosť spočívajúcu v obliekaní - prezliekaní, ako mňa, tak aj posteľného prádla, ktoré sa dá v období horúčok dá doslova žmýkať. Mama sa stará aj o moje stravovanie. Varí mi diétnu stravu (aj „čosi ľahké“ aj vysokokalorické), mnohokrát mi pomáha aj s kŕmením (napriek môjmu veku).

Toto je „služba“ trvajúca aj 3-4 dni. Denná, nočná, nonstop.

Pranie, žehlenie je samozrejmosťou. Všetko robí sama, nevyužíva služby pracovní, nedovoľuje to môj stav a ani financie, ktoré máme. O kvalite prádla sa ani nezmieňujem. Po takej dvojmesačnej chorobe mi mama pripadá už ako práčka.

Počas rekonvalescencie (dĺžka závisí od intenzity akútneho stavu), sa snažím o pomalý návrat do obdobia „normálneho života“. Vtedy absolvujem kontroly u lekárov – špecialistov, robím prechádzky kvôli znovuzískaniu fyzickej kondície. Pritom všetkom ma sprevádza moja mama. Školu navštevujem len „rekreačne“, hoci tam chodím rád, ale môj zdravotný stav to neumožňuje. Mám individuálny študijný plán. Ak mi to môj

zdravotný stav dovoľí, nevynechám ani minútu, aby som mohol byť v kolektíve mojich rovesníkov. Bohužiaľ, nie je to často.

Obdobie normálneho života

Popri dennom režime cystickej fibrózy, moja mama vstáva o 5.30 h, pripravuje mi raňajky (vysokokalorickú stravu) a desiaty. Nezabúda ani na prípravu inhalátora a fluttera resp. PEP-masky. Dohliada aj na moje ranné a večerné cvičenie (vždy), lebo časté sú predkolapsové stavy. Dozor mám aj pri rannej toalete, pretože perfektná hygiena je v mojom prípade veľmi dôležitá.

V čase normálneho života moja mama plní aj funkciu pedagóga. Sumarizuje vymeškané vyučovacie hodiny a preberanú látku, dobieha so mnou „vymeškané“ učivo. Keďže všetkému nerozumiem, mama sa oboznámi s vymeškaným učivom a zvolí metodiku na moje doučenie. Občas mi „vybaví“ aj konzultácie s profesormi, hlavne keď ide o rozširujúce učivo. Mám šťastie, že mama má vysokoškolské vzdelanie a vie mi v mnohých študijných oblastiach pomôcť. Medzitým opäť „vyskočí“ nejaké vyšetrenie, alebo aspoň rehabilitácie.

Keďže mama má medicínske vzdelanie, niekedy si zo zaujímavosti preštuduje nové poznatky o mojej chorobe, aby sa mohla zdokonaľiť v starostlivosti o mňa. Doma ostala preto, aby udržala môj zdravotný stav, t.j. aby sa nezhoršil. Mama to robí s radosťou a láskou.

Predsudky spoločnosti, príjem pod lupou

Ale ja začínam mať výčitky svedomia, že mama kvôli mne nemôže mať príjem, ktorý by zabezpečil aj ju a zároveň, kým som dieťa, aj mňa. Napriek všetkým „profesiám“, ktoré mama doma vykonáva a vedomostiam, zručnostiam, ktoré má, sa nemôže zamestnať v oblasti, ktorá by v našom prípade pripadala do úvahy – v profesii môjjej opatrovateľky. Tá by umožnila jej zaradenie do spoločnosti, zlepšila jej aj našu životnú úroveň.

Bránia v tom predsudky spoločnosti, že rodina je povinná postarať sa o svojho blížneho. Napriek tomu, že moja mama túto povinnosť realizuje, má dostatočné skúsenosti, vedomosti a zručnosti na vykonávanie profesie opatrovateľky v našej domácnosti, zákony túto solidaritu a prax neberú do úvahy. Štát nám pomáha iba mojou kompenzáciou, ktorá je príspevok k môjmu zdravotnému znevýhodneniu, a aj tú mi

krátia, pretože „rekreačne“ chodím do školy. Ako keby sa štát z toho netešil, že sa môj stav niekedy zlepši, že môžem navštevovať školu. Nerozumiem takejto pomoci štátu.

A ani ďalšej. Keď absolvujem liečenie, ktoré mi udržiava zdravotný stav stabilizovaný, štát obmedzí príjem našej rodiny. Aby liečenie bolo efektívne, musí trvať viac ako 3 týždne. Napriek tomu, že moja mama musí platiť ubytovanie a stravu, pretože mi zabezpečuje sprievod na liečení, prichádzame o jediný zdroj príjmu, o príspevok za opatrovanie. Ostávajú nám iba rodinné prídavky a nedôstojná odkázanosť na výživné od môjho otca, ktoré raz je, inokedy nie je. Byt, v ktorom bývame a do ktorého sa po liečení chceme vrátiť, však musíme zaplatiť. Musíme na to myslieť vopred, škrtiť vopred z mojej kompenzácie. Nie je to ľahké.

Príjem našej rodiny sa dôsledne sleduje. Ak by mamin príjem presiahol 2-násobok životného minima, alebo ak by príjem rodiny presiahol 3-násobok životného minima, moja kompenzácia k zdravotnému postihu, by sa obmedzila, alebo by nevyšla žiadna. Keby moja mama pracovala a ja by som mal cudziu opatrovateľku, ktorá by sociálnu službu zabezpečovala, jej príjem by sa neskúmal a moja rodina by musela zaplatiť za túto službu. A neskúmal by sa ani príjem manžela opatrovateľky. V prípade našej rodiny je to inak, mama môže zabezpečovať moju starostlivosť, ale nesmie mať zárobkovú činnosť, ktorá je väčšia ako 2-násobok životného minima. Mama môže mne pomáhať, ale seba nesmie zabezpečiť. Nesmie na seba myslieť, ani teraz v súčasnosti a nemôže sa zabezpečiť ani na dôchodok. V prípade, ak by chcela seba zabezpečiť a tým aj zvýšiť životný štandard našej rodiny, môj príspevok by sa krátil. Nerozumiem tomu. Čo je to, pomoc alebo obmedzenie či vykorisťovanie?

Deklarovaná podpora v skutočnosti inak

Ak si niekto myslí, že pri pravidelnom opakovaní týchto stavov si človek na túto situáciu môže zvyknúť, je na veľkom omyle. Kým som bol mladší, nevnímal som to tak ako teraz. Vtedy to bolo všetko „akože“ samozrejmé, nič iné ako chorobu a jej občasné „odmlčky“ som nepoznal. Ale čím som bol starší, tým viac som si začal svoju situáciu uvedomovať, a keď som prešiel na strednú školu, postupne som začal chápať viac a viac. Čoraz viac som si uvedomoval, že pokiaľ moja myseľ je úplne v poriadku, zdravie je na tom úplne naopak. Nanič.

Čím viac prenikám do tajov internetu, tým viac som sa dočítal o ľuďoch v podobnom stave ako ja, čo ma vôbec neuspokojilo, pretože som zistil, že nie je nás málo. Postupne som sa prostredníctvom služieb internetu dopracoval aj k závažným dokumentom, ktoré napriek faktom z Ústavy SR, Dohovorom o právach dieťaťa, hovoria o podpore chorého dieťaťa a podpore rodiny, ktorá sa aktívne podieľa na zabezpečovaní starostlivosti. Ale skutočnosť je iná.

Napriek tomu, že mám právo mať doma svojich rodičov, ak môj zdravotný stav si to vyžaduje, napriek tomu že moja mama, ktorá sa aktívne podieľa na opatere svojho dieťaťa, by nemala trpieť stratou zárobku a mala by byť podporovaná jej aktívna účasť. Ja to vnímam, že to tak nie je. Moja mama stratila kvôli mne zárobok a podporu zo strany štátu má iba v odvodoch do sociálnej poisťovne a rezervného fondu solidarity. A aj to iba z minimálnej mzdy a iba 12 rokov.

Čo hovorí najvyššie postavený právny predpis?

Ústava SR v článku 2 odsek 3 ustanovuje, že „každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá“. Článok 2 nepripúšťa žiadnu z foriem diskriminácie detí. Ako mám chápať školskú dochádzku a krátenie príspevku?

Školská dochádzka je povinná, pre mňa potrebná, dôležitá, začína sa začiatkom školského roka, ktorý nasleduje po dni, keď dieťa dovŕši šiesty rok veku a trvá deväť rokov, t.j. do 15 roku veku dieťaťa. Z hľadiska môjho zdravotného stavu mám možnosť navštevovať školu aspoň „rekreačne“. Z druhej strany, právo návštevy školy mi uberá právo na moju kompenzáciu – peňažný príspevok na opatrovanie, ktorý patrí v našej rodine k jediným zdrojom príjmu.

Podľa článku 12 Ústavy SR nikto nesmie byť poškodzovaný, zvyhodňovaný alebo poškodzovaný. Rozmýšľam nad tým, že napriek tomu, že som maloletý, mám spôsobilosť vyjadriť sa k dostupným okolnostiam, mám právo formulovať svoje vlastné názory, či napriek tomu všetkému si budem mať právo vybrať si „profesionálnu“ opatrovateľku, t.j. moju mamu, ak by som požiadal o sociálnu opatrovateľskú službu alebo o asistenciu vzhľadom na môj zdravotný stav. Ved' mama už vie, čo potrebujem a dáva mi to s láskou.

Rozmýšľam nad tým, ako sa aktívne môžem ako dieťa zapájať na konaní, ktoré sa ma dotýka. Kto mi dá túto možnosť? Kto je povinný vypočuť si môj názor, názor maloletého, s primeranou rozumovou a vôľovou vyspelosťou, o vhodnosti a účelnosti opatrení navrhovaných ohľadne mojej starostlivosti z hľadiska zdravotného stavu, ktoré závažne menia spôsob nielen môjho života, ale aj života mojej mamy?

Poradí nám niekto, ako nájsť východisko?

